

athenaios

ospățul înțelepților

Ilustrația copertei: *Cristina Dobrescu* athenaios

ospățul înțelepților

TRADUCERE, selecție și prefața de N.I. BARBU
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI 1978 EDITURA
MINERVA BUCUREȘTI

PREFAȚA

Privită din perspectiva cercetătorului contemporan, opera intitulată *Ospățul înțelepților* de Athenaios, exponent al sofisticii savante, erudite și chiar pedante, ne apare masivă și uneori greu de descifrat în complexitatea sensurilor; ea constituie însă o sursă inepuizabilă de informații, privind aproape toate aspectele vieții și moravurilor antice. Din acest punct de vedere, se poate afirma, pe bună dreptate, că *Ospățul înțelepților* este o veritabilă enciclopedie a antichității. Fiind structurată în cincisprezece cărți, primele trei nu se păstrează decât sub formă de rezumate și extrase, această operă se desfășoară sub forma unui dialog, în maniera platonicienilor”.

Athenaios imaginează o reuniune de savanți și artiști în casa unui bogat roman – Larensis, în rândul convivorilor aflându-se personalități celebre în diferite domenii, gramaticieni, filosofi, juriști, muzicanți, medici, printre care și autorul însuși. Trebuie menționat că, în realitate, avem a face cu persoane fictive care mimează pe Măsurius, Arrianos, Plutarchos și pe alții

Descrierea ospățului rezultă din dialogul susținut între scriitor și prietenul său, Timocrates, căruia îi relatează tot ceea ce ascultase și văzuse cu acest prilej.

Primele trei cărți cuprind o introducere asupra ospățului și a participanților, un fragment dintr-o scriere *Despre viața eroilor la Homeros*, amintind despre dans și dansatori celebri, despre băutură, vin, efectele apei asupra organismului omenesc, miere, fructe, legume.

Începând cu cartea a IV-a, cititorul intră în atmosfera specifică epocii, odată cu descrierea ospățului dat de Caranos din Hippolochos, ori cel oferit de Parmeniskos. În același sens, pot fi amintite comparațiile dintre mesele comune spartane și ospetele cretane, între cele elenice și cele persane, reliefându-se luxul perșilor.

Ilustrarea mai pregnantă a modului de viață antic se conturează și prin intermediul «unor excerpte din diverși autori. Astfel, Polybios este citat cu fragmentul în care descrie ospetele oferite de Antiochos Epiphanes, Callixeinos cu pompa solemnă organizată de iPtolemaios Philadelphos, Mosohion, cu fragmentul despre corabia lui Hieron, Poseidonios, cu ospățul lui Antiochos.

În cărțile a VI-a, a VII-a, a VIII-a, a IX-a și a tX-a, Athenaios descrie comportamentul paraziților și al lingușitorilor; este inserat un catalog al peștilor, ou cele mai diverse specii, relatându-se fapte în care aceștia joacă un rol anecdotic și, de asemenea, un catalog de legume și potire.

Reține atenția, în cartea a IX - a, trecerea în revistă a unor ospete, la poeții comici și la filosofi, unde convivii se întrețin cu vorbe de duh și sentințe. În cartea a XII-a, se prezintă pe larg viața de lux și plăcere a oamenilor celebri în raport cu modul de trai cumpătat al celorlalți cetățeni.

În cartea a XIII-a, Athenaios abordează rolul important al femeii, la antici, drept factor declanșator în momente cruciale, precum și obiceiurile legate de viața familială.

Cărțile a XIV-a și a XV-a pot fi considerate ca reprezentând un mic tratat despre muzica grecească.

Pentru a. Înțelege mai exact opera *Ospățul înțelepților* de Athenaios, este necesar să arătăm semnificația ospățului sau a *timp, osion-ului*. În societatea grecească, acesta desemna „băătură în comun** ce urma după masa de seară, numită *d'ei pnon*. După ce oaspeții terminau cu mâncarea, începea să se bea vin, adică *simposion-ul* propriu-zis.

Pentru prima oară, cuvântul *simposion* se întâlnește la Theagnis, apoi, la Pindaros, fapt ce demonstrează vechimea sa. Participanții la ospăț sunt denumiți *simpotai* „cei care beau împreună” Mai târziu, *deipnon* și *simposion* s-au folosit unul pentru celălalt, iar *simposion* a ajuns să fie utilizat pentru sala în care avea loc „băutura în comun”. Asemenea *simposioane* se organizau ou prilejul căsătoriilor

sau a victoriilor repurtate¹. De obicei, participau toți cei care fuseseră la *deipnon*, femeile și copiii fiind excluși. Uneori, se întâmpla ca persoanele mai respectabile să nu mai rămână la *simposion*². În schimb, puteau fi invitați și cei care nu luaseră parte la *deipnon*, iar cei chemați era posibil să vină și cu prieteni³.

La terminarea *deipnon*-ului avea loc o mică ceremonie, care consta din gustarea unei înghițituri de vin neamestecat⁴ în cinstea Zeului bun, spre deosebire de începutul *simposion*-ului, se servea vin amestecat cu apă în cinstea lui Zeus Soter⁵. Se intonau peane și se puneau cununi pe capetele convivilor; li se ungea, adeseori, părul cu parfumuri⁶. Există, de asemenea, obiceiul să fie ales un *simposiarh*⁷, un fel de rege al *simposion*-ului, care fixa, mai întâi, cantitatea de apă ce trebuia amestecată cu vin; de obicei, se puneau trei părți de apă și una de vin. Uneori, apa era caldă; alteori, rece⁸. Câteodată se adăuga gheață în apă. Amestecul se făcea în *crater*, un vas mare din care sclavul scotea ou un fel de ceașcă, *cyathos*. *Simposiarh*-ul fixa și numărul de cupe pe care să-l bea fiecare. Trebuia să se bea dintr-odată, în mod obligatoriu. Cel care nu bea era pedepsit să danseze gol, fie să facă înconjurul sălii, purtând în brațe pe cântăreața din flaut; un chel era obligat să se pieptene; un schiop, să sară⁹.

Drept divertisment puteau fi ascultate cântărețele

1 Platon, *Convivium*, 174, Xenophon, *Convivium*, I, 1 ; Plutarchos, *Phocion*, 20 a.

2 Aristoteles, *Politeia*, VII, 17 ; Cicero, *In verrem*, I, 66 ; Xenophon, *Convivium*, IX, 1.

3 Homeros, *Iliada*, II, 408.

4 Platon, *Convivium*, 223 C.

5 Athenaios, *Ospățul înțelepților* II, 38 d ; XV, 675 e.

6 Xenophanes, fragm. 4 ; Athenaios, op. cit., XV, 685 d.

7 Platon, *Convivium*, 213 E.

8 Cicero, *In verrem*, V, 11, 28 ; Herodotos, VI, 84, Xenophon, *Convivium*, 4, 1, 30.

9 Cicero, *Tusculanae*, V, 41, 1 B ; Plutarchos, *Quaestiones convivales*, I, 4, 3 ; Athenaios, op. cit., X, 432 ; IX 498 C.

din flaut sau din harpă; de asemenea, se întâlnea dansul cu acrobații (uneori, înșiși convivi dansau), se intona cântecul de pahar, denumit *scolion*, se spuneau cimilituri și jocuri de spirit. Ospățul lua sfârșit în zori¹⁰.

Simposion-ul grec, desfășurat astfel, reprezenta un prilej de discuții savante, de glume sau de beție.

În general, la toate popoarele, ospățul constituie un eveniment de seamă. În mod deosebit, grecii au dovedit sensibilitate pentru acest prilej de petrecere a timpului în comun și au creat o adevărată specie literară, reprezentată prin operele care descriau astfel de *simposioane*. Maeștrii acestui gen de literatură au fost Platon și Xenophon; a urmat, după aceea, un lung șir de autori, care, de-a lungul veacurilor, au prezentat cu diferențe specifice, tot felul de ospete.

Pentru *Ospățul* lui Platon, nota caracteristică este determinată de faptul că oaspeții – îndepărtând cântăreața din flaut – dezbat subiecte legate de dragoste. Dialogul capătă un ton de adâncă filosofie, cu accente emotive.

Dimpotrivă, în *Ospățul* lui Xenophon sunt introduse dansatoare, cântărețe din flaut și mășcarici, pentru a atrage mai mult cititorul.

Aristoteles, potrivit propriei sale concepții, de a cerceta toate domeniile de activitate umană, a scris *Simposioane sau despre beție*, în care mai mult sistematizând decât descriind literar, dă tot felul de informații istorico-literare cu privire la ospete.

Aristoxenos din Tarent, în opera sa, deși se ocupă, mai ales de probleme muzicale, pune în discuție și alte amănunte de ordin medical, cum ar fi, de pildă, dacă este bine să se bea apă caldă sau rece după ce s-a mâncat smochine.

Speusippos, filosof aparținând școlii numite *Academia*, a compus, de asemenea, un *simposion* 1. Trebuie menționați Hieronymos din Rhodes și Prytanis, peripatetici, care au trăit la începutul secolului al III-lea,

10 Plutarchos, *Convivium septem sapientium*; Platon, *Convivium*, 176 e ; Protagoras, 347 D ; Athenaios, XIV, 629 d.

î.e.n. și au scris *Discuții la băutură*.

Lynceus, elev al lui Theophrastos și Hippolachos² au dat o nouă formă acestei specii literare? tratând despre *simposipane* în scrisori. El a adus pe prim plan mai mult fastul ospățului decât aspectele discutate.

Epicur, celebrul filosof, adoptând un procedeu diferit de cele folosite până atunci, nu dă amănunte cu privire la ocazia în care a avut loc *simposion-ul*, ci se limitează la enunțarea unor întrebări și răspunsuri pe un ton sec.

Dintre filosofii stoici, (Persaios a lăsat lucrarea *Amintiri de la simposioane*, în care dă unele amănunte interesante privind tradițiile epocii antice.

În perioada alexandrină, când filosofii erau atrași la mesele principilor și regilor³, s-au compus lucrări de acest gen, în care se trata mai mult despre mâncăruri și băuturi.

Ar mai putea fi menționat și Timarchidas din Rhodes, care a scris un *deipnon* în unsprezece cărți⁴ unde discută diverse probleme lexicale.

La Roma, așa cum atestă numeroși autori⁵, se exagera prin¹¹

1 Athenaios, op. cit., XIV, 632.

2 Plutarchos, *Quaestiones convivales*, 1.

3 Athenaios, op. cit., XIII, 607 b.

4 Athenaios, op. cit., I, 5 a, III 82 d, VII 283 e, XV 682

c.

5 Diogenes Laertios, II, 73, 11; Athenaios, X, 457 e; 26; Varro la Gellius, XIII, 1, 5; Cicero, *Ad familiares*, IX, 26, 3; *De senectute*, 45; Horațiu, *Satire*, II, 66; Seneca, *Epistulae ad Lucilium*, 64, 2; Plutarchos, *Quaestiones convivales*, VII, 8, 1, 27.

Introducerea la ospete a unor lecturi serioase; se țineau chiar adevărate prelegeri.

Capodopera genului este *Satiriconul* lui Petronius în care *Cena Trimalchionis* prezintă o parodie a unei cine. a unui *simposion* roman; autorul vorbește despre un parvenit îmbogățit care încearcă să organizeze un ospăț cu marii bogătași, dar datorită bătărăniei și inculturii, dă

naștere unor momente de un comic rar întâlnit în literatura universală.

Desigur, Plutarchos, în ale sale *Quaestiones convivales* (*Probleme discutate la ospete*) este unul dintre autorii care au dat cele mai multe amănunte cu privire la toate aspectele unui *simposion*.

Plutarchos a imitat pe Platon și pe Heracleides, conferind lucrării sale sensul discuției filosofice din *Ospățul* lui Platon, cu amănuntele dialogurilor din Heracleides.

Lucian din Samosata, în dialogul *Lapiții*, face o satiră violentă a filosofilor, reliefând contrastul dintre teoriile filosofice și viața acelor care o profesau.

Toate aceste exemplificări ilustrează faptul că, în momentul când și-a scris opera, Athenaios dispunea de o foarte – bogată literatură, care-i pune la îndemână cele mai variate aspecte ale unui *simposion*.

În ceea ce privește izvoarele lui Athenaios, este greu de determinat cu exactitate detaliile găsite la un scriitor sau altul.

După cum relatează însuși autorul care a rezumat opera lui Athenaios, există unele asemănări între opera sa și cea aparținând lui Platon.

Pe de altă parte, împărțirea pe mai multe zile a ospățului, la Athenaios, se pare că a fost inspirată din procedeul întrebuințat de Plutarchos, care a reunit *simposioane* separate temporal și spațial.

Și la Athenaios ca și la Plutarchos, punerea în scenă nu prezintă o importanță prea mare, întrucât ambianța și caracterul personajelor sunt mai puțin amănunțit prezentate decât ideile discutate. Chiar și citatele numeroase întâlnite la Athenaios ne amintesc de Plutarchos.

Lucianos – deși nu apare citat de Athenaios, cum nu este menționat direct nici Plutarchos, totuși, personajul Plutarchos este plăsmuit după tipul filosofului – l-a influențat în ceea ce privește creionarea trăsăturilor de caracter. În acest sens, o paralelă s-ar putea face între

Cynoulcos și Alcidas, personajul lui Lucianos. Desigur, cinicul lui Athenaios este mai serios decât omologul său, dar aceasta ține de caracterul mai sobru al atmosferei din *Ospățul înțelepților*.

Prin intermediul lui Lucianos, autorul a cunoscut și scrierile cinice. Influența acestora se constată în ceea ce privește descrierea vieții de lux, apologia modului de trai simplu și limitarea dorințelor.

În opera sa, Athenaios, adeseori, parodiază miturile, legendele, epopeea și tragedia, îndeosebi, versurile lui Euripides. Astfel, descrierea începutului simposion-ului nu este altceva decât o parodie a *Medeii* lui Euripides.

Foarte interesant este un pasaj din Athenaios, unde un cinic înfometat, în fața mâncărilor dorite, spune: „Rabdă deci, tu, sărăcie și suportă pe aceia, care spun prostii, căci te vor îmiplânzi mâncarea și foamea haină”. Acest pasaj constituie o parodie a doua versuri din *Iliada*: „Rabdă inimă și suferă, chiar dacă ești îndurerată” și „Și deopotrivă te înduplecă războiul și crima pe care o îndură aheii”.

Este lesne să constatăm faptul că Athenaios a avut la îndemână o bogată literatură simposiacă, opere de compilație, cataloage, lexicoane. Nu poate fi determinată cu precizie opera din care a fost luat fiecare capitol, întrucât cele mai multe din care s-a inspirat sau se putea inspira sunt pierdute.

Spre deosebire de izvoarele folosite, printre care trebuie citat Plutarchos, Athenaios nu oferă cititorului prea multe elemente privind unitatea de timp sau de spațiu în care se desfășoară ospățul său. Singura informație este că invitații se întâlnesc de mai multe ori în casa bogătașului Larensis. Această precizare contrazice impresia pe care și-o face cititorul din următorul pasaj; „Ai fost de față? Athenaios, la acea reuniune frumoasă a așa-numiților *deipnosophisti*, despre oare se discută peste tot în cetate...”

După cum se vede, fragmentul amintește despre un singur simposion, pe când celelalte relatează că oaspeții au luat parte la mai multe. Asemenea contradicție se

datorează, probabil, schimbării de atitudine impusă lui Athenaios, fie de imensitatea materialului cuprins în operă, fie de natura izvoarelor consultate.

Dacă unitatea de timp nu este respectată, așa cum se întâmplă cu multe din *simposioanele* descrise de autorii citați, printre care și cel aparținând lui Platon, în schimb, unitatea de loc se menține.

Trebuie remarcat faptul că Athenaios nu a rupt definitiv cu tradiția *simposiacă*.

Dialogul ospățului descris de el se desfășoară pe timp de trei zile: în prima zi, sunt abordate subiectele expuse în cărțile I-X-a, ceea ce rezultă din observația făcută la sfârșitul cărții a X-a: „Dar de vreme ce ne-a surprins seara tot gândindu-ne la cele spuse, vom relua mâine discuția despre cupe-4.

Ziua a doua începe ou cartea a XI -, a, odată cu fraza introductivă de factură explicativă „... căci adunându-ne la ceasul (indicat)? 4 însumând dezbaterile din cărțile a XII-a - a XIV-a. Cartea a XV-a este consacrată ultimei zile.

Athenaios nu a avut în vedere dispunerea egală a materialului raportat la unitatea de timp, ci s-a lăsat furat de varietatea subiectelor. Datorită efortului său de a expune cât mai mult din informațiile provenite din diferite lucrări, uneori, opera sa lasă impresia de fișe puse cap la cap ceea ce strică unitatea

Se poate presupune că inițial Athenaios și-a propus să scrie o serie de *simposioane* separate, așa cum procedase Plutarchos dar, după aceea, din dorința de a asigura unitatea operei, a introdus informațiile despre cele trei zile în care s-au purtat discuțiile, însă, fără a elimina pasajele ce contraziceau.

După cum afirmă, pe bună dreptate, Hirzel¹ și Ulbrich¹² Athenaios nu s-a mărginit numai la *deipnon*, oi, «cum de altfel observă și Mengis⁴, în opera sa se întâlnește și un *potos* sau *simposion*.

Este interesant de observat cum se desfășoară la Athenaios ritualul pregătirii pentru masă.

¹² Rudolph Hirzel, Der Dialog, Leipzig, 1895.

De pildă, Athenaios amintește despre spălarea mâinilor, însă nu la început, așa cum ar fi fost de așteptat, ci abia în cartea a IV-a, aceasta se datorează, probabil, aceluiași motiv, că inițial subiectul a fost dispus în mai multe *simposioane* nelegate între ele. Același lucru se poate constata și în ceea ce privește alegerea locurilor la masă. La greci, stăpânul indică el însuși locul pe care trebuie, să-l ocupe fiecare oaspete. La romani, cu aceasta se îndeletnicea un nomenclator. În opera lui Athenaios, sofistii își stabilesc singuri locul. Totuși, se vorbește și despre un nomenclator; pentru a se atrage atenția cititorului că ospățul avea loc în casa unui roman.

Date contradictorii întâlnim și în legătură cu sfârșiitul deipnonului. Astfel, se știe că după ce terminau de mâncat, oaspeții se ștergeau pe mână cu resturi de pâine pe care le aruncau, după aceea, câinilor.

În cartea a VI-a, Ulpianus face o glumă la adresa cinicului Cynoulcos spunându-i:

„... dacă ai ceva resturi de pâine, dă-le câiniilor”. Ar însemna că *deipnon-ul* se încheie. Totuși, la sfârșitul cărții a IX-a se amintește, din nou, despre aceste resturi de pâine, cu care-și ștergeau degetele. Asemenea contradicție vine, de asemenea, în sprijinul ipotezei că Athenaios în prima redactare a materialului adoptase altă diviziune.

Athenaios n-a omis să descrie amănunțit trecerea de la mâncare la *simposion*, aceasta constând din îndepărtarea meselor, curățirea sălii, spălarea repetată a mâinilor. Urmează deserturile, iar oaspeților li se aduc cununi. Și în acest sens, pot fi constatate unele contradicții: băutura întregului *simposion* al sofistilor începe în cartea a X-a, când Ulpianus se adresează oaspeților și face o libație. Pe de altă parte, în cartea a XV-a, când începe un *pptos* nu se spune că se aduc cununi și parfumuri. Tot în cartea a XV-a, Ulpianus ia pocalul și bea în sănătatea oaspeților, iar aceștia îl imită. Asemenea afirmații contradictorii reprezintă încă o «dovadă că într-o ultimă redactare *simposion-ul* începe în cartea a X-a.

Un amănunt particular îl consiliuie faptul că nu

Larensis, care este gazdă, începe simposionul, ci Ulpianus, îndeplinind, în acel moment, funcția unui *simposiarh*. Într-adevăr, el hotărăște cantitatea de vin și de apă.

Athenaios nu uită să vorbească și despre divertismentele ospățului. Pe când autorul își scria opera, dispăruseră din uz cântecele de pahar, cunoscute sub numele de *școlii*, totuși, le introduce la ospățul său dându-i o notă livrescă. În același sens poate fi invocată și prezența aedului homeric.

Neîndepărtându-se de tradiție, Athenaios introduce dansuri, măscărici, caraghioși, prestidigitatori, dar aceștia nu servesc pentru a amuza pe invitați ci reprezintă doar un pretext de discuție.

O modalitate de variere a atmosferei este dialogul oaspeților cu sclavii care serveau, încetățenit de mult în literatura simposiască și întâlnit la Platon, Plutarchos, Lucian, Juvenal.

Athenaios a inserat în *Ospățul înțelepților* toate momentele unui *simposion* pe care i le pune la îndemână practica vieții și izvoarele consultate.

Din inconsecvențele semnalate rezultă că *Ospățul înțelepților* nu ne-a fost transmis sub forma lui originală și s-or putea emite ipoteza că Athenaios a compus mai multe simposioane separat iar, într-o revizuire ulterioară, a căutat să le confere o unitate însă fără a elimina fragmentele oare se sustrăgeau acestei unități. v-Ar fi, de asemenea, probatori ca nu Athenaios, ci un alt autor, rămas anonim, să fi contopit *simposioanele*, create de autor separat, în forma pe care o avem astăzi.

În ansamblul său, *Ospățul înțelepților* reprezintă o operă de erudiție. Nefiind un artist și neintenționând să dea naștere unei creații artistice, Athenaios a făcut din personajele sale adevărați savanți, care, la ospăț, își etalează știința într-o atmosferă nefirească, artificială. De altfel, însuși Athenaios. pune un personaj să spună că s-a pregătit în mod special pentru acest ospăț, iar convivii sunt mândri că posedă astfel de cunoștințe.

În ceea ce privește numărul participanților la ospăț,

în lucrarea lui Platon sunt douăzeci și opt, la Xenophon, nouă, în banchetul lui Caranos, douăzeci, pe când la Athenaios sunt ca nisipul mării. Se află de față tot felul de erudiți, greci și romani, care se ocupă de cele mai diverse domenii de activitate.

Poate că intenția autorului de a crea o operă de erudiție a făcut ca cele mai multe personaje să apară ca niște fanteze, purtând aceeași etichetă de gramatic, medic sau muzician. Aemilianus, Maurus, Orrianos, Leonidas, Varus, Zoilos sunt simple fantome care însoțesc pe Plutarchos, Măsurius, Pontianos.

În multe cazuri, invitații la ospățul înțelepților sunt slab conturați. Cu puține excepții, avem a face cu personaje, fie parțial, fie total, fictive. A existat, probabil, un Larensis, eroul principal și gazda ospățului; în persoana acestuia s-ar putea întruchipa acel protector al lui Athenaios, despre care ne vorbește însuși autorul. Sarcina sacerdotală de *pontifex minor*, un fel de asistent la cult al pontificilor, se potrivește cu afirmația lui Athenaios că Larensis era bine familiarizat cu dreptul sacral.

De asemenea, Galenus pare a fi celebrul medic din Pergam, contemporan cu autorul.

În legătură cu Ulpianus din Tir, renumitul specialist în drept roman, născut în Tir, o afirmație dată în timpul ospățului arată că a murit (tXV 686 C), ca pe urmă să reapară în discuții (XV 697). Această contradicție a permis ca unii cercetători să emită ipoteza că este vorba, în realitate, despre doi Ulpianus, unul; cel real, iar altul, plăsmuit de autor.

E posibil ca și Cynoulcos să fi fost o persoană reală, dar Athenaios i-a adăugat unele trăsături.

Myrtilos, tesalian, fiu de cizmar, care străbătea ținuturile pen-H tru a-și arăta știința sa deosebită în conferințe publice, pare a fi un nume împrumutat vechii comedii.

Amănuntele oferite de Athenaios despre acest personaj au determinat pe unii savanți¹³ să creadă că

13 Karl Mengis, op. cit., p. 37.

acesta ar avea un corespondent real.

Toate exemplificările ilustrează faptul că Athenaios chiar atunci când a avut în vedere personalități ale zilei, le-a adăugat unele caracteristici determinându-le astfel plasarea în spațiu, la limita dintre real și fictiv.

Îmbinând într-un tot armonios dialogul cu narația, discursul, portretul și citatele din diferiți autori, Athenaios a asigurat lucrării sale o mai mare varietate dar n-a izbutit să păstreze un echilibru bine dozat artistic între diversele procedee și, de aceea, din acest punct de vedere, opera sa este inegală.

Intenția autorului a fost aceea de a folosi cu precădere forma dialogului și de a-l imita pe (Platan, însă, atât lipsa de proporție dintre diferitele procedee cât și faptul că Athenaios a dorit să scrie, la început, simposioane separate, revenind asupra deciziei sale, a făcut ca înalta ținută artistică a dialogului lui Platon să nu fie atinsă. De pildă, la începutul cărții a IV-a, Athenaios povestește prietenului său despre un ospăț ce avusese loc la Caranos și fusese descris de Hippolochos, iar, după aceea, îl întreabă: „Dacă ai în vedere toate acestea, prietene Timocrates, cu care dintre ospetele elenice ai putea compara *simposion-ul* de acum?” Această întrebare ar putea fi considerată un fel de introducere la ospățul descris în cartea a IVA.

Uneori, Athenaios anunță la sfârșitul unei cărți subiectul celei următoare (vezi finalul cărții a X-a). Alteori, autorul face un fel de încheiere a celor relatate, ceea ce – conferă operei un caracter livresc: „Acestea, fiind zise, prietene Timocrates, să piunem sfârșit și acestei cărți, ce a afectat un spațiu destul de mare”. „Și fiindcă cele amintite au luat o proporție mare, să încetăm aici discuția” (cartea a VI-a).

În unele situații, Athenaios încearcă să dea viață expunerilor sale prin intermediul cuvântărilor. Dar într-o operă cu un caracter atât de savant și livresc acestea riscă să devină obositoare nu numai prin conținut dar și prin dimensiuni. De exemplu, o cuvântare în care un personaj

enumeră specii de pește sau diferite feluri de cupe, nu este ușor de urmărit, dacă lipsește interesul special al cititorului, în orice caz, nu arată nimic din atmosfera, firească a unui ospăț. Athenaios și-a dat seama de neajuts și a încercat să-l remedieze fie pr-in adresări ale vorbitorului către auditor, fie prin interjecții, printr-o vorbă de spirit sau o glumă.

Parodia reprezintă un alt procedeu de înveselire a oaspeților; aceștia, în unele situații, imită gesturi și comportări ale unora dintre ei. Un asemenea exemplu îl constituie Ulpianus a cărui manie de a întreba mereu „există sau nu există” este ironizată cu orice prilej.

Scriitorul folosește comparații și dictoane menite să asigure mai mare atractivitate textului. Astfel, epicureul este comparat cu pescărușul lacom, iar cinicul cu câinele.

Adeseori, Athenaios apelează la antiteza aspectelor prezentate (vin-apă; oște la greci și la barbari; mesele comune spartane și chefurile cretane; *simponioane la Homer și la alți scriitori etc.*).

Toate acestea au rolul de a reliefa efortul depus de Athenaios de a împrăstia cât mai mult monotonia expunerilor savante.

Portretele conturate prin intermediul diferitelor procedee, citatele din poezi, dialogurile, redarea diverselor fragmente din alte lucrări, toate se adună într-un <n tot, uneori e adevărat, cam dificil de urmărit, în care autorul și-a imprimat erudiția câștigată în timp. Ceea ce salvează în ultimă instanță opera de la linearitatea unei expuneri savante rigide este varietatea citatelor și interesul prezentat de ideile în sine. De - aceea, astăzi, această operă se citește cu o curiozitate deosebită, ea reprezentând o mică enciclopedie a modului de viață antic. În același timp, dat fiind numărul mare al surselor de informație folosite, această carte prezintă interes documentar, întrucât ea constituie pentru multe aspecte singura sursă din care aflăm despre multe opere care astăzi nu se mai păstrează.

N. I. BARBU

NOTA BIOGRAFICĂ

Athenaios, originar din Naucratis (azi Chabbas el-Anveyr), oraș situat pe unul din brațele deltei Nilului, a trăit la sfârșitul secolului al II-lea și în prima treime a secolului al III-lea.

Nu se cunosc date despre viața și activitatea sa literară. A scris *Deipnosophistai* (*Ospățul înțelepților*), *Periton en Syra casileusan ton* (*Despre regii Siriei*) și un comentariu asupra unui pasaj din piesa *Ihtyes* (*Pești*) de comicul Arohippos.

De remarcat faptul că în această perioadă se desfășoară domnia împăratului Marcus Aurelius, ultima personalitate marcantă a stoicismului, autorul lucrării *către sine*, iar cu câteva decenii mai înainte, apăruse opera capitală a lui Cornelius Tacitus - *Annales*.

N. I. B.

CUVÂNTUL TRADUCĂTORULUI

Traducerea de față are la bază textul grec al operei *Deipnosophistai*, ediția G. Kaibel, colecția *Bibliotheca scriptorum Graecorum et Latinomm Teubneriana*, Leipzig, 1923.

În vederea evitării unor posibile greșeli precum și pentru a asigura unitatea volumului, am redat cuvintele grecești în transcriere latină. De asemenea, pentru a pune capăt oricărui arbitrar, am menținut numele proprii grecești, așa cum sunt în limba de origine, dar le-am transpus prin caractere latine.

În ceea ce privește selectarea textelor traduse, am fost călăuzit de criteriul valorii informațiilor pe care acestea nile. transmit în legătură cu diversele aspecte ale vieții antice. Menționez că urmărind să atrag atenția cititorilor, am delimitat principalele capitole ale cărților traduse prin *titluri* desemnate spre a sublinia ideea principală cuprinsă în paragraful respectiv.

CARTEA I-A

Autorul. Opera. 1. Autorul cărții este Athenaios. Ea se adresează lui Timoorates 4. Opera se numește *Ospățul înțelepților*. Iată subiectul: personajul principal este

romanul Larensis, o persoană distinsă datorită norocului său de a-și fi ales ca Oaspeți pe cei mai învățați oameni din toate domeniile; printre ei nu se află vreunul despre care autorul să nu fi spus cele mai frumoase lucruri. Într-adevăr, în această carte el vorbește despre pești, despre întrebuintările lor, dă explicații denumirilor, precum și tuturor speciilor de legume și animale de pretutindeni, după cum amintește și de oamenii care au scris istorii, poeți, filosofi, instrumente muzicale, nenumărate glume, de tot felul de cupe și de bogății regești, de corăbii mari și de atâtea alte lucruri, pe care n-aș putea să le enumăr pe larg, întrucât nu mi-ar ajunge timpul pentru a le indica pe fiecare. Compoziția operei imită strălucirea, iar expunerea subiectului, preparativele ospătu

1 Personaj necunoscut.

lui. Autorul lucrării de față este renumitul Athenaios, care prezintă un fo-airte plăcut banchet, ajungând să se depășească așa cum făceau oratorii la Atena, și, prins în toiul discuției, prefigurează. tot mai mult celelalte capitole ale cărții.

Personajele ospățului. 2. Printre cei care asistă la ospăț, cu toții sofiști, se află: Măsurius, jurisconsult; acesta se ocupase cu deosebită seriozitate de multiplele domenii ale culturii, singurul poet, cu nimic mai prejos în ceea ce privește cultura generală; el avusese preocupări în toate domeniile culturii generale, fără superficialitate. Într-adevăr, fiecare părea a se fi interesat numai de lucrurile despre care vorbea, pe când el fusese crescut cu această cultură, încă din copilărie. Era autor de iambi, neîntrecut de nimeni, zice Athenaios, de niciunul dintre poeții oare au trăit după Archiloch. Se mai aflau și Plutarchos, Leonidas din - Eleea, Aemilianus de Mauritania, Zoilos, cei mi-ai distinși poeți dramatici. Dintre filosofi erau prezenți: Pontianos și Democritos, ambii din Nicomedia care întrecuseră pe toți prin cultura lor generală, de asemenea, Ptolemaios Philadelphos, un om educat în spiritul teoriilor filosofice, dar și distins în ceea ce privește modul său de viață. Printre cinici se afla unul numit de autor Cynoulcos,

poreclit „tragecâini” întrucât era urmat nu numai de doi câini sprinteni așa cum se întâmpla cu Telemachos, când apărea în adunarea poporului, ci de un număr mai mare de câini decât avea chiar Actaionos la această reuniune participau și

1 Rege legendar în Atica, erou beoți în personaj legendar corintian.

oratori cinici; adunării nu-i lipsea nimic. Printre oratori, alături de alții, se mai afla și Ulpianus din Tir, care, din pricina nenumăratelor cercetări făcute tot timpul pe drum, la plimbare, în librării, la baie, căpătase numele, mai distins decât cel propriu, de Ceitouceitos. Acest bărbat avea o lege proprie: nu mânca nimic mai înainte de a spune: „Există sau nu există” (...). Dintre medici, erau de față Daphnos din Efes 4 neîntrecut pentru arta și moravurile sale, cu preocupări serioase pentru filosofia academică; mai era prezent și Galenos din Pergam¹⁴¹⁵, care publicase atâtea scrieri de filosofie și de medicină, încât întrecuse pe toți predecesorii săi, nefiind mai prejos de cei vechi în ceea ce privește arta interpretării. Se mai afla și Ruphinus din Nicosia. De asemenea, muzicianul Alceides din Alexandria. Iar acest catalog al participanților la banchet era, afirmă autorul, mai degrabă, militar esc.

3. Athenaios pune în scenă dialogul îmi tind pe Platon. Începe astfel:

„— Ai fost de față, Athenaios, la acea reuniune frumoasă a așa-numiților *deipnosophisti*, despre care se discută peste tot în cetate, sau, ai povestit-o prietenilor după ce-ai auzit-o de la alții?

Eu însumi am fost de față, Timocrates!

— Ai vrea deci să ne împărtășești și nouă ceva din acele cuvinte rostite la pahar? (...).”

4. După aceea, Athenaios introduce câte puțin pe cititor în descrierea laudei lui Larensis:

14 Personaj cunoscut doar din informațiile oferite de Athenaios.

15 Celebru medic (secolul al II-lea î.e.n.) care a scris, printre altele, Despre bolile ochilor, Despre mișcarea toracelui și a plă-mînului.

„Acesta, convocând numeroși bărbați cu vaste cunoștințe, nu numai că-i servi cu lucruri obișnuite, dar îi și întreținu cu dialoguri. Unele subiecte demne să fie dezbătute le propunea și făcea ca discuția să nu se desfășoare fără critică și nici la întâmplare, ci, mai ales, științific și în spiritul criticii socratice, astfel încât toți să admire rigoarea cercetărilor? 4 Mai spune că el însuși prezidase sacrificii și ceremonii religioase făcute de către prea bunul întru toate, împăratul Marcus Aurelius, și că nu a neglijat cu nimic mai puțin ceremoniile patriei sale față de cele elenice. Pe el îl numește și *Asteropaios* stăpânind amândouă limbile în mod egal. De asemenea, precizează că el cunoștea bine ceremoniile religioase legiuite de cei ce dăduseră numele cetății, Romulus, și Numa Pompilius, și că era la curent cu legile politice. Mai subliniază că numai el descoperise aceste lucruri în vechile decrete și legi, cunoscând codul de legi pe care romanii acum abia îl învață, așa cum spune poetul comic Eupolis¹⁶¹⁷, că știa odele lui Pindaro-s, trecute sub tăcere, dat fiind lipsa de dragoste pentru frumos – a mulțimii. Avea, – afirmă autorul, și numeroase cărți vechi grecești, astfel încât întrecea pe toți cei admirați pentru mulțimea cărțilo-i adunate, cum au fost, de pildă, Polycrates din Samos¹⁸, Peisistratos, tiranul Atenei, Eucleides și chiar însuși Athenaios, Nicocrates din Cipru, regii Pergamului, poetul Euripides, filosoful Aristoteles, Theophrastos, Neleus, cel ce a păstrat cărțile lui, de la care le-a cumpărat, spune autorul, regele nostru Ptolemaios, numit Filosoful, și le-a adus în frumoasa Alexandrie împreună cu cele din Atena și Rodos. (...)

Exemple de ospete celebre. 5. Astfel trebuie să se fi comparat și toți ceilalți; cineva s-ar putea adresa celor care nu dau asemenea ospete:

„— De ce ești așa meschin? Tu ai mai multe corturi

16 Care lansează fulgere.

17 Alături de Cratinos și Aristophanes, este cel mai de seamă reprezentant al vechii -comedii grecești (secolul al V-lea, î.e.n.).

18 Renumit tiran (537—522 î.e.n.).

pline cu vin, oferă un ospăț bogat bătrânilor”.

Așa era, în ceea ce privește mărinimia, Alexandras cel Mare; Conon *, învingând într-o luptă navală pe lacedemonieni și înconjurând cu ziduri Pireul, a făcut o hecatombă adevărată și nu le-a oferit tuturor atenienilor un ospăț numai cu numele. Alcibiades¹⁹²⁰, după ce a învins la întrecerea de care din Olimpia, fiind proclamat primul, al doilea și al patrulea, victorii despre care și Euripides a scris o odă triumfală, a oferit un sacrificiu lui Zeu din Olimpia și a dat un ospăț întregii adunări. Acest lucru l-a făcut și Leophron la Olimpia, când oda triumfală a fost scrisă de Simonid os din Ceos²¹. Empedocles din Agrigentum²² a repurtat o victorie la Olimpia cu prilejul întrecerilor de cai și, fiindcă era adept al lui Pitagoras și se abținea să mănânce carne de animale, a umplut un bou ou smirnă, tămâie și arome din cele mai scumpe și le-a împărțit celor întâlniți în adunare. Ion din Chios, după ce a obținut succes cu tragedia la Atena, a dat fiecărui atenian câte un vas cu vin de Chios. (...)

7. Archestratos din Siracuza¹ sau Geloos în opera intitulată de Chrysippos *Gastronomia*, de Lynceus și Callimachos *Mâncarea bună*, de Clearchos *Arta de a cina*, sau după cum o numesc alții *Bucătăria*, dă la iveală un poem epic care începe - astfel: „Făcând o expunere istorică întregii Hellade, afirmă autorul, toți cinau la o masă îmbelșugată cu mâncăruri delicioase; erau trei sau patru cu toții, sau cinci și nu mai mulți, pentru că altfel cortul ar fi fost plin de mercenari care răpesc bunurile vieții?²³ El nu cunoaște însă că la banchetul lui Platon erau

19 Celebru om politic și comandant de oști atenian (secolul al V-lea î.e.n.).

20 Fiul lui Cleinias din Atena, admiratorul lui Socrates, a contribuit cel mai mult la pornirea expediției din Sicilia (413 î.e.n.) care s-a terminat cu un dezastru pentru atenieni. Cu toate eforturile făcute ulterior, Atena nu și-a mai putut reveni în urma acestei lovituri.

21 Renumit poet liric (secolele al VI-lea—al V-lea î.e.n.).

22 Om politic, medic, filozof, poet (secolul al V-lea î.e.n.).

23 Din Eros în Lesbos, filozof peripatetic, contemporan cu Alexandros

la masă douăzeci și opt de persoane. (...)

Gurmanzi și rafinați. 11. Phanias⁴ zice că odată Philoxenos²⁴, poetul din Cythera, foarte sensibil la mâncăruri, lua masa la tiranul Dionysios²⁵ și când văzu că tiranului i-a fost pusă dinainte o mreană mare, iar lui una mică, o luă în mână și o duse la ureche. Dionysios îl întrebă de ce procedează astfel, iar Philoxenos îi răspunse că vrea să scrie poemul *Galateea* și că dorește să afle de la acea mreană ceva despre cele ce se petrec la Nereus. Întrebă mreana dar ea răspunse că a fost prinsă prea de mică și, de aceea, nu știe, dar că mreana pusă dinaintea lui Dionysios, fiind mai în vârstă, le știe pe toate bine și o să i le spună. Dionysios râse și porunci să i se dea lui Philoxenos mreana ce era dinaintea sa. Lui Dionysios îi făcea plăcere să se îmbete cu Philoxenos. Dar când a fost prins că încearcă să o corupă pe Galateea, iubita lui Dionysios, Philoxenos a fost aruncat în carierele de piatră. Acolo a compus mitul *Ciclop*, în care arăta pățania lui, întruchipând prin Ciclop pe Dionysios, prin Galateea pe cântăreața din harfă, iar prin Odysseus pe propria sa persoană.

12. Pe vremea împăratului Tiberius trăia un om numit Apicius, un gurmand foarte bogat, după numele căruia numeroase feluri de plăcinte se numesc *apicia*. Acesta, cheltuind multe zeci de mii de drahme 1 pentru plăcerea stomacului, la Min, turnae²⁶, un oraș în Campania, își petrecea timpul mâncând de cele mai multe ori raci de mare foarte scumpi, care acolo sunt mai mari decât cei de la Smirna și decât cei de la Alexandria. Auzind el deci că în Marea Libiei se află niște raci de mare uriași, porni într-aeolo, fără să mai aștepte nici o singură zi, suportând toate

cel Mare, a scris și o lucrare Despre poeți.

24 Autor de ditirambi (secolul al V-lea î.e.n.).

25 Numele a doi tirani renumiți în Sicilia a) Dionysios cel Bătrîn, și b) Dionysios cel Tânăr.

26 Unitate monetară, avînd ca subdiviziune obolul. Drahma valora aproximativ cincizeci de lei.

27 Oraș în Italia. ' .

dificultățile călătoriei, din cauza intemperiilor.

Când se apropie de acele locuri, mai înainte de a coborî de pe corabie – căci libienii auziseră de mult de sosirea lui – niște pescari i-au ieșit cu bărcile în cale și i-au adus cei mai frumoși raci de mâine. Aceia îi răspunseră că nu se află alții mai mari decât cei aduși, iar Apicius, amintindu-și de cei pe care îi avea la Minturnae, porunci cârmaciului corabiei să se întoarcă pe același drum în Italia, fără măcar să atingă pământul Libiei. (...)

13. împăratul Traian se afla în Partia, departe de mare, cale de multe zile. Apicius îi trimise niște stridii păstrate cu iscusință, nu așa cum a făcut Nicomedes, regele bitinienilor, care cerând să mănânce o sardea – acesta era departe de mare – un bucătar a imitat peștele și i l-a pus dinainte ca și o înid ar fi fost o sardea adevărată. (...)

Exemple de sobrietate la masă. 15. Homeros, crezând că stăpânirea de sine e cea mai proprie și cea dintâi virtute pentru tineri, ea armonizându-le pe toate, fiind ecoul tuturor celorlalte virtuți, cerea ca această virtute să le fie imprimată de la început și permanent pentru ca să-și petreacă timpul liber și să cheltuiască toată energia săvârșind fapte frumoase, împărtășindu-le unii altora; le-a pregătit tuturor o viață cumpătată și independentă, socotind că dorințele și plăcerile sunt foarte grele atunci când e vorba de mâncare și de băutură și că tinerii, care se mențin în modestie, se pot stăpâni și în celelalte împrejurări ale vieții. Deci, le-a conferit tuturor o viață simplă, aceeași viață basileilor ca și sim plilor particulari, tinerilor ca și bătrânilor.

(...) Iar acolo chelnărița întinse masa aducând pâine și tăvi cu carne tăiată. Toate erau fierte și majoritatea, de vacă. În afară de acestea, nici la sărbători, nici la nunți, nici la altă reuniune nu adaugă nimic, deși face pe Agamemnon de multe ori să le dea ospăț frunțașilor cetății. Și, el nu pune nici frunză de smochin, nici candel, nici prăjituri cu lapte, ci numai acele mâncăruri cu care puteau să-și țină în bună stare și trupul și sufletul. (...)

18. Homeros prezintă și pe fete și pe femei îmbăind pe străini deoarece crede că femeile care duc o viață cumpătată nu sunt cuprinse de aprindere și de nestăpânire. Acest obicei era vechi, căci fiicele lui Cocalos considerând că este un obicei legiuit, au îmbăiat pe Minos, când s-a dus în Sicilia.

Ridicându-se împotriva beției, poetul descrie un asemenea ciclop, cu un corp mic, pierdut de beție, și tot astfel îl prezintă și pe centaurul Eurytion. De asemenea, pe lei și pe lupii zeiței Circe îi înfățișează supuși plăcerilor. Dar pe Odysseus îl salvează, pentru că ascultă de cuvântul lui Hermes. De aceea, el este nesupus desfătărilor. Dimpotrivă, pe Elpenor, bețivan și dedat plăcerilor, îl prăvălește. Chiar și Antinoos, care îi spune lui Odysseus că vinul e mai dulce decât mierea, nu se abținuse de la vin, de aceea muri rănit, ținând cupa în mină. El îi prezintă și pe elini, când se întreceau pe mare, stăpâniți de puterea vinului din care cauză se dezbinau între ei și se prăpădeau. De asemenea, istorisește că și strașnicul Eneas al troienilor, în timpul unei delimitări, întrucât era

1 Rege mitic în Sicilia.

bine băut și îndrăzneț, a proferat amenințări troienilor, a înfruntat mânia lui Achilțeus și era gata să piară. (...).

21. Bucățile* de carne erau tăiate. De aceea, se spune că numele de ospăț provine de la egalitatea bucăților de carne. Într-adevăr, ei numeau ospățul *dar te*, de la *daitesthail*, care arăta nu numai împărțirea cărnii, dar și a vinului...

Zenodotos a aflat că *daita eisen* desemnează ospățul bun.

Lipsă de cumpătare la ospete. Într-adevăr, hrana era un bun necesar omului de vreme ce primii olameni, care n-aveau la îndemână destulă hrană, când li se oferea dintr-odată din belșug, se năpusteau asupra ei cu toată forța, o pândeau, o luau celor care o aveau și, odată cu neorânduiala, se produceau și omoruri. De acolo, după cât

se pare, provine și numele de *atastalia*²⁸, pentru că în timpul ospetelor oamenii au făcut primele greșeli, unii față de alții. Și când aveau multe din darurile Demetrei, împărțeau fiecăruia câte o parte egală și astfel mesele oamenilor au început să fie raționale. (...)

Obiceiuri la ospete. 24. La ospete ei aduceau și cântăreți din chitară, dănțuitori și saltimbanci. Chiar la Menelaos” cânta divinul aed” iar doi saltimbanci, pe când cântau, făceau mișcări. Cântecele ținea locul glumelor. Aezii erau înțelepți și se comportau ca atare. Agamemnon lasă pe aed ca paznic și sfătuitor al soției sale Clytaimnestra. Acesta, cel dintâi, istorisind despre virtutea femeilor, a dat un impuls ambiției spre fapte bune, apoi, oferindu-i o ocupație plăcută, i-a golit mintea de gânduri ușoare. De aceea, Aigisthos n-a corupt femeia mai înainte de a ucide aedul, pe insula deșartă. La fel este și aedul silit să cânte pețitorilor, desfătând astfel pe aceia oare. pândeau pe Penelopa. (...)

27. Feacii, la Homeros, dansează fără minge și pe rând strâns, căci „dansând strâns⁴⁴ înseamnă că ei stau unii lângă alți-i și ai plaudă cu degetele arătătoare, vrând doar să facă gestul că aplaudă. Poetul cunoaște și dansul după cântec. Când Demodocos ²⁹J cânta, tinerii în floarea Vârstei dansau. Și în *Fabricarea armelor*³⁰, în timp ce un tânăr cânta, alții în fața lui săreau cântând și dansând. Se distinge printre acestea dansul *hyporhematic*, care a înflorit în timpul lui Xenodemos și Pindaros. Acest dans reprezintă o imitare a ideilor exprimate de textul vorbit, pe care o înfățișează bunul Xenophon în lucrarea *Urcarea [grecilor spre Persia]* la ospățul dat de Seuthes, regele tracilor.

Xenophon zice: „După ce s-au încheiat învoieliile și au intonat peanul, tracii s-au ridicat cei dintâi, au început să danseze cu armele după. cântecele flautului și făceau sărituri înalte cu ușurință folosindu-se de săbii. În cele din

28 îngîmfare nebunească.

29 Cîntăreț orb la curtea lui Alcinoas, regele feacilor.

30 Odiseea, VI, 572. f

urmă, unul se preface că lovește pe celălalt, încât toți au impresia că acesta a fost lovit, dar el a căzut cu multă dibăcie și toți paflagonienii prezenți la ospăț au început să strige de plăcere. Apoi, unul dintre ei, prădând armele celuilalt, a ieșit cânitând pe Sitalca³¹, iar alții îl duceau pe celălalt trac, ca și când ar fi fost mort; în realitate, el nu suferise nimic. După aceea, s-au ridicat locuitorii din Ainia 1 și cei din Magnesia care au dansat cu arme dansul numit *carpaia*. Dansul era astfel: unul dintre dansatori depune armele, conduce caii, se răsucesc de mai multe ori, ca și când s-ar teme, și se apropie de pirat. Acesta, când îl vede, pune mina pe arme și se luptă înaintea carului în ritm, după cântecul flautului; în cele din urmă, piratul, legând pe om, duce carul, iar câteodată îl leagă chiar conducătorul carului pe pirat și punându-l cu mâinile la spate în urma boilor, îl mână. Un oarecare, afirmă autorul, interpreta un dans persan, lovea scutul, făcea sărituri și toate aceste mișcări le executa în ritm, la cântecul flautului. Arcadienii, zice autorul, ridicându-se în arme, mergeau în ritm cântând din flaut, se înarmau și dansau?³²

(...)

31. Eroii șed la masă, nu sunt întinși. Astfel s-a întâmplat la regele Alexandras cel Mare, după cum spune Douris³³.

Într-adevăr, invitând la ospăț pe comandanții oștilor sale, cred șase mii, i-a așezat pe scaune lungi de repaus făcute din argint, așternute cu stofe de purpură.

Hegesandros⁴ spune că la macedoneni nici nu există obiceiul să se întindă la masă, afară de cazul când cineva izbutea „să doboare un mistreț fără plasă. Până atunci însă participa la ospăț sezând.

31 Numele mai multor regi traci.

32 Din Delfi, colecționar de anecdote ; este autorul unei lucrări intitulate Amintiri, în cel puțin șase cărți (secolul al II-lea î.e.n.).

33 Din Samos, elev al lui Theophrastos (secolul al III-lea, î.e.n.) autor cu activitate multiplă ; a scris despre tragedia greacă, despre muzică, despre Homeros și, de asemenea, o istorie a Macedoniei precum și o Hellenica.

Odată, Gasandros în vârstă de treizeci și cinci de ani, lua masa la tatăl său șezând, pentru că nu putuse să câștige premiul întrecerii, deși era un bărbat curajos și un bun vânător.

Homeros, ținând seama de buna-ouviință, n-a prezentat pe eroi mâncând altceva la ospăț decât carne și aceasta pregătită de ei. Faptul că singuri își fac mâncare nu provoacă râsul și, de altfel, nici nu este rușinos ca ei să-și pregătească și să-și fiarbă singuri bucatele. Într-adevăr, ei erau obișnuiți cu autoservirea, se mândreau cu ea, zicea Chrysippos, și se lăudau cu buna îndemânare în «astfel de lucruri...

Odysseus spune că era îndemânatic ca nimeni altul să pună masa și să aprindă focul.

Și, în Litai, Patroclos și Achilles pregătesc toate cele necesare, iar când Menelaos face nuntă, tânărul Megapenthes toarnă vinul. Acum însă am decăzut într-atâtă, încât ne așezăm întinși la masă. (...)

Oameni celebri. 34. Pe Aristonikos din Carystos³⁴, jucătorul cu mingea al lui Alexandros cel Mare, atenienii l-au făcut cetățean și i-au ridicat o statuie, pentru arta lui. Căci elenii, mai târziu, au prețuit mai mult îndeletnicirile manuale decât preocupările cu învățătura. Locuitorii din Hesitiaia și idin Oreea 1 au ridicat o statuie de bronz, în teatru, lui Theodores scamatorul, ținând în mână un vot. Așa au făcut și milezienii pentru chitaristul Archelaos. La Teba însă nu există o statuie a lui Pindaros, dar se află una a lui Cleon cântărețul, pe care e scrisă următoarea inscripție:

„Acesta este Cleon tebanul, aedul, fiul lui Pites, / Care a pus pe cap cununiile cele mai multe, dintre toți muritorii / iar gloria lui mergea până la cer / Salutare Cleon, care ai adus glorie patriei tale, Teba”.

35. De o mare admirație în fața elenilor și romanilor se bucură și Matreas din Alexandria, jonglerul, care spunea că îngrijește un animal ce se hrănește din propriul său trup. Până astăzi se cercetează structura animalului lui

³⁴ Personaj atestat numai de Athenaios.

Matreas. Acesta a făcut și a citit în public, alături de problemele lui Aristoteles, și următoarele: „De ce soarele apune, dar nu se îneacă?” „De ce buretele bea mereu și nu se umple?” „De ce tetradrahmia se schimbă mereu și nu se supără?”

Atenienii i-au dedicat lui Potheinos marioneta o scenă din care s-a inspirat Euripides. Atenienii au ridicat și lui Eurycleides o statuie în teatru, alături de cei ce au urmat după Aischylos. Era admirat și Xenophon iluzionistul, care a lăsat un discipol, pe Cratisthenes din Phlious. Acesta făcea ca focul să se aprindă singur și mai pune la cale și alte fantasmagorii cu care scotea pe oameni din minți. La fel a fost și Nymphodoros iluzionistul, care a impresionat pe locuitorii cetății Rhegium, după cum spune Douris, și cel dintâi a râs de ei. Eudicos, provocatorul de râs, avea o foarte bună faimă, pentru că imita bine pe luptători, după cum zice Aristoxenos. Striaton din Tarent¹ era admirat pentru că imita foarte bine ditirambii. (...)

Elogiul vinului. 47. Pindaros laudă „vinul vechi, floarea imnurilor noi”. far Euboulos apune: „Ciudat lucru, pentru femeile ușoare vinul vechi are o bună faimă mereu, dar nu omul bătrân, ci cel tânăr are căutare la ele”.

Același lucru îl spune și Alexis³⁵, aproape neschimbat, înlocuind cuvântul „foarte⁴⁴ prin „mereu⁴⁴. Într-adevăr, vinul vechi este foarte bun nu numai pentru a procura plăcere, dar și pentru sănătate. Căci, cu ajutorul lui se digeră mai bine mâncărurile și, transformându-le în părți mici, este foarte binefăcător, aduce putere în corp, face sângele viguros și sănătos, favorizând un somn netulburat. Și Homeros laudă amestecul plăcut de apă cu vin, așa cum era acela al lui Maro. Vinul vechi poate fi amestecat cu o mare cantitate de apă, pentru că devine mai tare, cu cât trece timpul. Unii spun că și fuga lui Dionysos în mare înseamnă facerea vinului, cunoscută de

³⁵ Poet comic, aparținând noii comedii ; s-a născut în Thurioi, probabil, pe la anul 372 î.e.n. și a murit în jurul datei de 270 î.e.n. A scris, după tradiție, peste două sute de comedii, din care s-au păstrat numai fragmente.

mult. Pentru că vinul este plăcut, când vița se află aproape de mare. Homeros, lăudând vinul negru, îl numește adeseori și „de foc”, căci este foarte dinamic și rămâne multă vreme în corpurile celor care-l beau. Theopompos spune că în insula Chios a fost primul vin negru și că locuitorii din Chios, cei dintâi, au învățat să planteze și să îngrijească vița de vie de la Oinopion, fiul zeului Dionysos, cel care a și colonizat insula și a dat-o celorlalți oameni. Iar vinul alb este slab și subțire. (...)

Specii de vin. 48. Galenos spune despre vinurile din Italia: „Vinul falern se poate bea după zece ani și chiar după cincisprezece – douăzeci. Cel oare bea asemenea vin după această perioadă are dureri de cap și tulburări de nervi. Sunt două specii de falern: falernul aspru și cel dulce. Acesta din urmă se face așa, când suflă vântul de miazăzi, de aceea, devine și mai negru. Acela, ai cărui struguri nu sunt recoltați în același mod, este mai aspru și mai gălbui la culoare. Și vinul albanez are două specii: unul, dulceag și altul acid. Amândouă speciile sunt în floare după cincisprezece ani. Vinul de la Surrentum devine bun de băut după douăzeci și cinci de ani, căci, fiind lipsit de grăsime, prea slab, cu greu fermentează. Vinul de Rhegium este mai gros decât cel de Surrentum și poate fi folosit după cincisprezece ani. Cu aceste vinuri se compară vinul de Formiae, care ajunge curând la tărie și este mai dens decât celălalt. Mai repede ajunge la tărie cel din Trifolium, dar este mai închis la culoare decât acela din Surrentum. (...)

59. Dintre vinuri unul este alb, altul gălbui, iar altul negru. Vinul alb, cel mai diluat din fire, diuretic, produce căldură, e digestibil și dă naștere unor fierbințeli, întrucât se urcă repede la cap. Vinul negru, amărui, este cel mai hrănitor și mai astringent, iar vinul dulceag se dovedește mai hrănitor decât vinurile albe și cele ciroase. (...)

61. Theopompos din Chios istorisește că vița de vie a fost găsită la Olimpia, lângă Alpheos, și că există un loc în Eleea, la douăzeci de stadii depărtare, în care locuitorii, la sărbătorile dionisiace, închid trei căldări de aramă goale în

prezența străinilor, după aceea, aduc un sacrificiu și, pe urmă, când le deschid, le găsesc pline cu vin. Îl ellanicos spune că mai întâi vița de vie s-a găsit la Plinthine, cetate a Egiptului. D, e aceea, și Dion din Academie afirmă că egiptenii au fost iubitori de vin și de băutură. El spune că s-a descoperit și o modalitate de ajutorare la ei, adică cei lipsiți de vin, din cauza sărăciei, să bea vin făcut din orz.

CARTEA A II-A

Z

Originea vinului. Elogiul vinului. Diferite întrebuințări. Folositor și dăunător. 1. Mare parte din zi se măsoară cu vinul. Nu mi-ar ajunge cuvintele dacă le-aș aminti pe toate – pentru că lucrurile sunt mult prea variate – să acord timp liber vinului, „spre a nimeri la țintă44...

Nicandros din Colophon 1 spune că vinul a fost numit fiul lui Oineus³⁶³⁷. Melanippides «din Melos³⁸ consideră că vinul este eponimul lui Oineus. Iar Heoataios din Milet afirmă că vița de vie a fost descoperită în Etolia. (...) Platon, în dialogul *Cratylus*, făcând etimologia vinului, zice că vinul înseamnă stimulent al gândirii, pentru că ne umple mintea de idei, sau poate că vine de la cuvântul *onesis* care semnifică „a-ți da impresia de gândire44.

Și Homeros, vorbind despre etimologia acestui cuvânt, conchide: „Apoi, tu însuși ai avea plăcere dacă vei bea44. El, de obicei, denumeste și mâncărurile prin *oneiata*, întrucât ele ne procură plăcere.

2. „Vinul ți-a făcut, Menelaos, cel mai bun lucru, întrucât împrăstie grijile oamenilor nemuritori? 4

Pentru poetul Cyprion, oricare ar fi el, afirmă aceste lucruri, iar Diphilos poetul comic, spune:

„— O, tu cel mai prieten și cel mai deștept, pentru cei care au minte, Dionysos, ce dulce ești, căci tu determini pe omul umil. să aibă gânduri mari, iar pe omul prea sever îl convingi să râdă, celui slab îi dai tărie, iar pe cel fricos îl

36 Fiul lui Anaxagoras, poet epic (secolele al III-lea—al II-lea î.e.n.).

37 Veche zeitate greacă.

38 Muzicant și autor de ditirambi (secolul al V-lea, î.e.n.).

faci curajos?” Chalremon³⁹, poetul tragic, spune că vinul pregătește pentru cei care-l folosesc „râs, înțelepciune, prostie, bună-dispoziție⁴⁴. Ion, poetul din Chios, zice: „Mnesitheos⁴⁰ afirmă că zeii au demonstrat muritorilor că vinul este cel mai mare bun pentru cei care-l folosesc cum se cuvine, iar pentru cei care-l întrebuințează în chip dezordonat, este contrariu, întrucât zeii dau celor ce se hrănesc putere sufletului și corpului și este foarte util pentru arta medicală. Într-adevăr, vinul amestecat cu leacurile de băut aduce mult ajutor răniților. La ospetele zilnice el dă bună dispoziție celor care-l beau cu măsură și amestecat cuapă; dacă întreci măsura, aduce violență, iar dacă se mai adaugă egal la egal produce nebunie; când se bea neamestecat cu apă, provoacă paralizia trupurilor⁴⁴; de aceea, zeul Dionysos este considerat peste tot medic. fără Pythia îl numește, pe Dionysos, vindecător.

3. Euboulos îl prezintă pe Dionysos astfel:

„— Eu amestec numai trei cratere pentru cei care au minte: unul, pentru sănătate, pe care-l beau cel dintâi; al doilea, pentru dragoste și plăcere, iar al treilea, pentru somn, pe care,ându-l, oamenii cu minte pleacă acasă. Al patrulea nu mai este al nostru, ci al violenței; al cincilea aparține strigătelor, al șaselea, chefurilor, al șaptelea, loviturilor, al optulea, crainicului, al nouălea, mâniei, al zecelea, nebuliei, întrucât face pe om să se rostogolească. Căci mult vin vărsat într-un mic vas determină ușor pe cei care îl beau să nu se mai țină pe picioare.⁴⁴

4. Alexis zice undeva că „într-un fel oarecare omul se aseamănă la fire foarte mult cu vinul. Într-adevăr, este nevoie mare ca vinul nou ca și omul tânăr, mai întâi, să fiarbă, iar după aceea, când ajunge în floare, să fie dur; când trece de floarea vârstei slăbește și prăvale inteligența, iar când devine iarăși bun de băut provoacă tuturor plăcere.⁴⁴

După poetul din Cyrena „vinul este singur asemenea cu focul până intră în oameni, căci îi frământă, așa cum

³⁹ Contemporan cu Aristoteles (secolul al IV-lea î.e.n.).

⁴⁰ Din Atena, medic, celebru dietetician (secolul al IV-lea î.e.n.).

frământă Marea Libiei vântul de miazănoapte. Pe de altă parte, el aduce la suprafață lucrurile ascunse în adâncuri și scutură din om orice gândire⁴⁴. Dimpotrivă, peste tot, subliniază poetul Alexis în altă parte, vinul nu seamănă deloc cu omul la fire, pentru că omul, atunci când îmbătrânește, devine neplăcut, pe când noi bem cu plăcere vinul cel mai vechi. Omul bătrân mușcă, în timp ce vinul vechi ne face veseli.

5. Timaios din Tauromenium amintește că în Agrigentum există o casă numită *triremă*, din următorul motiv: „Niște tineri, îmbătându-se în această casă, au fost cuprinși de o așa de mare nebunie încât, înfierbântându-se de beție, credeau că plutesc pe o *triremă* foarte mult bătută de valuri pe mare. Atât de ieșiți din minți au fost ei, încât au aruncat toate lucrurile și covoarele din casă, ca și când le-ar fi azvârlit în mare, fiindcă aveau impresia că le-a spus cârmaciul să ușureze corabia ca să reziste furtunii. Adunându-se multă lume și prădând obiectele aruncate, nici așa tinerii n-au încetat nebunia. În ziua următoare au venit mai marii orașului la acea casă și, când tinerii au fost interogați, au răspuns că plutesc iar când dregătorii i-au întrebat, ei au răspuns că, fiind înfricoșați de furtună, au aruncat în mare încărcăturile de prisos. Dregătorii s-au arătat profund impresionați și atunci unul dintre tineri, deși părea mai în vârstă decât ceilalți, zise:

«— Eu, tritonilor, aruncându-mă din cauza fricii în fundul corabiei, zac acum cât mai jos în raport cu ceilalți».

Iertând deci dregătorii orașului ieșirea lor din minți, i-au pedepsit să nu mai pună în amfore mai mult vin și i-au lăsat liberi. Tinerii, aducându-le mulțumire, promisese:

«— Dacă vom da de un liman scăpând dintr-o furtună atât de mare vă vom ridica o statuie ca unor salvatori, vădiți împreună cu zeii mărilor pentru că ne -, ați apărut în chip divin».

De aceea, casa a fost numită *triremă*”.

6. Philochoros 1 zice că cei care beau vin nu-și dezvăluie numai personalitatea, ci îi descoperă și pe fiecare dintre ceilalți, dându-le curaj. De aceea, se spune

„vinul și adevărul⁴⁴ sau „vinul arată mintea omului⁴⁴ și tot din același motiv există trepiedul învingător în templul lui Dionysos. Într-adevăr, considerăm că cei care spun adevărul, vorbesc de pe trepied. Trebuie să fim de acord că prin „trepiedul lui Dionysos⁴⁴ se înțelege caracterul. Desigur, la început, în vechime, erau două feluri de trepiede care se numeau căldări: una putea fi pusă la foc, denumită și pregătitor al apei pentru baie; Aischylos comentează astfel: „Pe el un personaj a primit o căldare cu trei picioare, care își păstrează veșnic locul deasupra focului⁴⁴; alt trepied se numea *crater*. Homeros amintește că se pregăteau trepiede care nu se puneau la foc. În asemenea trepiede amestecau vinul, acesta fiind trepiedul adevărului. Un astfel de trepied era familiar lui Apollon, datorită adevărului pe care-l spunea profetind, dar era și lui Dionysos, din pricina beției provocate.

Semos din Delos zice:

„— Un trepied de aramă nu este acela al lui Apollon Pyt hios, ci acela numit căldare. Și acestea erau unele de nepus la foc în care amestecau vinul; iar altele în care turnau apă, o încălzeau și le puneau la foc. Dintre ele, unele aveau mânuși și, pentru că aveau baza cu trei picioare, s-au numit trepiede?⁴¹

7. Philochoros afirmă că Amphyction regele atenienilor, după ce a aflat de la Dionysos, amestecul vinului, el, cel dintâi, l-a practicat. De aceea, zice autorul, oamenii când beau așa stăteau drepti, căci mai înainte se cocoșeau, întrucât îl beau neamestecat cu apă. De asemenea, autorul amintește că, de aceea, La fost înălțat un templu lui Dionysos, templul Horelor, pentru că horele hrănesc trupul viței de vie. Alături de acest altar, s-a mai ridicat altul nimfelor, făcând un fel de monitor pentru cei care folosesc amestecul apei cu vin, deoarece se spune că nimfele au fost doicile lui Dionysos. Și a mai legiuit el ca la

⁴¹¹ Se cunosc doi Amphyction: al doilea rege legendar al Atenei; o figură mitologică, fiul lui Deucalion și al Pyrrhei, întemeietor 'legendar al Amphyctionilor (nume dat diferitelor asociații de state grecești).

* Recoltă.

masă, după ce se mănâncă, să se guste puțin vin neamestecat cu apă, ca un fel de probă a puterii bunului zeu, dar ca, după aceea, să se bea vin amestecat cu apă și fiecare să bea cât vrea. Și mai adaugă la aceasta numele lui Zeus salvatorul ca să învețe și să atragă luarea aminte celor care dau, fiindcă dacă-l vor bea așa, vor fi salvați. (...)

Originea tragediei și comediei. 11. Simonides socotește că începutul vinului a fost odată cu cel al muzicii. La beție s-au descoperit și comedia și tragedia în Icaria din Atica și acest lucru s-a întâmplat chiar în timpul recoltei. De aceea, comedia a fost numită la început *trygodie*². A

dat muritorilor vița de vie oare face să înceteze frica. Dacă nu-i vin nu este nici zeița din Cipru și pentru muritori nu mai există nicio plăcere. (...)

Despre ape. 15. Unele dintre ape care izvorăsc din zonele cu pietriș sunt tulburi și chiar le numește astfel, înțelegând că sunt nefolositoare, iar apele de izvoare, care străbait o mare distanță în pământ rodnic, sunt preferate celorlalte, așa cum spune și Hesiod: „acum apa de izvor curge, țâșnește mereu și veșnic este limpede”. Pindaros zice: „Apa e dulce ca mierea de ambrozie din frumosul izvor al Tilfosei”. Tilfosa este un izvor în Beoția, de la care Aristophanes mărturisește că a băut Tiresias și că, neputând suporta răceala apei din cauza bătrâneții, a murit. Iar Theoiphrastos zice, într-o carte despre ape, că apa Nilului este foarte fecundă și dulce, de aceea, desface pânțelele celor care beau și uneori tare un amestec nitros. În cartea despre plante, Aristoteles afirmă că uneori, apa Nilului produce fecunditatea la femei, ca în Thespiail, dar în Pyrra este stearpă. Aristoteles zice că unele dintre ape sunt fecunde, iar altele nefecunde, așa cum sunt apele de la Pheta și cea de la Pyrra. Abătându-se odată o secetă asupra Nilului a curs apă ruginie și mulți egipteni au pierit. El spune că se schimbă nu numai apele amare, dar chiar cele sărate și toate râurile așa cum se întâmplă în Carla⁴², în râul lângă care se află templul lui Zenoposeidon. Cauza acestui lucru o constituie multe

42 Provincia din Asia Mică.

trăsnete ce cad în locul acela.

16. Dar și dintre ape unele sunt bogate în substanțe și par a avea greutate în ele, așa cum este apa de la Troizenă, căci aceasta parcă umple gura celor care o gustă.

Frigul contractă apa și o face mai densă. De aceea, când curge în *gnomon* 1 nu arată orele în timpul iernii, ci rămâne în urmă, fiind înceată la curgere datorită densității. Același lucru spune autorul și despre Egipt, unde aerul este mai slab. Iar apa sărată arată mai pământie și are nevoie de multă prelucrare, așa cum este și apa de mare, fiind din fire mai caldă, ea nesuferind aceleași schimbări. Dintre apele sărate, numai apa Aretusei este dură. Mai rele sunt apele dense și dure iar cele reci, din aceleași motive, pentru că nu pot să fie suportate de stomac, întrucât au prea mult pământ, iar altele, din excesul de răceală. Apele care se încălzesc repede sunt ușoare și sănătoase. În Crannon⁴³, există o apă caldută ce păstrează vinul amestecat cu ea două sau trei zile. De aceea, probabil, și apele provenite din zăpadă sunt bune, pentru că pot fi mai acceptabile de băut și aceasta datorită aerului, ceea ce le face mai bune decât apa de ploaie. (...)

18. Oprindu-mă odată, când veneam de la Peirene în Corint, am întâlnit o apă mai ușoară decât toate care se găsesc în Grecia. Nu l-am crezut pe poetul comic Antiphanes când sublinia că Atica se deosebește mult de celelalte regiuni și că are apa cea mai bună, căci el zice: „Această țară aduce, spre deosebire de toate țările lumii, dragă Hipponicos, miere, pâine, smochine⁴⁴. (...)

23. Regelui perșilor, cum spune Herodotos în prima carte, i se aduce să bea apă din izvorul Choaspis, care curge lângă Sousa, singura apă din care bea. Din această apă, îndepărtându-i-se spuma, multe căruțe eu patru roți trase de măgari îi aduceau apă în vase de - argint. Ctesias din Cnidos 1 istorisește cum va urma această apă regală și cum i se aduce în ulcioare regelui ca is-o bea, zicând că

43 Oraș în Tesalia. .

asemenea apă este foarte ușoară și plăcută. Polybios⁴⁴ relatează că al doilea rege al Egiptului, supranumit Philadelphos, dându-i de soție lui Antiochos, regele Siriei, pe fiica sa Berenice, a avut grijă ca să-i trimită și apă din Nil, pentru ca fiica sa să bea numai din acest izvor. (...)

Despre covoare. Dărnicia regelui perșilor. 31. Cei dintâi, perșii, cum zice Heracleides, au descoperit – așa-numitele covoare, pentru ca așternutul să fie frumos și comod. După cum spune Phanias peripateticul, Timagoras sau Entimos din Gortinos, imitând pe Themistocles, s – a dus la regele perșilor. Artaxerxes⁴⁵ voind să-l cinstească în chip deosebit, i-a oferit un cort care se distingea prin frumusețe și mărime, de asemenea, i-a mai dat un pat cu picioare de argint și ia trimis covoare scumpe și un sclav special pentru aranjat așternutul pe paturi, zicând că elenii nu știu să întindă paturile. Acest Cretan era chemat la ospățul familial, deoarece amuza pe rege, așa cum n-a mai fost vreun elen, nici mai înainte, nici după aceea. Căci asemenea cinste se păstra numai pentru rude. Într-adevăr, lui Timagoras atenianul, care s-a închinat în fața regelui și l-a cinstit foarte mult, nu i s-a oferit acest lucru, însă regele i-a trimis unele dintre obiectele ce se puneau la masa regelui. Iar lui Antalcidas spartanul i-a trimis propria sa cunună după ce, mai întâi, a înmuiat-o în mir. Pentru Entimos a făcut multe lucruri asemănătoare și-l invita la ospățul familial. De aceea, perșii erau tare mâniați pentru faptul că această cinste se populariza și avea să aibă loc iarăși o expediție împotriva Eladei. I-a mai trimis și un pat cu picioare de argint, un – așternut și un cort, un tron de argint și un umbrar lucrat cu aur precum și douăzeci de cupe din aur ornamentate cu pietre scumpe, o sută de cupe mari din argint, o sută de sclave și o sută de sclavi. (...)

CARTEA A III-A

*Despre cyam*⁴⁶. (...) 2. Theophrastos în cartea sa

44 Scriitor renumit (secolele al V-lea—al IV-lea î.e.n.).

45 Numele mai multor regi perși.

461 Bob (Vicia faba).

despre plante scrie:

„Cyamul crește în Egipt în mlaștini și lacuri. Lujerul lui atinge, la cei mai înalți, patru coți, iar tulpina sa e groasă de un deget la fel ca trestia moale, fără noduri, înăuntru este divizată în despărțituri, pe toată lungimea sa, asemenea fagurilor. Pe lângă acestea, vârful și floarea sunt duble față de grosime. Culoarea este întunecată, la fel cu cea a rodiei. Îi cresc frunze mari. Rădăcina este mai groasă decât a trestiei cea mai groasă și are, de asemenea, în interior despărțituri ca și lujerul. Se mănâncă fiert, crud și copt, iar locuitorii de pe lângă mlaștini îl folosesc drept aliment. Această plantă crește și în Siria și în Sicilia”. (...)

Despre smochine. 17. Heracleides diri-Tarent în cartea sa *Ospățul* cercetează dacă e necesar ca, după smochine, să bem apă rece sau caldă și spune că cei care erau de părere că trebuie băută apă caldă prevedeau acest lucru, pentru că și mâinile se spală mai ușor cu apă caldă. De aceea, este verosimil că și în stomac smochinele se digeră cu apă caldă. Într-adevăr, și smochinele din afară sunt destrămate de căldură, conținutul lor transformându-se în particule. Dimpotrivă, frigul le contractă. Cei care însă sunt de părere să se bea apă rece spun: „Luarea unui pahar de apă rece ușurează greutatea care apasă asupra stomacului, căci smochinele nu pun stomacul într-o situație plăcută, înfierbântându-l și slăbindu-l, de aceea, unii, încontinuu, aduc vin neamestecat cu apă. După aceasta, apa rece dispune la fel și cele aflate în stomac⁴⁴. (...)

Despre piersici. 24. Theophrastus în cartea a II-a a lucrării privind plantele, vorbind despre cele. al căror fruct... nu este evident, scrie astfel: „Plantele mari, toate, au începutul evident cum sunt migdala, castana, și celelalte plante de același fel, în afară de piersică⁴⁴.

Despre lămâi. 25. În privința lămâilor, o lungă discuție se iscă între *deipnosoști* dacă într-adevăr se face la cei vechi vreo mențiune despre acest fruct. Myrtilos vorbește despre lămâie ca și când ar fi trimis pe cei care cercetează la capre sălbate, iar Hegesandros din Delfi

aminti de ea, dar nu de cuvântul folosit acum. Plutarchos, contrazâcându-l, precizează: „Dar eu, cel puțin, îmi dau seama că Hegesandros nici n-a spus așa ceva, ci doar pentru aceasta am citit cu atenție toate însemnările lui, întrucât și altcineva din prietenii lui confirmă că lucrurile stau așa pornind de la unele însemnări marginale aparținând unui om nu fără faimă. Astfel încât, dragă Mirtiloș, trebuie să-ți găsești alt martor? 4. Aemilianus spuse că regele lubas al mauritanilor, un om foarte învățat, în scrierea sa despre Libia, amintind de lămâie, subliniază ca la libieni este numită „mărul Hesperidelor⁴⁴; de la ei Heracles le-a adus în Grecia, denumindu-le mere din cauza formei. Iar merele, așa-zise, ale Hesperidelor, zice autorul, au fost produse de pământ în mod special pentru căsătoria lui Zeus cu Hera, după cum confirmă în cartea a IX-a din *Egiptiance*. Democritos, referindu-se la acestea zice: „Dacă lubas istorisește ceva din toate, să se bucure de cărțile libienilor și de înșelăciunile lui Hanon. Eu însă susțin că acest nume /al lămâii nu există la cei vechi, iar ceea ce Theophrastos din Eresos numește în lucrarea sa despre plante, mă silește să ascult sensurile în legătură cu lăm. îile”.

Despre plantele din Persia. 26. Căci, spune acest filosof în cartea a IV-a din *Istoria plantelor*: „Iar țara Mediei și a Persiei au și alte multe roade, cum ar fi mărul persic sau median; arborele acesta are frunzele la fel și aproape egale cu ale fragului sălbatic și ale nukului și are țepi întocmai ca părul sau *oxyacanta*⁴⁷, netede, foarte ascuțite și grele. Mărul acesta nu se mănâncă, dar are un miros foarte plăcut și el și frunzele arborelui, iar dacă se pune în haine le păstrează netăiate. Este foarte folositor și când se întâmplă ca cineva să bea otravă – căci, dacă este dat în vin, pune în mișcare stomacul și îndepărtează otrava; este bun și pentru mirosul frumos al gurii, deoarece dacă cineva stoarce conținutul mărului în zeamă, sau în altceva, și îl presează în gură făcând să iasă zeama, produce un miros plăcut. Sămânța aleasă se seamănă

47 Un fel de pin.

primăvara pe răzoare cu deosebită grijă. După aceea, se stropește a treia sau a cincea zi și când a ajuns puiet, se răsădește iarăși primăvara într-un loc nu foarte gras, umed și nu prea afinat. Dă roade în orice anotimp. Într-adevăr, unele cad, altele înfloresc și altele ajung la maturitate. Iar dintre fructe, acelea cu un fel de furcă care iese din mijlocul lor produc fecunditate, iar cele ce nu au nu produc? 4 În prima carte a aceluiași tratat el a vorbit și despre furcă și despre fecunditate. Simțindu-mă convins, o, prieteni, de lucrurile afirmate de Theophrastos cu privire la culoare, la miros, la frunze, îmi dau seama că este vorba despre lămâie și nimeni dintre voi să nu se mire, dacă nu se spune că acest fruct se mănâncă, de vreme ce pe timpul bunicilor noștri nimeni nu mânca lămâie, ci se punea ca un fel de suvenir în lăzile cu haine.

Această plantă provine din regiunile de sus de la eleni, după cum confirmă poeții comici care amintesc ceva și despre mărimea lămâilor? 4 (...)

59. Toți anticii, înainte de a se «așeza la masă, nu-și puneau dinainte nici pântece de porc, nici lăptuci sau ceva asemănător, așa cum se face astăzi. Archestratos, adevărat maestru al mâncărilor, spune că după cină se făceau degustările și se folosea mirul: „Întotdeauna, aranjează-ți părul, la masă, cu tot felul de cununi, în care «înfloresc» tot ce se află pe suprafața pământului, și aruncă pe vatra focului miruri bune, smirnă, tămâie și fructul frumos mirositor al Siriei. Iar când vrei, să ți se aducă prăjituri, pântecele și mitra unei scroafe fierte în chimen cu oțet și înmuiate într-un aromat special precum și tot felul de păsări fripte așa cum le oferă anul. Uită de siracuzanii aceștia care beau tot timpul asemenea hroaștelor și nu mănâncă nimic. Dar tu nu te lăsa convins de ei, ci mănâncă alimentele indicate de mâne”. (...)

CARTEA A IV-A

Practici la ospete. 1.

— Prietene Timocrates, Hippoloochos Macedoneanul a trăit pe vremea lui Lynceus și a lui Douris din Samos, elevii lui Theophrastos din Eresos, și a dedicat aceste lucrări lui

Lynceus așa cum se poate deduce din corespondența lor unde se menționează dacă luaseră parte la vreun ospăț scump și se transmit urări reciproce. Și de la unul și de la celălalt, se păstrează câteva scrisori care tratează despre ospăț. Sorisoarea lui Lynceus prezintă Ospățul Lamiei, o cântăreață atică, ospăț > ce a avut loc la Atena în cinstea regelui Demetrios, numit Poliorcetul - Lamia era iubita lui Demetrios - iar scrisoarea lui Hippolochos descrie căsătoria lui Caranos, regele Macedoniei. Eu am mai dat și de alte scrisori ale lui Lynceus adresate aceluiași Hippolochos care aminteau despre ospățul regelui Antigonos, la sărbătoarea Afrodiziăcelor din Atena, și despre ospățul regelui Ptolemaios. Îți vom da și ție aceste scrisori. Dar, deoarece sorisoarea lui Hippolochos se găsește foarte greu, am să-ți expun pe scurt ceea ce conține această epistolă, ca să ne petrecem timpul și să ne desfățăm.

2. În Macedonia, așa cum am spus, la banchetul dat de Caranos, cu prilejul căsătoriei, invitații erau în număr de douăzeci. Acestora, de îndată ce s-au așezat pe paturi, li s-a dat tuturor, în dar, câte o cupă de argint. Fiecare înainte de a intra în camera ospățului se încununase cu o diademă de aur în valoare de cinci bani de aur. După ce au băut cupele, tuturor li s-a oferit, pe o tavă de aramă, pâine pregătită de corintieni, păsări și rațe. Mai erau acolo și porumbei, găște și tot felul de bucate îngrămădite. Li se mai aduceau și alte mâncăruri multe și variate, iar, după aceea, o altă tavă de argint pe care se aflau o pâine mare găște, iepuri și iezi, precum și diverse pâini făcute cu multă grijă, porumbei, turturele, pttârnicichi și diverse păsări întâlnite în epocă. Și zice autorul: „Am dat din aceste lucruri sclavilor, ca și când am fi avut destulă mâncare și ne-am spălat mâinile. Ni s-au adus multe cununi din cele mai variate flori, împodobite cu plăcuțe de aur? 4 Pe lângă acestea, Hippolochos zice că Proteias, urmașul acelu Proteus, fiul Lanicei, fosta doică a regelui Alexandres, a băut cel mai mult - căci era iubitor de băutură ca și bunicul lui Protejas, care trăise îmi preună cu

Alexandras, și că le-a făcut tuturor urări iar Hippolochos continuă:

3. „Când am început noi să fim mai puțin cumpătați, ne pomenim invadați de cântăreți din flaut, de cântăreți, și de cântărețele din harfă de la Rodos. Și mi se pare că erau goale. Dar unii ziceau că aveau ceva haine pe ele; au cântat puțin și au plecat. După ele au intonat altele, aducând borcănase cu mir; fiecare dintre borcănase era înconjurat cu două șnururi, unul de aur și altul de argint, având capacitatea unui cotii. Apoi este adusă o adevărată bogăție în loc de ospăț, o tavă de argint groasă, aurită încât să cuprindă un porc foarte mare, fript, care ședea cu picioarele în sus și arăta că pânțelele desfăcut este umplut de tot felul de bunătăți. Într-adevăr, în el se aflau struji copti, rațe și o mulțime de smochine, ouă și stridii, cele mai diverse bogății? 4 (...)

Ospățul lui Caranos. 3. Și s-au dat tuturor pe tăvi mâncăruri pregătite la foc. Am băut și am luat cu toții câte un ied fiert în sos, fiecare, de pe altă tavă, cu linguri de aur. Caranos, văzând nepotrivirea locului, poruncește să ni se dea panere și coșulețe cu pâine înfășurate în curele din piele de elefant pentru care ne-am bucurat, am aplaudat pe ginere, ca și când ni s-ar fi dat și ne-ar fi salvat. După aceea, iarăși ni s-au adus cununi și un dublu flacon de aur umplut cu mir și altul de argint de aceeași greutate cu cele de mai înainte. Într-o liniște deplină se aruncară asupra noastră unii care erau de serviciu la Atena, pe vremea sărbătorii „Cratițelor⁴⁸”, după care apărură la noi niște desfrânați, jongleri, câteva femei goale care făceau tot felul de lucruri de mirare, săreau în săbii, scoteau foc pe nări și pe gură.

4. Terminându-se cu acestea, ne ia în primire din nou o băutură caldă și neamestecată, având la dispoziție vin de Thasos, de Mende și de Lesbos. După ce au fost oferite fiecăruia niște cupe mari de aur și băutură, ni s-a adus o tavă de cristal cu un diametru de doi coți, așezată într-o cutie de argint, plină cu pește fiert, de cele mai diverse

⁴⁸ Omagiu adus belșugului și artei culinare.

calități, li s-a dat tuturor și li s-a mai. pus câte un paner de argint plin cu pâine de Capadocia; din acestea, unele le-am mâncat iar altele le-am împărțit sclavilor. După ce ne-am spălat mâinile, ne-am pus iarăși cununile și am luat panglici de aur de două ori mai main decât cele de dinainte precum și alt flacon dublu de mir. Făcându-se liniște, Proteas sări de pe pat și ceru o cupă de douăsprezece cotide, o umplu cu vin de Thasos, stropit cu puțină apă și o bău zicând:

— „Cel oare bea foarte mult, tot astfel se va înveseli⁴⁴. Caranos zise:

— „Pentru că ai băut-o primul, primește cel dintâi cupa în dar. Acest dar se va face și celorlalți câți vor bea la fel.⁴⁴ După ce spuse acestea adăugă: „Iar cei nouă, cu toții, s-au ridicat⁴⁴ și fiecare se grăbi să pună mina înaintea celui lalt pe cupe. Unul dintre - cei de la masă cu noi, nefericitul, neputând să bea, se așeză și începu să plângă fiindcă rămăsese. fără cupă și atunci Caranos îi oferī una goală. După aceea, a intrat la noi un cor alcătuit dintr-o sută de oameni cântând atenți un imn de căsătorie, și au venit dansatoare împodobite, unele ca nereidele, iar altele ca nimfele.

5. Băutura fiind în toi și vremea întunecându-se, în se deschide casă, în care toate, de jur îmăprejur, erau acoperite cu pânze albe și, după ce au fost întinse pânzele, au apărut naiadele, pe ascuns, pentru că locurile închise s-au deschis cu ajutorul unor mașini și s-au ivit Eroși, Artemide, Pani, Hermeși și alte zeități de acest fel iluminate cu torțe de argint.

Pe când admiram această tehnică, fiecăruia ni se aduceau, pe tăvi pătrate, mistreți din Erymanthos, înfipti cu lănci de argint. Și - lucru de mirare - amețiți și cu capul greu de băutură, ori de câte ori priveam la vreunul din felurile de mâncare ce ni se aduceau, ne trezeam și, ca să zicem așa, puteam să stăm drepti.

Sclavii apăsau în coșul-ețele cu pâine până ce suria obișnuitul semn pentru a marca sfârșitul ospățului, căci știi că așa este și obiceiul macedonean practicatlia petrecerile

la care iau parte mulți invitați. Caranos începând băutura, porunci să se circule printre meseni cu cupe mici.

După ce am luat un fel de antidot pentru vin neamiestecat cu apă, pregătit dinainte, am început să bem cu ușurință. În acest timp, apărură măscăriciul Mandrogenes, urmașul acelui Straton din Atica, după cum este cunoscut, care ne făcu să râdem mult; după aceea, o femeie în vârstă de peste optzeci de ani începu să danseze și, în cele din urmă, prietene Lynceus din Samos și din Atica, tuturor li se oferiră deserturi în coșulețe împletite în curele de elefant și plăcinte de tot felul. (...)

Ospețe elenice. 6.

— Prietene Timocrates, contemplând totul în jurul tău, spune cu ce ospăț elenic poți să compari pe cel de față? Căci și Antiphanes, poetul comic, caricaturizând în piesa *Oinomaos* sau în *Pelops* spune:

— „Ce-ar mai putea face elenii, care mănâncă frunze, cu o - masă mică? Unde veți obține patru bucăți mici de carne pentru un obol?

Străbunii noștri coceau boi, porci, cerbi, miei întregi, și, în cele din urmă, bucătarul ca ciudățenie, frigând o cămilă întreagă o punea în fața strălucitului rege? 4

Aristophanes, în piesa *Acharnienii*, descriind măreția ospetelor străinilor, zice:

„Proteas: După aceea, ne-a ospătat și ne-a oferit boi întregi scoși din cuptor.

Dicaiarchos: Și cine știa dacă boii sunt, într-adevăr, scoși din cuptor? Toate acestea sunt înfumurări.

Proteas: Și, pentru numele lui Zeus, ne-a pus dinainte o pasăre, numită Phenax, de patru ori mi-ai mare decât cea a lui Cleonimos.44 (...)

8. După cum afirmă Hegesandros din Delfi, când cineva l-a întrebat pe Dromeias parazitul, dacă ospetele sunt mai bune în cetate sau în Chalcis, a răspuns că, la ospetele din Chalcis \ apetitivul este mai plăcut decât luxul ospetelor din cetate, înțelegându-se prin apetitiv, mulțimea nesfârșită de stridii. (...)

— *Metr ori*⁴⁹⁵⁰, autorul de parodii, zise Plutarchos, descrie un ospăț atic cu multă grație, pe care n-aș ezita să vi-l prezint, prieteni, dat fiind raritatea sa: „Muză, cântă-mi diversele și numeroasele ospete pe care ni le-a dat, la Atena, retorul Xenocles⁵¹. Am fost și acolo; mă chinuia o foame cumplită. În acel loc am văzut pâini foarte frumoase și mari, mai albe decât zăpada⁴⁴.

14. Alexis, în piesa *întâlnirea*, luând în batjocură ospetele atice, afirmă:

„— Eu, într-adevăr, vreau să angajez doi bucătari, pe care aș putea să-i găsesc, cei mai înțelepți, în tot orașul, căci sunt pe punctul de a da un ospăț în cinstea unui om din Tesalia⁴⁴. (...)

Autorul care a scris piesa *Cerșetorii*, pusă pe seama lui *Chionides*, zice că atenienii, când oferă un prânz în pritaneu *, pun pe masă „brânză, praz, măsline și fructe căzute din arbori⁴⁴, amintind desigur de vechea educație. Solon însă poruncește ca celor care iau masa în pritaneu să li se aranjeze totul înainte, iar când se ospătează la sărbători să li se dea pâine. Astfel, el vrea să imite pe Homeros pentru că și Homeros, convocând pe nobili la Agamemnon zice: „se frământă făina⁴⁴. Chrisippos în cartea a IV-a a lucrării *Despre frumos și plăcere*, afirmă: „Se spune că în Atena existau două ospete nu prea vechi, ospățul din Lyceion și cel din Academie.⁴⁴

Platon în cartea a II-a din *Politica* îi ospătează pe noii săi cetățeni în acest fel, scriind: „Deci fără mâncare gătită, zise el, după cât se pare, îi determini pe acești oameni să cineze.

— Adevărat, zici, răspunsei. Am uitat că vor avea și mâncare gătită, desigur, cu sare, măsline, brânză, ceapă, legume și tot ce este rod al pământului. Le vom pune fi

1 Locul public în care erau întreținuți magistrații (Senatul).

49 Capitala Eubeei.

50 Fiu al lui Epicharmos din Pinda, trierarh al lui Alexandros cel Mare.

51 Poet tragic (secolul al V-lea î.e.n.).

rește și desert, smochine și vor bea cu măsură la vatra focului. Ducându-și ei viața astfel, în pace și sănătate, după cât se pare, vor muri bătrâni și vor lăsa urmașilor o asemenea viață”.

Ospețe spartane. 15. După aceea, trebuie să relatăm și despre ospetele spartanilor. Herodotos în cartea a IX-a din *Istoriei*, vorbind despre pregătirea lui Mardonios și amintind de ospetele spartane, zice: „Xerxes, fugind din Elada, îi lăasă lui Mardonios toată pregătirea lui”. Și mai spune că Pausanias văzu tot echipamentul lui Miardonios, de aur, de argint și din diferite țesuturi brodate; porunci pitarilor și bucătarilor să organizeze un ospăț așa cum se obișnuia pentru Mardonios. Aceștia îndeplinesc poruncile lui Pausanias care, văzând paturi așternute cu covoare de argint și aur, mese de argint și mobilă impunătoare de tot felul, impresionat de cele privite, porunci, râzând, servitorilor să pregătească un prânz spartan. Aceia l-au pregătit, iar Pausanias, amuzându-se, chemă pe strategii elenilor iar, după ce aceștia veniră, le arată preparativele celor două ospete și le zise:

„— Eleni, v-am adunat, pentru că voiam să vă arăt lipsa de minte a conducătorului mezilor care, deși duceau o astfel de viață, au venit la noi, care suntem atât de săraci”.

Se spune că un om din Sybaris zăbovi în Sparta, luă prânzul la mesele comune, și zise:

„— Pe bună dreptate, spartanii sunt cei mai viteji dintre toți oamenii, întrucât un om cu minte ar prefera să moară de zece mii de ori decât să ducă o viață așa de primătivă”.

17. Acestea zice Polemon¹ pe care însă contrazicându-l Dydimos gramaticul - Demetrios din Toizena⁵² îl numește erudit ținând cont de mulțimea tratatelor scrise, căci sunt în număr de trei mii cinci sute: „Polycrates, afirmă acesta, în lucrarea *Despre Laconia*

⁵² Din Ilion, cunoscut erudit (secolele al III-lea—al II-lea î.e.n.). Printre alte lucrări, a scris despre Acropole, Propilee și Sicyon.

istorisește că spartanii petrec la sărbătoarea Hyacinthilor⁵³ timp de trei zile”, din cauza doliului pentru Hyacinthos nici nu se cunună la ospete, nici nu aduc acolo pâine sau alte prăjituri, nu cântă peanul pentru zeu și nici nu fac altceva de acest fel, așa cum. obișnuiesc la alte ospete. În ziua de mijloc dintre cele trei se dă un spectacol variat și se ține o adunare mare și vrednică de luat aminte. Într-adevăr, copiii, îmbrăcați în haine lungi și încinși, cântă din chitară și, în acompaniament de flaut, lovesc cu bagheta coardele, în ritmul anapest, cântă în cinstea zeului, iar alții străbat teatrul călare pe cai frumos împodobiți, după aceea, pășesc în arenă coruri de tineri mulți intonând anumite cântece localnice, printre aceștia fiind amestecați dansatorii care execută mișcări moștenite din străbuni, în timp ce cântă din flaut și din gură. Fecioarele, unele sunt purtate pe trăsură împodobite cu mult lux, iar altele merg în cortegiu pentru concursul de atelaje, toată cetatea fiind cuprinsă de mișcare, și de bucuria spectacolului. Ei mai aduc, în această zi, cu poporul, anumite jertfe, iar cetățenii ospătează pe toți oamenii mai cunoscuți precum și pe propriii lor sclavi; nimeni nu părăsește ceremonia jertfei ci, dimpotrivă, cetatea, în întregime, se golește pentru că toți sunt la spectacol.

20. Destrămând duritatea acestui fel de viață, lacedemonienii au alunecat spre lux. Phylarchos în cărțile a V-a și a X-a din *Istorie* notează: „Spartanii, potrivit obiceiului străbun, nu se duceau la mese comune dar când erau de față li se pregăteau puține lucruri de dragul legii, apoi iarăși li se aduceau așternuturi împodobite cu atâta lux în ceea ce privește mărimea și broderia, încât unii dintre străini ezitau să-și mai sprijine gâtul pe pernă precum și aceia care mai înainte obișnuiseră să stea drepti pe un pat înalt, în timpul reuniunii, își sprijineau doar uneori gâtul... ajungând la luxul amintit își puneau la masă multe și diverse cupe, își aduceau diferite mâncăruri pregătite, toate soiurile de mir și, de asemenea, tot felul de

53 Jocuri instituite în Sparta în cinstea lui Hyacinthos.

vinuri și de deserturi. Aceste lucruri le-au început cei ce au domnit cu puțin înaintea lui Cleomenes *, adică Areus și Acrotato. s care au voit să imite belșugul regal. Pe aceștia, atât de mult i-au întrecut unii dintre particularii de la Sparta, care trăiau în acea vreme, în ceea ce privește luxul, încât se părea că Areus și Acrotatos depășiseră în cumpătare pe toți oamenii cei mai simpli de altă dată?⁵⁴

Despre mesele lui Cleomenes. 21. Cleomenes însă se deosebea cu mult și prin faptul că înțelegea lucrurile, deși era tânăr, și prin faptul că dusesese o viață foarte simplă.

Venind multe solii la el, nu avusese o viață întru nimic deosebită de cea obișnuită și nu așternuse paturile în mod special. Când solia se afla de față erau trei paturi, iar mai marele ospățului nu dăduse vreun semn pentru a indica cine va fi și se va așeza primul la masă, ci cel mai în vârstă ocupa primul loc pe pat, dacă nu chema Cleomenes însuși pe altcineva. Și de multe ori, era găsit întins la masă cu fratele său sau cu câte cineva de vârsta lui. Pe trepid stătea un vas de aramă pentru răcirea băuturilor și un altul de argint măsurând două sferturi de litru și o cană de aramă. Și de băut nu se da, dacă cineva nu cerea. Se servea o singură ceașcă înainte de masă. Lui i se dădea mai mult decât primului și când el făcea semn atunci cereau și ceilalți. Mâncărurile puse pe masă erau cele obișnuite, iar restul era în așa fel încât nici să prisosească, nici să lipsească, ci să fie destule pentru fiecare, ca nimeni să nu mai aibă nevoie de ceva. Cleomenes socotea că nu trebuie să-i primească așa de simplu cu sos. și carne, dar nici să meargă până-ntr-acolo încât să nu cheltuie nimic, depășind simetria vieții obișnuite. Un mod de viață era socotit nedemn pentru un om liber, iar pe celălalt îl considera înfumurare. Vinul era cu puțin mai bun, când se aflau de față câțiva. În timp ce luau masa, toți tăceau, sclavul aștepta având vin amestecat cu apă și oferea celui care cerea. În același fel nici după ospăț nu li se dădeau mai mult de două cești și acest vin se servea numai când cineva făcea semn sclavului. Nu se acorda niciun fel de

atenție iar el își petrecea timpul vorbind cu fiecare și-i invita să asculte sau să spună ceva încât toți plecau captivați...

Antiphanes, ironizând într-o comedie ospetele spartane, anume în comedia intitulată *Arhonte*, îndeamnă: „Ai fost la Sparta. Trebuie să iei parte la obiceiurile lor. D’u-te la mesele comune. Gustă sos, poartă mustăți, nu-i disprețui și nu căuta alte bunuri. Să fii după moda veche potrivitându-te obiceiurilor lor”.

Mesele comune cretane. 22. *Dosiadas*⁵⁵, povestind despre mesele comune cretane, în cartea a IV-a a lucrării sale *Despre Creta*, scrie: „Iar Lyttioi își desfășoară mesele comune în felul următor: toți aduc a zecea parte din roadele obișnuite la asociație, iar veniturile comunității pe care le împart dregătorii cetății le duc în casele fiecăruia. Sclavii poartă pe cap o monedă din Egina. Cetățenii sunt împărțiți în grupări pe care le numesc *andrea*. De masa comună are grijă o femeie care își ia drept ajutor trei sau patru femei din popor. Fiecăruia dintre ei îi urmează doi sclavi care poartă lemne, numiți servitori. (...) În casa unde are loc masa comună, mai întâi, se întind două mese denumite *xenikai*, la care stau străinii, care sunt de față, după aceea, sunt ceilalți și fiecăruia dintre aceștia i se servește în mod egal. Celor tineri li se dă jumătate din carne dar din celelalte nu se ating de nimic. Apoi, pe fiecare masă se pune o cupă de vin amestecat cu apă. Din acest pahar beau toți de la masa comună și, în timpul ospățului, li se mai oferă altul. Băieților li se pune un crater comun. Celor mai bătrâni, dacă vor, le este îngăduit să bea mai mult. Femeia, așezată în fruntea mesei comune, ia toate lucrurile mai bune de la masă în văzul tuturor și le pune în fața celor slăviți în războaie sau pentru inteligența lor. După ospăț, mai întâi, obișnuiesc să delibereze asupra treburilor comune. își amintesc de problemele războiului și aduc laude bărbaților buni, îndemnând pe tineri spre purtare cuviincioasă? 4

Pyrgion, în cartea a III-a a lucrării *Obiceiuri cretane*,

55 Din Creta, a scris în perioada elenistică o istorie a Cretei (Cretica).

zice: „La masa comună cretanii mănâncă șezând, cei tineri stau lângă ei în picioare și îi servesc, făcând libații zeilor prin cuvinte de laudă și împart mâncărurile ide față celor care șed la masă. Împart, după aceea, și copiilor, punându-le jumătate din cele ce le dau bărbaților? 4 (...)

Comparație între ospetele elenice și cele persane. 23. Herodotos, comparând ospetele elenilor cu cele ale perșilor, zice: „Perșii au obiceiul să cinstească ziua în oare s-a născut fiecare mai mult decât toate celelalte. În această zi ei socotesc că este drept să se dea un ospăț mai mare decât altele. Atunci oamenii bogați pun pe masă un bou, un catâr, un cal și o cămilă, coapte întregi în cuptoare, iar săracii, animale mici. Ei se folosesc de mâncăruri puține, dar de deserturi multe și nesărate, și din cauza aceasta perșii zic că elenii când se scoală de la masă sunt flămânzi, pentru că după masă nu li se aduce nimic demn de laudă. Căci dacă li s-ar aduce ceva n-ar mai înceta să mănânce? 4 (...)

24. Despre luxul regilor perși Xenophon în opera sa *Agésilaios* scrie în acest mod: „Persanii străbat tot pământul cercetând ce-ar fi în stare să bea cu plăcere și mii de oameni nascocesc ce-ar putea să mănânce cu poftă.

Agésilaios, din cauză că era iubitor de muncă, bea cu plăcere tot ceea ce avea înainte și mânca tot ceea ce i se oferea. Și ca să doarmă orice loc era potrivit pentru el”. În lucrarea intitulată *Hieron*, vorbind despre lucrurile ce se pregăteau tiranilor și despre cele ce se ofereau simplilor particulari drept hrană, scrie astfel: „Și știu, zise autorul Simonides, că cei mai mulți socotesc că mănâncă și beau mai bine decât noi oamenii simpli, pentru că li se pare și lor că ar putea să pună la dispoziție o cină mai agreabilă decât lor înșile. Într-adevăr, ceea ce întrece lucrurile obișnuite, produce satisfacție, de aceea, toți oamenii așteaptă cu încântare sărbătorile, în afară de tirani, pentru că la sărbători, mesele lor, pregătite întotdeauna din belșug, nu au niciun fel de daos, astfel încât prin această cumpătare a speranței, ei rămân mai prejos de oamenii particulari. După aceea, zise, știu bine că și tu cunoști

acele obiceiuri și cu cât cineva oferă lucruri mai îmbelșugate decât se face în mod obișnuit cu atât mai repede vine și săturarea de mâncare? 4 (...)

„Dar, pe Zeus, zise Simonides, cât timp sufletul dorește cu atât mai mult se bucură cei hrăniți cu mâncărurile cele mai scumpe decât aceia care trăiesc în cumpătare”.

25. Theophrastos în lucrarea *Despre domnie*, dedicată lui Casandros, dacă opera este autentică, pentru că mulți spun că aceasta ar aparține lui Sosibios căruia poetul Calimachos i-a compus o elegie pentru victorie, zice că regii perși, din cauza luxului promiteau celui care va găsi o nouă plăcere o mare sumă de bani din argint. Theopompos în cartea a XXXV-a din *Istории* spune că regele paflagonienilor, pe nume Thys, când a dat un ospăț, a pus la masă o sută cincizeci de mâncăruri începând cu boi; un sclav, care era sub pază, fiind adus, a venit cu aceleași animale vii. De aceea, Artaxerxes, când a auzit de acest ospăț, a zis că el are impresia că regele Thys, trăind astfel, o să moară repede. Același Theopompos, în cartea a XIV-a din *Filipice* zice: „Când regele se duce în vizită la vreunul din supușii săi, pentru ospățul lui se cheltuiesc douăzeci de talanți, uneori, și treizeci, iar alții risipesc și mai mult, pentru că fiecărei cetăți din vechime, după mărimea ei, după cum îi este fixat impozitul, tot așa este fixat și ospățul regelui⁴⁴.

26. Heracleides din Cumae, care a scris opera *Despre perși* în cartea a II-a a lucrării intitulate *Pregătirile* zice: „Și sclavii care servesc pe regii perșilor la ospăț se îmbăiază, se îmbracă cu haine frumoase și aproape jumătate din zi o petrec în jurul ospățului, iar dintre cei care mănâncă împreună ou regele, unii stau afară și pot fi văzuți de oricine dorește, iar alții iau masa împreună cu regele. Dar și aceștia nu iau masa în același loc cu regele, ci există două încăperi așezate una în fața celeilalte, într-una din ele își duce ospățul regele, iar în cealaltă, aceia care cinează cu el. Regele îi privește printr-o perdea așezată pe ușă, dar ei nu-l văd. Câteodată, totuși, în timp

de sărbătoare, cu, toții mănâncă în aceeași încăpere cu regele, în casa cea mare. Când regele face un chef, și se întâmpla adeseori, aceia oare beau împreună cu el sunt cel mult doisprezece, și, după ce iau masa, regele însuși și cei care se ospătează cu el cheamă la băutură, fiecare, pe eunuci și când aceștia intră beau împreună cu el, dar nu același vin. Unii beau șezând pe pământ, iar alții întinși pe paturi cu picioare, de argint iar, când sunt cuprinși de beție la culme, pleacă. De cele mai multe ori, regele ia prânzul și cina singur. Câteodată, însă și soția și unii dintre fiii lui iau masa cu el. La cină cântă și dansează cadânele împreună cu el; una conduce, iar celelalte cântă în cor. Ospățul, zice el, ospățul numit «al regelui», când aude cineva de el, ar părea măreț, când se cercetează însă de aproape, se dovedește pus la cale cu multă economie și chibzuială, iar pentru alți perși care sunt la putere se pregătește în același fel. Într-adevăr, regele are o mie de jertfe sacrificate în fiecare zi și asemenea jertfe sunt cai, cămile, boi, măgari, cerbi și foarte multe oi. Se prăpădesc multe păsări și struți de Arabia – păsări mari – găște și cocoși. Tuturor, dintre cei care iau masa cu regele, li se oferă mâncăruri măsurate și fiecare ia cu sine acasă ceea ce rămâne la prânz; (...) Iar jumătate din toate acestea, făcându-le părți egale de carne și de pâine, le înipart în chip egal. Căci după cum mercenarii în Grecia sunt răsplătiți cu bani de argint, aceștia primesc, din partea regelui, mâncăruri. Astfel, și la perși, pentru cei la putere, mâncarea este din belșug, la masă. După ce oaspeții termină masa, rămânând mâncăruri – foarte multe bucăți de carne și pâine – cel care se îngrijește de masă dă fiecăruia dintre sclavi și, luând acestea, sclavul își are astfel hrana pentru o zi. Într-adevăr, la rege se duc în vizită cei mai onorați dintre oaspeți, numai la prânz, scuzându-se pentru a nu merge de două ori, dar și aceștia primesc alți oaspeți? 4

27. Herodotos povestește în cartea a VII-a cum elenii care primesc pe rege și care au ospătat pe Xerxes au știut să întâmpine orice rău în așa fel încât sau și răsculat din

casele lor. De aceea, în Thasos, Antipatros, unul dintre locuitorii cetății, persoană remarcată, când cetățile de pe țărm au primit armata lui Xerxes și au ospătat-o, a cheltuit patru sute de talanți de argint, într-adevăr, au fost puse la masă cupe de argint și de aur precum și cratere (...) iar dacă Xerxes ar fi prânzit de două ori, cu siguranță, că cetățile s-ar fi răsculat. Și în cartea a IX din *Istorie* Herodotos zice: „Regele însuși oferă masă împărătească, iar aceasta se pregătește o singură dată pe an, la ziua sa de naștere. Numele acestui ospăț, în limba persană, este *ticta* iar, în limba greacă, *teleion* atunci - zice el - își spală numai capul și oferă daruri perșilor? 4

Marele Alexandros, luând cina de fiecare dată cu prietenii săi - așa cum povestește Ehippos din Olimp în lucrarea *Despre schimbarea lui Alexandros și a lui Hephaistion* - cheltuia în fiecare zi o sută de mine⁵⁶⁵⁷, pentru că împreună luau masa aproximativ șaiszecișaptezece de prieteni. Iar regele perșilor, după cum spun Ctesias și Dinon, în lucrarea *Despre perși*, lua cina cu o mie cinci sute de oameni și cheltuia pentru cină patru sute de talanți. Talanții amintiți în bani italici reprezintă două sute patruzeci de miriade⁵⁸, iar dintre acestea împărțite în cinci mii de miriade, îi revine fiecărui bărbat cam o sută șaiszeci. În bani italici. Aproximativ în acest fel se egală cu cheltuiala lui Alexandros pentru că el risipea o sută de mine așa cum a afirmat Ehippos.

Ospetele Cleopatrei. 29. Socrates din Rodos, în cartea a III-a din *Războiul civil*, descriind ospățul Cleopatrei, cea din urmă domnitoare a Egiptului oare s-a căsătorit ou Antonius, comandantul de oști romane în Cilicia, zice: „Întâlnind deci Cleopatra pe Antonius în Cilicia, i-a oferit un ospăț regesc unde toate obiectele erau făcute din aur, cu multă îndemânare, de către artiști. Ele au, zice el, și zidurile îmbrăcate cu stofe de purpură brodate cu aur. Și așternând douăsprezece paturi de masă,

56 Perfect.

57 Mina, unitate de măsură ce reprezintă o sută de drahme.

58 Miriadă, zeci de mii.

a chemat pe Antonius să vină la masa de seară cu cine dorea. Antonius a fost impresionat de acest aspect luxos, dar Cleopatra surâzând, a spus că-i dă toate aceste lucruri și l-a invitat pentru a doua zi să ia iarăși cina împreună cu prietenii și cu comandantul lui. Atunci, pregătind și mai bine ospățul, cu tot felul de podoabe, a făcut ca să apară primele lucruri în dimensiuni mici și iarăși i le-a dăruit. După aceea, a îngăduit comandanților ca fiecare să ia patul pe care stătuse la masă, cupele și așternuturile. După plecare, a oferit dregătorilor săi vasele alături de cei care le aduseseră, iar celor mai mulți le-a dăruit cai împodobiți cu hamuri de argint și tuturor le-a făcut drept cadou sclavi etiopieni, purtători de torțe. În a patra zi, le-a distribuit bani de cheltuielă în valoare de un talant; paturile și dușumelele camerei bărbaților au fost așternute cu covoare groase de două degete. El mai povestește că și Antonius, pe când se afla la Atena, pentru diferite treburi, a ridicat un pedestal din lemn verde-deasupra teatrului, așa cum se află în peșterile batice, de pe care se putea vedea în toate părțile. Pregătind tamburine, piei de cerb precum și toate celelalte lucruri dionisiace, a început cu prietenii, din zorii zilei, să benchetuiască și să bea întinși pe spate, în timp ce îi serveau oameni, chemați din Italia, iar elenii, cu toții, se strânseseră ca la un mare spectacol. „Coboară, zice autorul, pe Acropole de pe acoperișul cetății Atenei, luminată de făclii. Și odată porunci să se vestească în toate cetățile că el este Dionysos? 4

Caius împăratul, supranumit Caligula, din cauză că s-a născut în tabără, nu numai că era numit tânărul Dionysos, dar, îmbrăcându-se cu toate veșmintele dionisiace, se ducea în public și împărțea dreptatea.

30. La acestea, privind noi, trebuie să iubim sărăcia elenică, având înaintea ochilor și ospetele care se dau, la tebani despre care Cleitarchos în prima carte din *Istorie* despre Alexandros povestește: „Toată bogăția lor s-a descoperi ti după dărmarea cetății de către Alexandros, în valoare de trei sute patruzeci de talanți și, adaugă, ei erau mici la suflet și săraci în ceea ce privește hrana.

Astfel, au ospătat pe Mardonios împreună cu alți cincizeci de persani, Attaginos din Phrynon, despre care Herodotos spune, în cartea a IX-a, că dispunea de o mare bogăție. Eu socotesc că n-ar fi supraviețuit și că nu ar fi avut nevoie să pună în linie de bătaie pe – eleni la Plateea, deja distruși de asemenea mâncăruri”.

Ospăț arcadian. 31. Hecataios din Milet, descriind un ospăț din Arcadia în cartea a III-a din *Genealogii*, spune că acolo era pâine de orz și carne de porc. Iar Harmodios din Lepreon, în cartea *Despre legile jigaleilor*, zice: „Intendentul instituit în cetatea Phigaleia aducea zilnic trei sticlute de vin, o baniță de făină, cinci bucăți de brânză; de asemenea, pregătea și celelalte necesare jertfelor. Iar cetatea oferea fiecăruia dintre coruri (institute pentru tragedii) trei oi și un bucătar care aducea apă, mese, trepte, la catedră și toate celelalte lucruri necesare, iar cel care suporta cheltuiala pentru cor dădea bucătarului tot ce avea nevoie. Ospățul se desfășura după cum urmează: se puneau brânză și prăjituri, de dragul legilor, în coșuri de aramă dintre cele numite *mazonome* adică, tăvi de lemn pe care se aranjau prăjituri pentru sacrificiu, denumite astfel, după felul întrebuintării.

După ce mâncau ei toate aceste lucruri, fiecăruia îi se dădea să bea puțin într-un vas de lut și cel care aducea le ura cină bună. După aceea, se oferea zeama comună și se împărțeau tuturor două bucăți de carne. Obişnuiau la toate ospetele, dar, mai ales, la cele numite *maze*, căci acesta este numele adunării ce prăznuiește pe Dionysos: este socotit un gest de bărbăție, pentru tinerii care mănâncă, să toarne mai multă zeamă și să le pună dinainte mai multe prăjituri și pâini. Într-adevăr, un astfel de prânz se considera nobil și bărbătesc, deoarece la ei era lucru de mirare și cu deosebită faimă să poți mânca din belșug. După ospăț, ei făceau libații fără să-și spele mâinile, ștergându-se cu firimituri, fiecare îndepărta resturile. Procedau astfel din cauza fricii care-i cuprindea, când se aflau noaptea pe străzi. După ce terminau ospățul, cântau peanul. Când aduceau jertfe eroi lor xse făcea un mare

sacrificiu ție boi, iar toți cinau împreună cu sclavii. Copiii iau parte la ospete alături de părinții lor stând pe scaune de piatră. Theopompos în cartea a XLVI din *Filipice* zice: „La ospete, arcadienii primesc pe stăpâni și pe sclavi pregătind pentru toți o singură masă, pun mâncare la mijlocul mesii și amestecă vinul cu apă în același crater pentru toți⁴⁶.

Ospetele năucratienilor. (...) 32. La năucratieni, după cum spune Hermeias în cartea a II-a din *Despre Apollon din Grâne*, când cinează în pritaneu, cu ocazia zilei de naștere a zeiței Vesta Piritanise, la sărbătorile dionysiace și la sărbătoarea lui Apollon Comaios, toți intră în haine albe pe care până astăzi le numesc pritaneice J, întinzându-se pe paturi, se ridică în genunchi, atunci când crainicul sacru rostește rugăciunile străbune, și fac libații împreună cu el. După aceasta, se întind iarăși pe pat și fiecare ia două sticlute de vin în afară de jertfele lui Apollon din Pythios⁵⁹ și de Dionysos, căci fiecăruia din aceștia i se dă vinul în cantitate dublă împreună cu celelalte părți din jertfă. După aceea, tuturor li se pune înaintea pâine curată întinsă (coaptă la cuptor) pe care este așezată o altă pâine, numită *cribanite* și se mai aranjează carne de porc pe tău iță, legume specifice anotimpului, două ouă, brânză, smochine uscate, plăcintă și o cunună. Orice preot, care face ceva în afară de aceste lucruri legiuite, este pedepsit de magistrații superiori dar nu este îngăduit ca celor care iau masa în pritaneu să li se aducă ceva din afară, ci ei consumă numai resursele interne iar resturile le dau sclavilor. În celelalte zile ale anului, oricare dintre oaspeți poate să intre în pritaneu și să ia masa aducând de acasă pentru sine legume, pește, carne de porc și o sticlută de vin. Femeii nu-i este permis să intre în pritaneu, ci numai cântăreței din flaut. În pritaneu nu se aduce nici vasul de noapte, iar dacă cineva dintre năucratieni dă un ospăț de nuntă, așa cum s-a scris în legea căsătoriei, îi este interzis să ofere ouă și prăjituri cu miere.

(...) 34. La galatieni, zice Phylarchos, în cartea a VI-a,

⁵⁹ Purtate în pritaneu.

pe mese se aşază multe pâini frânte şi carne din căldări, din care nimeni nu mănâncă până nu văd că regele a gustat din mâncărurile puse dinainte.

Un ospăţ trac. (...) 35. Xenophon în cartea a VI-a din *Urcarea [grecilor spre Persia]* aminteşte de ospetele tracilor. şi descrie pe cel de la Seuthes în aceste cuvinte: „După ce s-au aşezat cu toţii la ospăţ, în cerc, li s-a pus fiecăruia, în faţă, câte un trepied. Aceste trepiede erau pline de douăzeci de bucăţi din carne tăiată, iar lângă carne se găsea o pâine mare zimită cu găuri. Mesele se aflau întotdeauna aşezate, mai ales, în faţa oaspeţilor, căci aşa era legea”. Şi, cel dintâi, Seuthes proceda astfel: Luând pâinea din faţa lui, o frângea în părţi mici şi o împărţea celor la care voia ei, făcea apoi la fel cu carnea, iar lui îşi oprea numai pentru a gusta. Ceilalţi, în faţa cărora mesele erau întinse, se comportau în mod asemănător. Un arcadian, numit Arystas, lacom la mâncare, a renunţat de a mai împărţi; luând în mână o pâine de trei kilograme şi came, a aşezat-o la picioare şi a început s-o mănânce. De jur-împrejur aduceau vase cu vin şi toţi primeau. Iar Arystas, când paharnicul ajunsese la el aducând cupa, văzând <că Xenophon încă nu mănâncă, îi zise:

«— Dă-i că el este liber, eu încă nu sunt». Atunci toată lumea izbucni în râs; pe când cheful era în toi, intră un trac care avea un cal alb şi, luând o cupă plină, zise:

«— Beau în sănătatea ta, Seuthes, şi-ţi dau acest cal în dar, pe care când te vei afla, de vei urmări vreun duşman îl vei prinde, iar de te vei retrage, nu te vei teme de duşmani». Altul introduse un sclav şi închinând i-l dăruie, altul aduse haine pentru soţie, iar Timasion închinând, îi oferă o cupă de argint şi un pumnal ce valora zece mine. Un oarecare Gnessipos din Atena se ridică şi spuse că era un foarte frumos obicei vechi ca cei care au să facă daruri regelui spre a-l cinsti, iar celor săraci regele să le facă daruri. Xenophon se ridică îndrăzneţ şi zise: «Eu, Seuthes, mă dăruiesc pe mine însumi şi pe aceşti prieteni ai unei spre a-ţi fi tovarăşi credincioşi de bunăvoie. Acum

se află aici nu pentru a-ți cere ceva, ci doresc să îndure și să înfrunte primejdii pentru tine».

Seuthes, ridicându-se, bău împreună cu el și vărsă ce mai rămăsese în cupă. După aceea, intrară cântăreți din flaut, ca și când ar fi vrut să dea semnale din cornuri, și săreau în ritm de trompetă”.

Ospete la celți. 36. Poseidonios, filosoful stoic, în *Istoriile* sale, pe care le-a compus fără să se înstrăineze de filosofia aleasă, descrie numeroase obiceiuri și tradiții la multe popoare: „Celții, zice el, pun înainte mâncărurile, așezând sub ele iarbă pe mese de lemn ce se ridică puțin deasupra pământului. Hrana lor constă din puțină pâine, multă came în apă și fripturi pe cărbuni sau în frigări.

Toate aceste lucruri le aduc cu multă curățenie, dar ca leii, pentru că iau cu amândouă mlâinile mădulare întregi și le mănâncă, iar dacă ceva nu se poate sfărâma cu dinții se taie cu un cuțit mic ținut la brâu într-o teacă specială. Sunt aduși la masă și pești proveniți din râuri, din marea dinăuntru și cea dinafară, fripți cu sare și chimen. Ei pun chimen și în băutură. De ulei nu se folosesc din cauza rarității și pentru că li se pare că este fără gust și neplăcut. Când iau cina mai mulți, se așază în cerc, iar în mijloc, stă cel mai puternic, ca și când ar fi corifeul unui cor, deosebindu-se de ceilalți, fie prin îndemânarea războinică, fie după neam, fie după bogăție. Acesta, la rândul său, primește pe altul lângă el și tot astfel, de o parte și de alta, după rangul fiecăruia. Unii stau în spate, având brânză, iar lăncierii șed în față, în cerc, așa cum doresc stăpânii. Cei care administrează băutura o aduc în vase speciale, fie de lut, fie de argint, căci ei au și tăvile, pe care aduc hrana, din lut sau din argint, unii au tăvi de aramă „iar alții au coșulețe de lemn sau împletite. Băutura bogăților este vinul din Tesalia și cel din regiunea Masaliei, neamestecat cu apă. Câteodată, amestecă puțină apă. Cei mai săraci beau un fel de bere din orz, pregătită cu miere. Așa se întâmplă cu cea mai mare parte a oamenilor neînstăriți; băutura aceasta se numește *corma*. ET toarnă din același potir câte puțin, nu mai mult de o ceașcă, dar

fac acest lucru de mai multe ori. Sclavul aduce la dreapta și la stânga, căci așa servesc ei, și cinstesc pe zei întorcându-se spre dreapta? 4

Dărnicia unui om bogat. 37. Poseidonios descrie bogăția lui Lucrnius Bântuitus, tatăl celui ucis de romani, și zice că acesta. căutând **t** să-și atragă de partea sa mulțimea, pe când era purtat de un car, în cârn pie, împărțind în dreapta și în stânga aur și argint femeilor celte care-l urmau (...) a pregătit atâta băutură și mâncare încât timp de mai multe zile oricine voia putea să intre și să se înfrupte. Când fixa ziua ospățului, unul dintre străini, poet sărac, veni la el și-l întâmpină cu o cântare, lăudându-i excelența și deplângându-și lipsurile; Lucrnius, fiind impresionat, ceru un săculeț de aur și i-l aruncă. Acela îl luă și iarăși începu să-l slăvească, întrucât pământul, pe locul unde calcă el, produce aur și binefaceri pentru oameni. Toate acestea sunt povestite de Poseidonios în cartea a XIII-a.

Obiceiuri la părți. 38. În cartea a V-a [Poseidonios] istorisind despre părți, zice: „Cel numit prietenul, nu ia parte la masă, ci, așezându-se pe pământ, de pe un pat înalt, mănâncă ceea ce este adus regelui de către el și, adeseori, pentru că, din vreo cauză întâmplătoare, se îndepărtează de ța masă de pe pământ, este bătut cu curele și nuiiele iar după ce este stropit de sânge, se închină celui care îl pedepsește ca unui binefăcător, căzând cu fața jos, pe podea44.

În cartea a XVI-ia, vorbind despre regele Seleucus, amintește cum s-a întors în Media și în lupta cu Arsaces a fost făcut sclav de către barbari și cum petrecând multă vreme la acesta, a fost. tratat regește.

„Regele părților avea la ospete 4 un pat pe care el singur ședea, mai înalt decât celelalte și separat de ele, iar masa i se punea numai lui cu tot felul de mâncăruri barbare ca unui erou? 4

Ospete indiene. 39. Megasthenes în cartea a II-a din *Indice*, spune că indienilor, la ospăț, li se întinde fiecăruia câte o masă care are înfățișarea unui bufet și pe această

masă se aşază un blid de aur, în care ei aruncă, mai întâi, orez fiert ca şi când toată lumea ar mânca cereale, apoi multe mâncăruri pregătite după tipicul indienilor. Germanii, după cum relatează Poseidonios în cartea a XXX-a, la prânz, aduc carne fiartă cu miere, beau lapte şi vin neamestecat. Unii dau lupte de gladiatori în timpul ospăţului.

Obiceiuri la romani. Nicolaos din Damasc, unul dintre filosofi peripatetici, în cartea a CX-a din *Istorie*, afirmă că romanii, la ospete, introduc lupte de gladiatori. Romanii organizează spectacolele de gladiatori nu numai în adunări şi teatre, luând acest obicei de la etrusci, dar şi la ospete. Unii, de multe ori, invitau la ospete pe prieteni şi din alte motive dar şi pentru a vedea două-trei perechi de gladiatori; oaspeţii, săturându-se de mâncare şi băutură, chemau pe gladiatori. Unul din gladiatori era imediat înjunghiat, iar ei aplaudau, la acest spectacol cu deosebită plăcere. Unul a şi înscris în testament, drept moştenitoare, pe sclavele foarte distinse, pe care le avea şi luptaseră ca gladiatori, iar altul a lăsat moştenitori pe copiii impuberi, iubiţii lui. Totuşi, poporul n-a suportat asemenea nelegiuire, ci a declarat testamentul neautentic.

Obiceiurile la celţi. 40. Poseidonios în cartea a XXIII-a din *Istorie*, zice: „Câteodată, celţii, la ospăţ luptă doi câte doi. Într-adevăr, adunându-se înarmaţi, se bat cu inamici imaginari, se iau la harţă, uneori, se rănesc şi înfierbântându-se dacă cei de faţă nu-i opresc, ajung să se ucidă între ei. În vechime, spune el, era obiceiul ca dintre coapsele puse pe masă, cel mai puternic lua una în între-, gime, iar dacă un altul se opunea, se ridicau luptându-se până la moarte. Alţii, în teatru, luând bani de argint şi de aur iar alţii, câteva vase de vin, unii legându-se prin jurământ făceau cadouri prietenilor intimi, se aşezau pe scuturi cu faţa în sus iar cineva care stătea alături le tăia gâtul”.

42. Demetrios Scepsios în cartea a XXIV-a din *Tabăra troiană*, zice: „La regele Antiochos, poreclit cel mare, la ospăţ dansau înarmaţi nu numai prietenii regelui, ci regele

însuși 44. De altfel și la un oarecare Hegesianax Alexandrinul din Troia, autorul unei opere istorice, exista obiceiul dansului; acesta ridicându-se, zicea: „Mai. Întâi, majestate, aș vrea să știu: vrei să mă vezi dansând incorect sau dorești să mă asculți cum îți citesc versuri frumoase?” Regele porunci să citească și așa de plăcut impresionat rămase încât îl socoti vrednic de ospăț și de prieteni”.

Douris din Samos în cartea a XII-a din *Istorii* amintește că Polisperchon când se îmbăta, cu toate că era bătrân, dansa. Nu era mai prejos de cineva în ceea ce privește strategia sau demnitatea, și toată viața ei se îmbrăca în tunică galbenă de femeie și dansa încălțat cu sandale.

Nestatornicia lui Philippos. (...) 62. Despre lipsa de stăpânire, despre viața lui Philippos și a prietenilor lui Theopompos în cartea a XLIX-a din *Istorii* scrie următoarele: „Philippos, după ce a ajuns stăpân pe mulți bani, nu i-a cheltuit cu rânduială, ci i-a aruncat și i-a risipit, ca cel mai nesocotit dintre toți oamenii. Nu numai el ci și toți – cei din jurul său căci niciunul dintre ei nu știa să trăiască cumpătat și să aibă o casă chivernisită. Și aceasta, fiindcă era dornic de a avea cât mai mult și se arăta iubitor de lux, făcea totul la întâmplare și când câștiga și când pierdea. Într-adevăr, fiind soldat, nu avea timp să socotească veniturile și cheltuielile. Apoi, prieteni din multe locuri se strânseseră în jurul său. Unii proveneau chiar din acea țară, iar alții din Thesalia sau din restul Heladei. Și nu erau aleși după însușirile lor ci, dacă se aflau printre elini sau printre barbari, desfrânați, nestăpâniți sau nerușinați, aceștia aproape toți se strângeau în Macedonia și se numeau prietenii lui Philippos. Și chiar dacă cineva nu avea un astfel de caracter, când se ducea acolo, datorită modului de viață macedonean, repede ajungea la fel cu ceilalți. Într-adevăr, pe de o parte, războaiele și expedițiile militare, iar pe de altă parte, viața de lux îi făcea să fie îndrăzneți și să trăiască în dezordine, nu în orânduială, ci la fel cu piraii?”

Despre Pasicypros. 63. Douris în cartea a VII-a din *Macedonice*, vorbind despre Pasicypros, regele Ciprului, caracterizat drept necumpătat, scrie următoarele: „Alexandros, după asediul Tirului, trimițând pe Pytagoras, îi oferi multe daruri precum și locul cerut. Mai înainte, Pasicypros, pe când domnea, din cauza lipsei sale de cumpătare dăduse acest loc pe cincizeci de talanți lui Pygmalion din Citium și, odată cu locul, și propria lui domnie. Luând apoi banii, a îmbătrânit în cetatea Amlathous? 4 (...)

Necumpătarea lui Demetrios. 64. „Și Demetrios, urmașul lui Demetrios din Phaleron, ajunsese atât de nestăpânit cu propria sa persoană, după cum spune Hegesandros, încât, având în preajmă pe Aristagoras corintianul, ducea o viață de mare lux. Chemându-l membrii areopagului¹ și îndemnându-l să ducă o viață mai cumpătată, el le răspunse: - «Dar și acum duc o viață de om liber. Într-adevăr, am hetaira cea mai frumoasă, nu fac rău nimănui, beau vin de Chios, am suficient pentru a pregăti toate celelalte lucruri din destul, în timp ce veniturile mele personale ajung pentru asta și nu fac ca unii dintre voi, care **d**! au cu camătă și practică desfrânarea.» Și, zicând așa, a citat și câteva nume de oameni care. săvârșeau asemenea fapte. Auzind acestea, regele Antigonos la făcut pe Thesmotet. La sărbătorile panateene⁶⁰, fiind comanidantul călărimii, a ridicat o estradă în fața Hermelor mai înalte decât Hermele pentru Aristagoras, iar altă dată la Eleusis, când se celebrau misterele, i-a pus un tron lângă Anactolon, zicând că or geme aceia care vor încerca să-l împiedice? 4

Moravuri severe. 65. Phanodemos Philochoros și mulți alții istorisesc faptul că, în vechime, areopagiții chemau la ei pe cei care trăiau fără cumpătare, nu aveau avere proprie și îi pedepseau. Areopagiții, convocând pe Menedemos și pe Asclepiades, filosofi tineri și săraci, i-au întrebat cum pot să-și petreacă toată ziua în discuții cu filosofii fără a câștiga ceva și, totuși, o duc așa de bine

60 Sărbătoarea Alenelor.

fizicește. Și ei i-au cerut să fie chemat unul dintre morari. Venind, acela declară că în fiecare noapte aceștia coborau în moară și învărtind piatra luau fiecare câte două drahme; areopagiții se minunară și îi cinstiră pe fiecare cu două sute de drahme. Locuitorii din Abdera îl judecară în public și pe Democritos, pentru că risipise averea părintească; el, după ce le-a citit lucrarea *Magnifica tabără* și cele cu privire la Hades, le-a răspuns că a cheltuit averea cu acestea și astfel a fost lăsat liber.

CARTEA A V-A

Despre vin. (...) 2. Se pare că vinul te ispitește la prietenie, pentru că încălzește sufletul și îl dispune. (...) Legiuitorii având grijă de ospetele de acum le-au orânduit pe cele ale triburilor precum și pe cele ale întregului popor, după. aceea, au mai organizat și ospetele asociațiilor religioase numite pe frații și, de asemenea, pe cele referitoare la corporații. Multe sunt adunările filosofilor, în cetate, unele aparținând partizanilor lui Dioneses, altele, partizanilor lui Antipatros sau ai lui Panaitios⁶¹; Theophrastos a lăsat bani pentru o asemenea adunare, dar, o, Zeus! nu pentru a se comite netrebnicii când se adună, ci pentru ca fiecare să și petreacă la ospăț, cumpătat și elegant după legea banchetelor. Aceia, care se găseau în pritaneu și aveau ospete, chibzuite, petreceau toată ziua, pentru cetate. Datorită unui astfel de ospăț, spune Demosthenes, a fost raportată părăsirea Elateei: „Era seară și cineva a venit în pritaneu ca să anunțe că Elateea a fost luată”. Filosofi se îngrijeau să ducă pe tineri cu sine, după – 6 lege rânduie, spre a se veseli. Existau anumite legi cu privire la ospetele lui Xenocrates în Academie, după cum și la cele ale lui Aristoteles.

Mesele comune din Sparta și ospetele bărbaților din Creta erau rânduite în cetate cu cea mai mare grijă. De aceea, cineva a afirmat, pe bună dreptate: „Prietenii nu trebuie să lipsească multă vreme de la ospăț căci de acolo provin amintirile cele mai plăcute⁴⁴. Filosoful Antipatros, în timp ce pregătea un ospăț, ceru invi taților să răspundă

61 Din Rodos, renumit filozof stoic (secolul al II-lea î.e.n.).

la câteva sofisme. Acesta afirmă. că Arcesilaos, fiind chemat la un ospăț și așezându-se lângă un comesean care mâneca lăcomie, iar el nu putea să guste nimic, când cineva dintre cei de față îi oferi ceva, zise: „Să-ți fie ție bine, însă eu doresc să-i fie bine lui Telephos, ceea ce gândesc eu. Telephos era numele unui mare mâncău”. (...)

8. Se spune că amestecul potrivit al vinului cu apă a fost inițiat de Anphiotion, care a învățat pe atenieni cum să-l facă. De aceea, a fost întemeiat templul lui Dionysos. (...)

Faptele lui Antiochos Epiphanes. 21. Cum să caracterizăm, dragi prieteni, ospățul dat de Antiochos, numit ilustrul (Epiphanes), sau după faptele lui, numit și nebunul (Epimanes). Acesta era unul dintre regii sirieni care au urmat după Seleucus. Despre el Polybios, scrie următoarele: „Fugind din palat, uneori, lua pe sclavii întâlniți la întâmplare în cetate. (...) El era găsit adeseori pe la cei care băteau argintul și aurul, vorbea spre, a nu spune nimic, trăncănea șiret către bijutieri și alți meșteșugari. După aceea, coborând în piață, el își petrecea timpul 1 cu oame

64

nii din popor, găsiți la întâmplare. Pe urmă, mai bea și eu străinii vinuri ieftine iar când afla de cineva dintre tineri că este în bună dispoziție, fără să facă niciun fel de prezentare, se înfățișa acolo chefuind în sunet de tamburine și muzică stridentă încât mulțimea din cauza ciudățeniei se îndepărta și o lua la fugă. Adeseori, dezbrăcându-se de haina regală, se îmbrăca cu o togă și se plimba prin Agora ca să facă alegeri; unora le strângea mâna, iar pe alții îi scuipa și-i îndemna să-i dea votul. Uneori, ca să ajungă edil, iar alteori, pentru a fi ales tribun al plebei. După ce obținea dregătoria și se așeza pe un tron de fildeș, cum este obiceiul la romani, audia pe cei aflați în Agora și-i judeca cu mult zel și bunăvoință. Din această cauză, oamenii cumsecade erau în mare încurcătură, căci unii bănuiau că e un om simplu, iar alții ziceau că e nebun. Într-adevăr, el și când făcea cadouri, era foarte generos;

astfel, unora le dădea oscioare, altora, castane de phenix, iar altora bani de aur. Și dintre toți întâlnea pe unii pe care nu-i mai văzuse cândva și le oferea daruri neașteptate. Prin jertfele făcute în cetate și prin cinstirile zeilor, întrecea pe toți cei care domniseră mai înainte. Acest lucru s-ar putea dovedi prin Olimpieonul din Atena și prin statuile din jurul altarului de la Delos. El se scălda în băile publice când acestea gemeau de lume și unsorile cele mai scumpe erau aduse în vase foarte ieftine. Atunci cineva spuse: „Fericiți sunteți voi, regilor, care puteți întrebuința asemenea uleiuri și miroșiți plăcut⁴⁴. Regele nu-i replică, continuă să se spele, după aceea, făcu să i se verse pe cap un vas foarte mare plin cu cel mai scump mir, numit *stactic*”.

22. Ei, bine, regele însuși, auzind de întrecerile ce se dădeau în Macedonia, de către Aemilius Paulus, comandantul romanilor, și, voind să-l întrecă pe Paulus prin măreția darurilor, trimise soli și delegați oficiali pe la cetăți ca să vestească întrecerile ce vor fi date de el, pentru Dahnes, gândind că mare va fi zelul elenilor ca să vină să-l vadă. El a marcat începutul adunării cu o pompă desfășurată în acest fel. Câțiva romani îmbrăcați după modă romană deschideau pompa. Erau cinci mii de oameni în floarea vârstei. Urmau cinci mii de locuitori ai Misiei. După aceea, locuitorii din Cilicia, în număr de trei mii, înarmați conform modelului celor cu centură ușoară, având cunuti de aur. Veneau, apoi, trei. mii. de traci și cinci mii de galați. Aceștia le urmau douăzeci de mii de macedoneni, cinci mii de purtători – de scuturi din bronz și alții au scuturi din argint, după care puteau fi văzuți două sute patruzeci de perechi de gladiatori, în spatele acestora se aflau o mie de cai din Nisaia, trei mii de cai publici, dintre care unii aveau frâurile de aur, alții, cununi de aur iar alții, cununi de argint. După aceștia venea o mie de aleși cărora le urma așa-numita trupă ce părea cel mai puternic corp de cavalerie. Aceștia erau în număr de o mie cinci sute. Toți cei numiți mai sus aveau mantale de purpură, iar mulți dintre ei purtau porfire de aur, brodate

cu figuri de animale. În cele din urmă, veneau o sută de corpuri de cavalerie și patru sute de atelaje de patru cai, escortate de o trăsură cu elefanți anume pregătiți.

23. Este foarte greu să mai descriem și restul pompei, de aceea, trebuie s-o prezentăm pe scurt. În pompă se aflau cam opt sute de efebi, având cununi de aur, după aceea, veneau cam o mie de boi bine crescuți, aproximativ trei sute de vase sacre și cam opt sute fildeși de elefanți. Nu este cu puțință să socotim mulțimea statuiilor. Într-adevăr, se găseau cele mai diverse statui ale unor oameni, ale zeilor sau ale demonilor; de asemenea, erau purtate și chipurile eroilor, unele împodobite cu aur, altele pe jumătate îmbrăcate cu stofe ornamentale de aur. Miturile referitoare la toți aceștia, după povestirile predate în tradiție, erau scrise pe cărți scumpe. La urmă, chipul nopții și al zilei, al pământului și al cerului, al aurorei și ale miezului zilei; iar mulțimea lucrurilor de aur și de argint ar putea să fie bănuită cam în felul următor: o mie de sclavi purtau în pompă vasele de argint ale unuia dintre prietenii lui Dionysios, secretar, și din aceste lucruri niciunul nu valora mai puțin de o mie de drahme. (...)

24. Terminându-se deci întrecerile și luptele de gladiatori și vânători, în timp de treizeci de zile, cât a durat spectacolul, în primele cinci zile, toți s-au uns în gimnaziu cu mir sofrăniu din vase de aur. Acestea erau în număr de cincisprezece.

25. (...) Măsurius adăugă câteva cuvinte despre pompa ce a avut loc la Alexandria, dată de prea bunul rege Ptolemaios. Philadelphos, despre care Calixenes din Rodos povestește în cartea a IV-a din *Despre Alexandria*: „Înainte de a începe scena pregătită de jur-împrejurul vârfului cetății, în afară de soldați, de meșteri și de alți oameni aflați acolo, voi arăta cum s-a întâmplat. Într-adevăr, a fost frumoasă. pentru omul neobișnuit și cred nică de a fi auzită. Se găseau o sută treizeci de paturi cuprinse în cerc și aveau o rânduială pe care o vom arăta îndată. Erau niște coloane de lemn, câte cinci de fiecare latură, de cincizeci de coți, în înălțime, și câte patruzeci și nouă de coți, în

lățime, pe care se aranjase un peristil în formă de teragon, și ele susțineau tot acoperișul sălii de ospăț. Aceasta era deschisă la mijloc, iar din cealaltă parte avea grinzi pe care se sprijineau, pânze albe în centru unde se profilau rânduite diferite desene. (...)”.

36. Ce împărăție, dragi oaspeți, a fost atât de bogată în aur, cred că nu era împărăția oare a luat bani de la perși și din Babilon sau oare a făcut metale și le-a scos din mine sau care a avut Pactolul, producător de aur. Într-adevăr, numai Nilul despre care se spune că are unde de aur și hrană din belșug, poartă, în apele sale, aur ce poate fi lucrat fără primejdie ca să ajungă la toți oamenii; acesta, die dragul lui Triptolemos a fost trimis pe tot pământul. De aceea, Parmenon, poet din Bizantion, când i s-a adresat, a zis: „O, tu Nilule, Zeus egiptean!”

CARTEA A VI-A

Despre tragedie. 1. De vreme ce mereu mă întreb, prietene Timocrates, despre toate cele spuse de *deipnosophisti* socotind că am descoperit ceva nou, îți vom aminti afirmațiile lui Antiphanes în *Creație*: „Dintre toate creațiile, tragedia este fericită, întrucât subiectele sunt cunoscute dinainte de către spectatori, încât actorul trebuie doar să sugereze ideile poetului. Într-adevăr, este suficient să amintesc de *Oedip* că ei le știu pe toate celelalte: Tatăl – Laios, mama – Iocasta, câte fete, câți băieți, ce va suferi fiecare, ce-a făcut fiecare”. Iarăși, dacă cineva îl va pomeni pe Alcmeon vor fi amintiți îndată toți copiii lui, se va relata cum nebun fiind și-a ucis mama. (...) După aceea, când nu vor mi-ai putea spune nimic și se va face tăcere, în dramă, atunci (...) pentru spectatori totul va dispărea. Pentru noi însă nu este așa, ci toate trebuie să le descoperim... și lucrurile rânduie altă dată ca și acum sunt de față, catastrofa și intrarea iar dacă vreun Chremes sau Pheidon are să omită ceva din acestea, este fluierat. Dar lui Peleu și lui Teucer îi este îngăduit să facă acest lucru? 4

2. Timocles, autorul de comedii, consideră că tragedia este folositoare vieții din multe puncte de vedere

și în piesa *Femeile la sărbătoarea lui Dionysos* spune: „Hei tu, acesta, ascultă «mă, că am să-ți spun ceva. Omul este un animal din fire făcut să muncească și viața arată în el multe suferințe. El a găsit deci aceste griji consolatoare. Căci mintea, uitând de grijile proprii, este dusă spre patima altuia și pleacă cu plăcere de-acolo și acela chiar rămâne instruit. Privește mai întâi, dacă vrei, cât de mult folos aduc poezii tragici tuturor oamenilor. Într-adevăr, săracul, aflând că Telephos a fost mai nenorocit decât el suportă mai ușor sărăcia. De asemenea, bolnavul care l-a văzut pe Alcmeon nebun. Suferă cineva de ochi? Phineidai a fost orb. I-a murit cuiva copilul? Dar Niqbe se mândrea cu asta. Este cineva schiop? Privește pe Philootet. Este vreun bătrân nenorocit? Dar a auzit el, oare, de Oineus? Dacă cineva se gândește la toate nenorocirile, mai mari decât acelea suferite de el sau de alții, atunci suportă mai ușor propriile sale nenorociri?”

Ironizarea la Demosthenes. 3. Și noi, Timocrates îți dăm înapoi resturile deipnosofiștilor și nu ți le restituim, cum zice retorul, Cothocides, ironizând pe Demosthenes, care a sfătuit pe atenieni să nu ia regiunea Halonnesos dacă Philippos le-o oferă, ci numai în caz că o dă înapoi. Acest lucru îl spune și Antiphanes în comedia *Stupul de albine*, glumind astfel: „A) Stăpânul a dat înapoi, cum a luat, toate de la tatăl său.

b) Acest cuvânt l-ar fi iubit mai mult Demonsthenes dacă l-ar fi luat”, iar Alexis zice în *Soldatul*: „A) - Primește lucrul acesta.

b) - Ce este acesta?

a) - Sclavul pe care eu l-am luat de la voi și-l duc acasă.

b) - Cum nu ți-ajunge că-l hrănești?

a) - Dar nu-i al nostru.

b) - Nici al nostru.

a) - Doar voi mi l-ați dat.

b) - Dar chiar nu vi l-am dat.

a) - Cum nu?

b) - Vi l-am restituit.

a) - Cum să iau eu ceea ce nu mi se cuvine?"

4. Au intrat la noi sclavi, aducând o mulțime de pești de mare și de lac, pe tăvi de argint. Pentru ca să admirăm și luxul împreună cu bogăția, căci ei hrănesc și nereidele. Și atunci unul dintre paraziți și lingușitori spuse că Poseidon a trimis lui Nittunius peștii noștri nu pentru că s-ar fi gândit la cei care vând peștele la Roma ca de la egal la egal, ci fiindcă unii au fost aduși de la Antium, alții de la Taracina, din Insulele Pontice și de la Pârge. Acesta este un oraș în Etruria.

...Xenarchos în lucrarea intitulată *Scoica* zice: „Poeții reprezintă un amalgam, deoarece nu găsesc niciun lucru nou, ci fiecare poartă în sus și în jos același lucru. Dimpotrivă, în comparație cu neamul vânzătorilor de pește nu este altul mai filozoficesc și mai nelegiuit decât ei. Într-adevăr, ei n-au voie să facă libații, cest lucru le este interzis de lege. (...)”.

Ospețele numizilor. 14. Regele Ptolemaios, în cartea a VIII-a din *însemnări*, vorbind despre Massinissa \ regele numizilor, scrie următoarele: „Ospețele lui erau pregătite după moda romană. Argintul se lua la întrecere cu pământul ars. Al doilea fel de mâncare se pregătea după moda italică, coșulețele erau toate de aur și stăteau alături de cele împletite cu sfoară. Muzicanții erau elini? 4

Aurul și argintul la greci. 19. După cele expuse de Aemilianus, Pontianus zise: „Într-adevăr, în vechime, la greci aurul era rar și chiar foarte rar, iar argint se găsea puțin în mine. De aceea, Douris din Samos relatează că Philippos, tatăl regelui Alexandros cel Mare, dobândise o cupă de aur și o ținea mereu sub pernă? 4 Herodotos din Heracleia⁶² zice că *Mielul de aur* al lui Atreus pe care erau desenate eclipsele soarelui și schimbările basileilor și cea mai mare parte a tragediei era o cupă de aur ce avea în mijloc un miel de aur. Anaximenes din Lampsacos în așanuâmi tele *Prime istorii* spune că Eriphyla avea un colier renumit în antichitate din cauză că aurul era rar atunci la eleni. În realitate, era o minune să ai pe vremea

62 Pretor al poporului roman, născut pe la anul 240 î.e.n.

aceea un potir de aur. Dar după ce locuitorii Faci clei au cuprins Delfi, toate aceste lucruri se găseau din belșug. Cei renumiți pentru bogăție beau din cupe de bronz, iar cutiile lor se numeau cutii de bronz. Herodotos spune că preoții egiptenilor beau din cupe de bronz și că atunci când regii lor făceau sacrificii în comun nu se găseau să li se dea tuturor cupe de argint. Ei, bine, Psametih, cel mai nou dintre regii lor, a făcut o libație dintr-o cupă de bronz, în timp ce ceilalți, executau același ritual din cupe de argint. Când templul lui Apollon Pythios a fost prădat de către foccieni, atunci a strălucit aurul la eleni, iar argintul a erupt; mai târziu, când Alexandros cel Mare a luat tezaurele din Asia, a răsărit cu adevărat bogăția pe care o descrie Pindaros.

20. Și statuile de argint de la Delfi și cele de aur au fost oferite acolo de Gyges, primul rege al lidienilor. Înainte de domnia acestuia, templul lui Apollon Pythios nu avea aur, după cum spune Phanias din Erezos și Theopompos în cartea a XC-a din *Filipice*. Acestea povestesc că templul lui Apollon Pythios a fost împodobit de Gyges și, după aceea, de Cressus, iar apoi de Gelon și de Hieron din Sicilia. Iar trepiedul și Nike de aur au fost oferite pe vremea când Xerxes a organizat expediția în Grecia. Și Hieron a făcut ofrande de același fel. Theopompos spune: „Vechiul templu era împodobit cu statui de bronz și nu cu statui de bărbați, ci numai căldări și trepiede din bronz. Ei, bine, lacedemonienii, voind să aurească fața lui Apollon de la Amida și negăsind aur în Grecia, au trimis la Delfi și l-au întrebat pe zeu de unde ar putea să cumpere aur. Zeul i-a sfătuit să meargă la Cressus, regele Lităiei, și să cumpere de la el. Și ducându-se ei, au cumpărat de la Cressus. Hieros din Siracuza, voind să aducă ofrandă zeului uif trepied și pe Nike din aur, multă vreme a dus lipsă de aur, de aceea, a trimis oameni ca să caute în Grecia. Aceștia cu greu au ajuns la Corint și cercetând cu de-amănuntul au găsit la Arhiteles corintianul care, timp îndelungat, cumpărând câte puțin a strâns multe tezaure? 4

Ofrande aduse zeilor. 21. Același lucru îl istorisește și Phantias în cartea *Despre tiranii din Sicilia*; acesta afirmă că în acel timp stătuile vechi erau de bronz și chiar, trepiedele, căldările și vasele despre care pe unul spune că stă scris:

„Privește-mă, eu eram în largul turn *

Al Ilionului când am stat în jurul Elenei cu părul frumos

Și mă purta veșnicul Antenorides Helicaon

Iar acum mă are pământul fiului Latenei”:

Iar pe trepied, unul dintre premiile puse pentru Patroclos, stă scris:

„Sunt un trepied de aramă și un dar pentru Apollon

Și m-a pus pentru Patroclos, Achilles cel iute de picior

Și m-a mai pus ca ajutor prea bunul Diomedes Fididul
Când a învins cu caii în Helespontul cel larg”.

22. Ephoros sau Demophilos, fiul său, în cartea a XXX-a din *Istorie*, despre templul de la Delfi, zice: Onomarchos, Phaullos și Phalaikos au adus nu numai toate lucrurile zeilor, ci, în cele din urmă, soțiile lor au luat și podoaba Eriphylei pe care Alemaion o adusese la Delfi din porunca zeului, iar Menelaos pusese ca dar colierul Elenei, căci și unuia și altuia, zeul le promisese? 4 Când Alemaion l-a întrebat cum ar putea să scape de nebunie, zise: „Îmi ceri un dar, pentru ca să scapi de nebunie. Și tu să-mi aduci un dar cinstindu-mă în locul în care mama a ascuns sub pământ pe Amphiaraios cu caii săi? 4

Lui Menelaos, care întreba cum ar putea să pedepsească pe Alexandros, Zeul îi spuse: „Adu-ți o podoabă de aur, luând-o de la gâtul soției, pe care cândva Cypris a dat-o Elenei în dar. Astfel, ție Alexandros îți va da ispășirea cea mai rea? 4

Și s-a întâmplat ca femeile să se certe pentru asemenea podoabă, care dintre ele va lua-o și, trăgând ele la sorti, una fiind posacă în viața obișnuită și foarte mândră, luă colierul Eriphylei, iar cealaltă, care se distingea prin frumusețe și era lascivă, luă darul Elenei.

Aceasta, iubind pe un tânăr numit Epeiros, plecă împreună cu el și puse la cale moartea soțului.

23. Divinul Plato și Licurg Spartanul nu îngăduiau ca în statele lor să se încetățenească ceva din lucrurile scumpe și nici măcar argintul sau aurul, socotind că dintre metale sunt suficiente fierul și arama, iar aurul și argintul erau îndepărtate pentru că, după părerea lor, aduceau boală în cetățile sănătoase. Zenon, întemeietorul stoicismului, socotind că toate celelalte sunt indiferente, afară de faptul de a se folosi de ele potrivit legii, așa cum trebuie, considera indiferentă și întrebuintărea sau evitarea lor. (...)

Oamenii, având o dispoziție sufletească lipsită de mirare în fața celorlalte lucruri, care nu sunt nici urâte, nici frumoase, să se folosească mai mult de cele cerute de natură, iar dintre cele potrivnice, netemându-se, în general, de nimic, să se țină departe de ele cu rațiune și nu cu frică.

Într-adevăr, natura n-a îndepărtat din lume nipiic din cele amintite ci le-a lăsat să stea sub pământ determinând ca prelucrarea acestor metale să fie trudnică și grea; cei care le doresc să le câștige prin muncă; nu numai cei care lucrează în mine, dar și aceia care, adunând lucrurile scoase din mine, cu mii de trude, să păzească această avere râvnită de mulți. (...)

Uneori, unele râuri poartă firimituri de aur; bărbații și femeile, chiar cele care dispun de mai puțină forță, curăță firimiturile de aur de nisipul cu care sunt amestecate, le cern, le spală și le duc într-o groapă pentru a fi topite, așa după cum relatează Poseidonios (...); se spune că odinioară în munții numiți, pe atunci, Ripaia, mai târziu, Olbia iar, în zilele noastre, Alpi, aflați în Galia, o pădure s-a aprins și a început să curgă argint. Desigur, acesta se găsește în mine adânci și pline de primejdii, după cum afirmă Demetrios din Phalerai; lăcomia omenească nădăjduiește să-l scoată din coapsele pământului pe însuși zeul Pluton. Glumind, spune că „adeseori oamenii, cheltuie tot ce au în mână, de dragul unor lucruri invizibile, cele

râvnite nu le-au dobândit, iar pe cele avute le-au pierdut, așa cum se spune în pilde⁴⁴.

Spartanii și metalele prețioase. 24. Laeedemonienii, deși erau împiedicați de tradiție să aducă aur în Sparta, după cum istorisește același Poseidonios, să obțină aur și argint, ei totuși câștigau. Se asemănau cu arcadienii care le erau vecini, iar apoi, i-au avut dușmani, în loc de prieteni, lipsa de încredere fiind iresponsabilă din cauza dușmăniei. Se spune că aurul și argintul, care mai înainte se aflau în Sparta, l-au făcut ofrandă lui Apollon, la Delfi și că Lysandros, introducându-l în mod public în cetate, a fost cauza multor nenorociri. O tradiție spune că Gylippos, eliberatorul siracuzanilor, a murit, fiind condamnat de efori pentru că își însușise bani din Lisandreion. (...)

Galii și metalele prețioase. 25. Dintre gali, cei numiți scordişti, nu aduc aur în țaira lor, dar pradă ținutul altora și, săvârșind nedreptăți, nu le scapă aurul. Neamul lor este o rămășiță a galilor, care au pornit în expediție cu Brennus la oracolul de la Delfi, iar Bathantos, un comandant oarecare, i-a colonizat în ținuturile de lângă Istru... de la acesta ei numesc și drumul pe care s-au întors, Bathantiaiar pe urmașii. acelaia îi numesc bathanați⁶³ chiar și în zilele noastre. Aceștia detestă aurul și nu-l introduc în patriile lor, căci au suferit multe nenorociri din cauza lui; de argint se folosesc și, de dragul lui, fac multe lucruri grozave. Ar trebui să deosebim nu neamul celui care a făcut o nelegiuire, ci nelegiuirea săvârșită față de zei, iar dacă n-ar introduce argintul în ținutul lor sau ei s-ar îngriji foarte mult de argint și de fier sau dacă nici aceste metale nu s-ar găsi la ei, și-ar petrece viața mâncând și bând precum și cu lupta pentru a câștiga alte lucruri necesare.

Despre paraziți. 26. Aceleași idei le afirmă și Pontianos; majoritatea a avut ambiția să descifreze afirmațiile făcute de Ulpianus. Dintre acestea, dezlegând ei pe cele rămase, Plutarchos zise: „Numele de parazit era odinioară scump și sfântu, așadar Polemon, fie că venea

⁶³ Drumul nemuririi.

din Samos, fie din Sicilia sau din Atena, așa cum spune Heracleides Mopsea tul, menționându-l pe el și pe cei din alte cetăți, deoarece el se mai numea și Stelocapas, după cum spune Herodicos, scriind despre paraziți menționează: „Numele parazitului este acum lipsit de faimă; la antici aflăm că parazitul era ceva sacru? 6 La Chinosarges, în templul lui Heracles, se află înscris un decret al lui Alcibiades (...) în care se vorbește astfel, în ceea ce privește numele de parazit: „Preotul să aducă jertfă împreună cu paraziții. Cât privește originea lor, paraziții să provină dintre bastarzi și dintre fiii acestora. Acela care nu va vrea să fie parazit, să fie adus la judecată pentru acest motiv? 6 (...)

În Palenitis se află următoarea inscripție: „Arhonții și paraziții au adus această ofrandă și anume, aceia împodobiți cu o cunună de aur pe vremea arhontelui Pythodoros⁴⁴.

(...) 30. Poeții antici denumesc paraziții drept lingușitori. Dintre acești poeți, Eupolis a dat titlul unei piese în care corul lingușitorilor spune: „Așadar vom relata despre viața pe care o duc lingușitorii. Dar ascultți, că noi suntem oameni renumiți în toate. Într-adevăr, mai întâi, noi avem un sclav care să ne urmeze, de cele mai multe ori, străin. Eu am două haine frumoase din care pe una o iau și mă duc la piață. Aici, dacă văd vreun om prost, dar bogat, îndată mă învârtesc în jurul lui. Și, dacă din întâmplare, bogătașul spune ceva, încep să laud în gura mare ideile lui și mă prefac că sunt extraordinar de bucuros de ceea ce a relatat. După aceea, mergem la cină, unde trebuie ca lingușitorul să spună multe lucruri plăcute îndată, mai înainte de «a fi dat afară⁴⁴. (...)

32. Timocles, în piesa *Dragonul* caracterizează, nu fără iscusință, pe paraziți în felul următor: „Eu, dacă întâlnesc un parazit, cum aș putea să spun ceva rău. Deloc, căci nu există vreun neam de oameni mai folositor decât aceștia. Și, dacă se află vreun om iubitor de frumos, acesta este parazitul. Ești îndrăgostit, devine dintr-odată ajutorul tău în dragoste; îndată-ți e de folos la orice ai nevoie,

socotind că asemenea lucruri sunt drepte pentru cel care-l hrănește; el este un minunat elogiator al prietenilor. Paraziții se bucură de plăcerile ospetelor ce nu costă nimic. Dar care muritor n-o face, sau care erou sau zeu respinge o astfel de ocupație?" (...)

33. Și Antiphanes, în piesa *Gemenii*, spune: „Dacă cercetezi cum trebuie, parazitul se împărtășește și de noroc și de viață. Niciun. parazit nu spune că face pe prieten nefericit, ci dimpotrivă, afirmă că aduce tuturor fericirea. Duce cineva o viață îmbelșugată? Nu-l invidiază, ci dorește să se înfrupte din bogăția lui fiind alături de el. Există vreun prieten de viță nobilă, lipsit de grijă? Parazitul nu se poate lupta cu el, nu se ia la ceartă, nu este invidios, este în stare să suporte mânia, iar dacă-l batjocorește cineva, el râde. Din fire este erotic, zâmbăreț, ou fața veselă. Și, de asemenea, este un desăvârșit soldat?” 4 (...)

36. Diodoros din Sinope în piesa *Moștenitorul* zice și el acestea, nu fără eleganță, despre - meseria de parazit: „Vreau să vă arăt clar ce strașnică, mândră și legiuită descoperire a zeilor este aceasta. Celelalte meșteșuguri nu le-a descoperit niciun zeu, ci oamenii deștepți, dar meseria de parazit a descoperit-o Zeus, binevoitorul, cel care, după cum spune toate lumea, este cel mai mare dintre zei. Într-adevăr, acesta intră în case fără să deosebească sărăcia sau bogăția și unde vede un pat așternut frumos, o masă cu toate cele necesare, se așază îndată cu eleganță, se înfruptă bine, îndopându-se, bea și pleacă acasă fără să contribuie cu ceva. Și eu, când văd paturi așternute, mese frumos așezate alături și ușa deschisă, intru acolo în tăcere, mă fac suplu pentru ca să nu deranjez pe comeseanul de lângă mine, înfulec din toate cele puse dinainte și, după aceea, mă duc acasă întocmai zeului prietenos”.

Faptul era ceva minunat întotdeauna și frum os; s-ar putea cunoaște mai clar și din următorul lucru: cetatea cinstind cu multă strălucire pe Heracles îi aducea jertfe la toate popoarele. Și cum pentru jertfe erau paraziți, nu i-a

tras la sorți și nici nu i-a luat pe paraziții necesari, la întâmplare, ci au ales doisprezece cetățeni cu grijă și anume, selectând pe cei care aveau amândoi părinții cetățeni, dispuneau de avere și duceau o viață frumoasă. După aceea, imitând pe Heracles, au luat câțiva paraziți dintre cetățenii bogați și au îndemnat să fie hrăniți, după ce aleseseră nu pe cei mai chipeși, ci pe cei în stare să lingusească și să laude toate. (...)

48. Pe când parazitul Philoxenos cina odată la Python și pe masă se aflau niște măslin, după câțva timp, a fost adus un vas de bucătărie. Lovind vasul, acesta spuse: „Și am dat cu biciul în măslin”. În timpul ospățului, - gazda care-l invitase, i-a pus înaintea pâine neagră, iar el îi zise: „Nu-mi pune multă pâine din asta ca să nu se facă întuneric⁴⁴. (...)”

49. Poseidonios din Apameia, în cartea XLIII a din *Istorie* zice: „Celții iau cu ei, chiar când sunt în războaie, oameni pe care îi numesc paraziți. Aceștia le aduc laude în fața unor mulțimi de oameni care le ascultă stând în picioare? 4 (...)”

Lingușire și lingușitori. 54. Satyros în *Viața lui Philippos* relatează: „Când Philippos a pierdut un ochi, alături de el mergea și Cleisophos care, din nenorocire, pierduse același ochi. Și iarăși când a fost rănit la gambă Cleisophos mergea împreună cu regele, schiopătând. Și dacă cumva Philippos aducea vreo mâncare picantă, el însuși își întorcea privirea ca și când avea să mănânce împreună cu el? 4

În țara arabilor, locuitorii făceau acest lucru nu ca să lingusească, ci potrivit o-biceii-urilor, și anume când regele suferea de ceva, toți simulau că suportă aceeași durere; ei socotesc că e de răs dacă atunci când regele moare, toți se prefac că vor să fie îngropați cu el. (...)”

55. Theopompos în cartea a XLIII-a din *Istorie*, amintește că Philippos a numit ca tiran al celor de același neam pe Thrasydaios din Tesalia. Nu era prea priceput, dar foarte lingușitor. Ahaios, al arcadienilor, nu, era lingușitor. Despre acesta Theopompos și Douris

consemnează în Cartea a V-a din *Macedonice*; același tiran al arcadienilor, fiind împotriva lui Philippos a fugit de bunăvoie din patria sa. Era foarte bine făcut la statură și pot fi menționate multe vorbe de spirit spuse de el. De exemplu, odată Philippos se afla la Delfi unde era de față și Arcadion. Macedoneanul, zărindu-l, îl chemă și-i zise:

Până când vei fi exilat Arcadion?" Acela răspunse:

— Până când voi întâlni oameni care nu-l cunosc pe Philippos".

Philarchos, în cartea a XXI-a din *Istoriei* spune că Philippos auzind aceste vorbe a râs, l-a chemat pe Arcadion la masă și astfel s-a destrămat dușmănia.

Despre lingușitorul lui Alexandros, numit Necesitas, Hegesandros povestește următoarele: „Alexandros plângându-se că este pișcat de muște, afirmă că de aceea se apără strașnic de ele; atunci, unul dintre lingușitori, numit Lychesias, aflat de față, zise:

„— Desigur, aceste muște sunt cu mult mai puternice decât celelalte pentru că gustă din sângele tău".

Același autor relatează că odată lingușitorul lui Dionysios, numit Heirisophos, a văzut pe Dionysios râzând cu câțiva cunoscuți; însă era atât de departe de ei, încât nu putea să-i audă; totuși, a început să râdă și el. Dionysios îl întrebă de ce râde, fără să audă cele ce se spun. Iar el îi răspunse:

„— Am încredere în voi că ceea ce se afirmă este de râs".

56. Cei mai mulți lingușitori îi avea fiul său Dionysios, pe care mulțimea îi numea lingușitorii lui Dionysios. Aceștia se prefăceau că nu văd bine la ospăț, pentru că nici Dionysios nu avea vederea bună și se înfruptau din mâncărurile puse dinainte asemenea orbilor până când Dionysios le întindea mâinile spre bazinul ou apă. (...)

58. Epicrates din Atena, fiind trimis în solie la regele perșilor, după cum spune Hegesandros, și primind multe daruri de la rege, nu i-a fost rușine să-l lingușească atât de direct și cu îndrăzneală, încât afirmă că în fiecare an nu trebuie să se aleagă nouă arhonți, ci nouă soli către rege.

Eu mă mir însă cum de atenienii. l-au lăsat nedat în judecat când au pedepsit pe Demades, cu nouă talanți, pentru că a introdus ca zeitate pe Alexandros și apoi au ucis pe Timagoras, deoarece, fiind trimis în solie la rege, i s-a închinat. Timon din Phlious, în cartea a III-a din *Parodia*, amintește că Ariston din Chios, cunoștința lui Zenon din Citium, a fost lingușitorul filosofului Persaios, prietenul regelui Antigonos. Phylarchos în cartea a VI-a din *Istorie* subliniază că Nicesias lingușitorul lui Alexandros, îi zise:

O, rege, ce trebuie să facem noi dacă și voi zeii suferiți așa?"

Iar Alexandros, abia putându-l privi îi răspunse cu greu:

„— Ce fel de zei, mă tem să nu fim dușmani zeilor⁴⁴, în cartea a XXVIII-a același Phylarchos spune că

Antigonos, supranumit epitropul, a cucerit pe lacedemonieni și că a existat un lingușitor numit Apolophane care a afirmat că norocul lui Antigonos este de partea lui Alexandros. (...)

60. Theopompos în cartea a XVIII-a din *Istorie* relatând cum Nicostratos din Argos a lingușit pe regele perșilor, scrie următoarele: „Nu trebuie să socotim drept om slab pe Nicostratos din Argos, fruntaș în cetatea sa, Argos; acesta câștigând neam, bani și multă avere prin. mită de la străbunii săi, La întrecut pe toți în lingușire și temeneli, nu numai pe cei care luau atunci parte la expediții miliare, dar și pe cei care fuseseră mai înainte. Într-adevăr, mai întâi, atât de mult a iubit cinstea din partea barbarului, încât, dorind să-i facă pe plac și să-i dobândească încrederea, a dus pe propriul său fiu la

barbar. Nimeni dintre alți oameni n-au procedat astfel. După aceea, în fiecare zi, când era gata să se așeze la masă, își puneă o masă separată numind-o a geniului regelui, o umplea cu mâncare și cu tot felul de alte lucruri pentru că auzise că și slujitorii din anturajul regelui perșilor se comportă în mod asemănător; socotea că prin astfel de lingușire va dobândi mai multă încredere din

partea regelui, căci era rău la inimă și supus banilor, cum nu știu dacă a mai existat altul? 4

Pe Lysimachos, dascălul și lingușitorul regelui Atajos, Galimachos îl numește Theodoreios, iar Hermippos - îl așază printre elevii lui Theophrastos. Acest bărbat a scris câteva cărți despre educația lui Atalos, dând la iveală cele mai diverse lingușiri. Polybios în cartea a VIII-a din *Istorie* zice: „Ganaros, în general, era un om bun, dus încoace și încolo de lingușitorul Sostratos, de fel din Calcedon”.

61. Nicolaus, în cartea a CXCI-a consemnează că Lycinius Crassus, cel ce a făcut expediția împotriva părților, avea un lingușitor numit Andromachos Carrenos, căruia Crassus îi împărtășise toate gândurile sale, dar care l-a trădat și la distrus. Dar Andromachos în rămas nepedepsit de divinitate pentru că, luând drept plată pentru fapta lui slujba de tiran în patria sa, din cauza cruzimii și violenței, a fost ars de carieni împreună cu toată casa lui. (...)

62. Renumit pentru lingușire a fost și poporul atenienilor. Într-adevăr, Demochares, vărul oratorului Demosthenes, discutând în cartea a XX-a din *Istorie* despre lingușirea, pe care au arătat-o atenienii față de Demetrios Poliorcetul, arată că această lingușire nu era pe placul lui: „Unele lucruri îl supărau, după cum se pare. Nu toate, desigur, dar, în general, lucrurile urâte și umile cum ar fi: templele Leainei și ale Lamiei Afrodita, templul lui Burichos, al lui Adeimantos și al lui Oxitemidos, lingușitorii lui, cărora le făcuse altare și libații. Pentru fiecare din aceștia cântau peane încât se uimea însuși Demetrios; se minuna de cele ce se întâmplau și spunea că în timpul său niciun atenian nu a fost mare și bărbat la suflet”. (...) x.

Tebanii, lingușindu-l pe Demetrios, după cum spune Polemon, au ridicat un templu Afroditei Lamia. Aceasta, ca și Leaina, era o iubită a lui Demetrios. (...)

67. Clearchos din Soloi, în opera sa intitulată *Georgithios* explică originea numelui lingușitorilor și îl pune pe Georgithios însuși, care dă și titlul cărții, unul dintre lingușitorii lui Alexandros cel Mare, să afirme:

„Lingușirea face umile caracterele lingușitorilor, iar cei din jurul lor îi disprețuiesc. Dovadă că ei știu să rabde tot ceea ce îndrăznesc să întreprindă”... După aceea, istorisind despre un oarecare cetățean din Paphos, tânăr, care, din întâmplare, ajunsese rege, zice: „Acest tânăr – al cărui nume nu-l spun – ședea întins, dat fiind luxul excesiv, pe un pat cu picioarele de argint pe care era așternut un covor sardiriic dintre cele mai scumpe.

— Pe acest covor se afla un pled de porfiră la care era atașat un vâl din Amorgos. Avea sub cap trei perne de vizon cu care alunga căldura și două dintre cele numite docrine, vopsite în culoarea chihlimbarului, le avea sub picioare, pe care ședea îmbrăcat într-o hlamidă albă.

Sunt dați ca pildă toți. monarhii din Cipru, întrucât aceștia dovedesc că neamul lingușitorilor este folositor. Orice câștig era tiranic. Și nimeni nu-i vedea la față, ca și când ar fi fost anumiți areopagiți, nici mulțimea lor, în afară de aceia care erau mai de seamă. Lingușitorii din Salamina erau împărțiți în două categorii, după înrudiri. Unii sunt lingușitorii din întreg Cipru, alții sunt *gerginii*, iar alții sunt numiți *romalargi*. Dintre «aceștia, *gerginii* se amestecă cu cei din cetate, prin ateliere, și ascultând prin piețe au rolul spionilor; tot ceea ce aud aduc în fiecare zi la cunoștință mai marilor zilei. Aceștia caută să afle dacă nu cumva vreun lucru afirmat de *gergini* nu este vrednic de cercetare. Unii dintre ei sunt *ereuniți*. Întâlnirea acestora este așa de iscusită și de convingătoare, încât mi se pare că, așa cum spun ei înșiși, de la ei s-a răspândit în alte părți sămânța lingușitorilor renumiți. Într-adevăr, ei se mândresc peste măsură cu meșteșugul lor, întrucât sunt cinstiți de regi; mai mult, ei consideră că un oarecare dintre *gergini* era urmașul troienilor, pe care Teneros, cumpărându-l ca sclav, l-a așezat în Cipru/4. (...)

74. Hipp-ias din Erythrai, în cartea a II-a, despre patrie, din *Istorie* relatează cum domnia lui Cnopus a fost distrusă de lingușitorii săi și adaugă următoarele: „Când Cnopus a cerut un oracol cu privire la viața sa, zeul Apollon i-a răspuns să aducă jertfe lui Hermes Delios. Și

după aceasta, când el a plecat la Delfi, cei care voiau să-i distrugă domnia, pentru a instaura oligarhia – și aceștia erau Ortyges, Iros și Echaros, care, prin faptul că se aflau printre cei dintâi în ceea ce privește lingușirile oamenilor de seamă, se numeau *porcini* – au pornit pe mare ou Cnopus și când erau departe de uscat, l-au pus în lanțuri pe Cnopus, l-au aruncat în mare, apoi, plutind spre Chios și, luând putere militară de la tiranii Amphiclos și Polytecnos, au plecat noaptea la Erythrai. În același timp și cadavrul lui Cnopus a fost aruncat de valuri pe țărmul” Erythrai, care se numește acum Leopodon. Soția lui Cnopus, Cleonice, s-a dus să se îngrijească de corpul soțului ei; era sărbătoare și o adunare a poporului care prăznui-a pe zeița Artemis Strophaiia. Deodată, aude răsunetul unei trâmbițe și, fiind ocupată cetatea de cei din jurul lui Ortyges, mulți dintre prietenii lui Cnopus sunt uciși, iar Cleonice, aflând, se refugiază la Colophon”.

Tiranii și lingușirea. 75. Tiranii din jurul lui Ortyges, având puterea armată din Chios, au ucis pe aceia care se împotriveau acțiunii lor și, ei înșiși suprimând legile au dat altele în cetate, înăuntrul zidurilor neprimind la ei niciun om din popor. În afara cetății au pregătit o judecată, în fața porților, și au început să judece, îmbrăcați cu *alurge peribolaie* și – cu haine de porfiră. În picioare, își puseseră sandale de vară, iar pe timp de iarnă, se plimbau cu încălțăminte de femeie, își lăsau părul lung, învățau să-și facă bucle și-și încingeau capul cu cununi de pelin și de porfiră. Ei mai purtau și podoabe, pe de-a-ntregul din aur, întocmai ca femeile. Sileau pe cetățeni, unii să le poarte scaunele. (...) iar alții să curețe drumurile. Pe unii dintre copii îi chemau la reuniunile comune, iar altora le porunceau să aibă soțiile și fetele lor. Pe aceia care nu se supuneau îi pedepseau foarte aspru. Dacă cineva din grupul lor murea, strângând pe cetățeni cu femeile și copiii lor, îi sileau să jelească pe cei morți, să-și lovească piepturile și să strige cu glas tare și puternic; unul care purta biciul stătea lângă ei și-i obliga să se comporte astfel până când Hippotes, fratele lui Cnopus, a venit cu putere

armată la Erythrai, pe când localnicii se aflau în sărbătoare, și cetățenii i-au dat ajutor; el atacă pe tirani, străpunse pe cei din jurul lui Ortyges; pe Ortyges îl ucise, aruncând cu o sulită, în timp ce acesta încerca să fugă și, de asemenea, pe cei din jurul său. Au rănit groaznic pe femeile și pe copiii lor și, astfel, au eliberat patria.

76. Din toate acestea se poate vedea, iubiți prieteni, cât de mari nenorociri lingușirea poate să producă în viață. Și Theopompos în cartea a IX-a din *Filipice* zice: „Philippos, regele Macedoniei, a trimis pe Agathocles, care era sclav, și pe unul dintre penestrii din Tesalia, cu mare trecere la el, pentru că știa să lingușească bine și deoarece la ospete dansa frumos și provoca râsul; l-a trimis să distrugă pe perhaebi⁶⁴ și să se îngrijească de treburile de acolo. Macedoneanul avea în jurul său astfel de oameni cu care își petrecea mult timp și chiar mai multă vreme decât cu treburile publice, pentru că îi plăcea să bea și să pălăvrăgească. Hegesandros din Delfi istorisește despre el că adunându-se la Atena în jurul templului lui Heracles. din Diome, toți măscăricii le-au trimis, un vas cu vin bun și au ordonat unor scribi să scrie cele ce spuneau ei și să i le transmită⁴⁴.

Theopompos, în cartea a XXI-a din *Istории* relatează: „Philippos, știind că tesalienii sunt nestăpâniți și necumpătați în viață, pune la cale întâlniri cu ei și încerca să te fie pe plac în tot felul; el dansa, făcea chefuri și suporta orice mod de nestăpânire, era, din fire, flecar, în fiecare zi era amețit de băutură și de chef și se bucura de oamenii care-i pregăteau toate acestea precum și de așa-numiții bine crescuți care făceau și spuneau lucruri de răs; pe mulți dintre tesalienii aflați în jurul său îi cucerea mai mult cu întâlniri decât cu daruri.⁴⁴ în mod asemănător se comporta și Dionysios din Sicilia, după cum arată Euboulos, comicul, în drama care poartă același nume. (...)

77. Dar Dionysios ridică și pe cei care își pierduseră averile la beții și la jocuri de zaruri; o asemenea conduită avea nu numai el, ci și Philippos. Despre amândoi,

⁶⁴ Perhaeb, locuitor al regiunii din nord-estul Tesaliei.

Theopompos în cartea a XCIX-a scrie: „Philippos disprețuia pe cei cu moravuri frumoase care se îngrijeau de ale lor, iar pe cei desfrânați care-și duceau viața în jocuri de noroc și la chefuri îi lăuda și-i cinstea. Ei, bine, el îi pregătea nu numai în legătură cu educația, ci chiar la făcut adevărați atleți în ceea ce privește toate celelalte nedreptăți și nesăbuițe. Într-adevăr, ce lucru de rușine sau înfiorător nu era la el sau ce lucru frumos și serios nu lipsea? (...)”.

84. Poseidonios, filosof stoic, în cartea a XLA. din *Istorie* afirmă: „Mulți, neputându-se stăpâni din cauza slăbiciunii gândirii, se angajează să slujească unora mai inteligenți, pentru că, obținând de la aceia procurarea celor necesare, să se predea iarăși acelorora, desfășurând anumite activități. În acest fel, locuitorii din regiunea Mariande, în Bitinia, s-au supus heraclioților promițându-le că până la sfârșit le vor face rost de cele necesare traiului? 4 (...)”

Despre sclavi. 87. Platon în cartea a VIII-a din *Legi*, spune: „. Soarta sclavilor este deosebit de grea, căci dintre toți elenii, heloții laedemonienilor ar oferi cel mai mare motiv de discuție și contradicție, pentru că unii ar zice că lucrurile erau bune, iar alții ar afirma contrariul. O mai mică controversă ar oferi sclavagismul locuitorilor cetății Heraclea decât al celor din Mariande precum și neamul țăranilor săraci din Tesalia. Dacă și noi ne uităm la aceste lucruri, ce ar trebui să facem în legătură cu dobândirea de sclavi? După unii, nimic nu este sănătos într-un suflet de sclav; totuși, nu trebuie să credem că ei nu au chiar nimic sănătos în capul lor, 44 iar cel mai înțelept dintre poeți afirmă: „Zeus le răpește jumătate din gândire, fără a-și da seama că el le ia și, ziua44. „Că dobândirea sclavilor e foarte grea se arată adeseori în fapt prin dese războaie ce au avut loc la Messena și cele ce se întâmplă, cât se poate de rău, în cetățile cu mulți sclavi, care vorbesc aceeași limbă și toate nenorocirile și suferințele întâmplăte la așa-numiții pirați din Italia. Dacă ne-am uita la toate «aceste lucruri, n-am ști ce să facem în privința tuturor problemelor. Să rămână deci două căi (de soluționare a

problemei): să nu provină din aceeași patrie cei care vor fi sclavii altora și, pe cât posibil, să vorbească altă limbă; apoi, stăpânii săi. hrănescă cum trebuie, nu numai după cerințele sclavilor, dar, mai mult, în interesul lor și să-i insulte cât mai puțin. Trebuie ca sclavii să fie pedepsiți la judecată „să nu li se atragă atenția și să fie loviți, ca oamenii liberi. Chemarea sclavului e nevoie să fie aproape întotdeauna o poruncă; să nu se glumească niciodată cu sclavii, nici cu femeile, nici cu bărbații, iar fasoanele «multora fără chibzuință în comportarea lor față de sclavi fac grea și viața sclavilor și conducerea lor înșiși.64 (...)

88. Eu știu că cei dintâi dintre eleni, locuitorii cetății Chios, s-au folosit de sclavi, după cum spune Theopompos în cartea a XVIII-a din *Istorie*: „Locuitorii din Chios, cei dintâi dintre eleni, după tesalieni și lacedemonierii, s-au folosit de sclavi, dar nu i-au câștigat în același fel... într-adevăr, laeedemonienii și tesalienii se vor arăta că au moștenit sclavia de la eleni, locuitorii dinainte ai ținutului populat de ei acum, și anume, unii își duc viața în ținutul aheenilor, iar tesalienii ocupă regiunea din Perhaia și Magnesia; reducând pe locuitori la sclavi, unii s-au numit *chioți* iar alții, *penești*. *Chioții* fac sclavi dintre străini și-i plătesc? 4 Aceste lucruri le-a istorisit Theopompos. Nymphodoros din Siracuza în *Periplul Asiei* relatează astfel despre ei: „Sclavii chioților. fug de ei și se refugiază în munți, le devastează ogoarele, după ce se adună mai mulți în grup, pentru că insula are un teren accidentat și este acoperită cu arbori? 4

Cu puțin timp înainte de vremea noastră, înșiși chioții povestesc că un sclav a fugit în munți; își petrecea acolo timpul și, fiind viteaz și norocos în războaie, s-a pus în fruntea sclavilor ca un rege în fruntea armatei. De multe ori, chioții au pornit cu armată împotriva lui, dar n-au izbutit să facă nicio ispravă. Drimacos, văzându-i că se prăpădesc degeaba - căci acesta era numele sclavului - le spuse astfel: „Niciodată n-ar putea să înceteze, o, voi, chioților și stăpânilor, ceea ce **s-a întâmplat** din partea sclavilor, căci cum ar putea să înceteze când zeul

administrează totul potrivit oracolului? Dar dacă veți face o învoială cu mine și mă veți lăsa în pace, eu vă voi procura multe bunuri.⁴⁴¹

89. Chioții au căzut de acord cu el, au încheiat un armistițiu câțva timp și au pregătit măsuri de lungime, de greutate și o pecete proprie. După aceea, arătându-le chioților, le zise: „Eu am să obțin orice voi primi de la voi cu aceste măsuri și greutate și, luându-le în cantitate egală, vă voi lăsa hambarele pecetluite. Iar pe sclavii voștri, care vor fugi, îi voi judeca eu însumi și, dacă voi găsi că au fugit fără să fi suferit de la stăpânii lor vreun lucru de neîmpăcat, îi voi duce la stăpânii lor, dacă nu vor putea spune nimic drept.⁴⁴ Văzând ceilalți sclavi că locuitorii din Chios primesc cu plăcere această propunere, au început să fugă mai puțini, temându-se de judecata lui. Iar sclavii care erau cu el aveau frică mai mult de acesta decât de propriii lor stăpâni și-i făceau toate cele de trebuință, supunându-se ca unui comandant. Într-adevăr, el pedepsea pe cei dezordonați și nimănui nu-i îngăduia să devasteze vreun ogor și nici să facă vreo altă răutate și îndeobște să nu întreprindă nimic fără porunca lui. Mergând la sărbători, el lua de la țară cele mai frumoase animale de jertfă și vin precum și pe acele pe care stăpânii lor nu le dăduseră. Și dacă afla că cineva-i întinde curse sau pregătește răsccoală împotriva lui, îl pedepsea”.

90. După aceea – cetatea crăinicise că va da o mare sumă de bani aceluia ce-l va prinde sau îi va aduce capul – acest Drimacos, ajungând bătrân, a chemat pe sclavul îndrăgit într-un loc și-i zise: „Eu te-am iubit pe tine cel mai mult dintre toți oamenii; tu ești pentru mine, sclav, fiu, totul. Eu am trăit destul timp, iar tu ești tânăr și în floarea vieții. Deci ce trebuie făcut? Trebuie să fii bărbat nobil. Într-adevăr, pentru că cetatea Chios oferă aceluia care mă va omorî bani mulți și-i promite libertatea, trebuie să-mi tai capul, să-l duci la Chios, să primești bani de la cetate și să fii fericit”. Tânărul s-a opus, dar, în cele din urmă, a fost convins să procedeze astfel. Deci, luându-i acesta capul, primește de la Chios banii făgăduiți prin crainic, îl

înmormântă pe Drimacos și se retrase în propria sa casă. Chioții suferind iarăși neajunsuri din partea sclavilor și fiind prădați de ei, își amintiră de oumsecădenia mortului, îi ridicară o statuie în acel loc și-l numiră erou preaslăvit; chiar și astăzi sclavii îi aduc prinoase din toate recoltele. Se spune că – multora dintre chioți le apare în vis, și le vestește atacurile sclavilor; aceia că-ora li se arată îi aduc jertfe ducându-se la locul unde se află templul lui.

91. Nymphodoros povestește toate acestea. Dar în multe din răspunsurile sale, eu n-am găsit numele lui astfel. Cred că nimeni dintre noi nu ignorează nici cele ce istorisește bunul Herodotos despre Planion din Chios și despre pățaniile aceluia care a făcut anumite castrări unor – tineri liberi și, după aceea, i-a vându-l. Nicolaos, filosoful peripatetic, și Poseidonios, stoicul, în *Istorii*, fiecare dintre ei spune că chioții au fost duși în sclavie de către Mithridates, regele C-apadociei, și că – au fost predați în lanțuri propriilor lor sclavi, ca să fie colonizați în ținutul Colhidei. În acest – fel, cu adevărat, zeul i-a înștiințat că cei dintâi dintre toți oamenii se vor folosi de sclavi cumpărați.

92. Atenienii, gândindu-se și la soarta sclavilor, au făcut legi și au instituit judecăți cu privire la tratarea cu forța a sclavilor. Hiperides, retorul, în discursul împotriva lui Mantitheos, zice: „Au statornicit legi nu numai pentru oamenii liberi, dar au făcut să se introducă acțiuni și la adresa aceluia care comite un act de violență împotriva unui sclav”. Lucruri asemănătoare afirmă și Licurg în primul – discurs împotriva lui Lyeaphron și Demosthenes în discursul împotriva lui Meidias. Malacos, în lucrarea *Hotarele locuitorilor din Siphnos*, povestește că sclavii din Samos, în număr de o mie au colonizat Ef-esul. Aceștia, la început, retrăgându-se în muntele din insulă, făceau multe rele locuitorilor din Samos iar în anul al șaselea, după această răscoală, aceștia, în urma unui oracol, s-au înțeles cu sclavii și, plecând nevătămați din insulă, au ocupat Efesul; locuitorii Efesului de astăzi sunt urmașii lor. (...)

101. (...) Măsurius spuse: „Dar, de vreme ce mai

rămân unele lucruri în legătură cu - discuția despre sclavi arunc și eu însumi un cântec de dragoste pentru înțeleptul și prea iubitul Democritos⁴⁴. Philippos din Theangeloi în lucrarea *Despre carierii și telegi*⁶⁵, alegând pe sclavii laeedetmonienilor, pe *penestii* tesalienilor și pe carieni, amintește că au folosit pe telegi, odinioară ca și acuma drept sclavi. Phylarchos, în cartea a VI-a din *Istorie* spune că așa cum bizantinii au fost stăpânii biținienilor, tot astfel laeedemonienii sunt tai hiloților. (...)

104. Acestea fiind zise, Larensis replică: „Dar fiecare dintre romani - știu foarte bine lăcest lucru, prea bunule Măsurius, - are foarte mulți sclavi⁴⁴. Într-adevăr, unii au câte zece mii-douăzeci de mii, poate chiar și mi-ai mulți. Aceștia nu pentru venituri, așa cum era prea bogatul Nicias la eleni, ci majoritatea dintre romani are cei mai mulți sclavi oare constituie alaiul. Multe zeci de mii de sclavi atici lucrau în mine înălțăuți. Ei, bine, Poseidonios, de care ai amintit mult, filosoful, spune că atunci când sclavii se răsculau, gardienii minelor îi ucideau; au ocupat Acropola din Sunion și multă vreme au jefuit Atica. Acesta e momentul când în Sicilia s-a produs a doua răscoală a sclavilor. Au fost multe asemenea răascoale și au pierit peste o sută de miriade de sclavi; o lucrarea despre răascoalele sclavilor a publicat Carilius, oratorul din Caleacte. Spartacus, gladiatorul din Capua, cetatea Italiei, a fugit în timpul războaielor cu Mithridates, antrenând fuga de la stăpâni a unei mari mulțimi de sclavi - era și el sclav, neam de trac - și a străbătut întreaga Italie în timp ce un mare număr de sclavi se revărsa în fiecare zi la el. Și dacă n-ar fi murit în lupta împotriva lui Licinius Crassus, s-ar fi arătat un distins întemeietor al băștinașilor, așa cum a fost și Eunus în Sicilia...

105. Vechii romani erau înțelepți și întru toate foarte buni. Într-adevăr, Scipio, supranumit Africanul, fiind trimis de către Senat ca să așeze împărățiile de pe globul pământesc pentru a fi date celor ce li se cuveneau, a luat cu el numai cinci sclavi, după cum istorisește Polybios și

65 Locuitori -din ținutul Cariei.

Poseidonios; unul dintre sclavi a murit în timpul călătoriei iar el a cerut celor de acasă să-i cumpere altul și să i-l trimită în locul lui. Iulius Caesar, cel dintâi dintre toți oamenii, a trecut în insulele Britanice, cu o mie de vase, a adus cu sine în total numai trei sclavi, - după cum relatează Cotta, locotenentul său, pe vremea aceea, în Despre *constituția romană*, lucrare scrisă și în limba noastră „greacă. Dar nu așa s-a arătat Smindirides din Sibaris, o voi, elenilor, el care, ducându-se la căsătoria Agaristei, fiica lui Cleistenes, din cauza moliciunii și a luxului, a dus cu el o mie de sclavi pescari, crescători de păsări și bucătari. Acest bărbat, voind să arate tuturor cât de fericit trăiește, după cum descrie Chamaileon din Pont, în cartea sa *Despre plăcere* - această carte este atribuită și lui Theophrastos - afirmă că n-a văzut timp de douăzeci de ani soarele nici răsărind, nici apunând. Și - asemenea lucru era pentru el mare și minunat, ca să-și arate fericirea. Acest om, după cum se vede, dimineața dormea, se scula târziu, dar în ambele momente era nenorocit. Hestiaios din Pont frumos se mai lăuda că n-a văzut soarele nici apunând, nici răsărind, pentru că toată vremea se preocupa de educație, după cum istorisește Nicaeus Nicias în lucrarea *Diadochi*. (...)

Moravuri romane. Lauda vieții simple romane. 106. De ce nici Scipio, nici Caesar nu avea sclavi? Aveau, dar ei respectau legile străbune și trăiau păstrând moravurile cetății. Desigur, este caracteristica oamenilor inteligenți să rămână la anticile rânduieli prin care, respectându-le, în expediții, au subjugat pe alții și, alături de captivii luați cu spada, ei puneau stăpânire pe toate lucrurile bune și frumoase, găsite la învinși pentru a le imita, după cum se proceda în vechile timpuri romane, într-adevăr, respectând obiceiurile străbune, ei luau totuși și de la aceia pe care-i supuneau ceea ce găseau demn de practicat lăsându-le doar lucrurile nefolositoare, pentru a nu mai putea să treacă vreodată la redobândirea celor pierdute. Învățând de la elini cum funcționează mașinile și armele de asediu, ei înșiși s-au îndeletnicit cu acestea și, deși fenicienii

inventaseră corăbiile, romanii s-au bătut ou ei pe corăbii. Au luat și de la etrusci metoda luptei în linie dreaptă, de la samniți au deprins mânăuirea scutului, de la iberi au învățat folosirea lăncilor, multe procedee au împrumutat de la alții, perfecționându-le. Imitând, în general, constituția spartanilor, au păstrat-o mai bine decât aceștia. Acum, selectând ceea ce le este folositor, dușmanii preiau obiceiurile rele.

107. Străbună era la ei, după cum afirmă Poseidonios, rezistența, viața «simplă, modestia în dobândirea altor lucruri precum și folosirea lor în mod corespunzător. Pe lângă aceasta, ei aveau și o cucernicie minunată pentru zei, spirit de dreptate și multă teamă pentru a face ceva rău față de toți oamenii; de asemenea, se preocupau de practica agriculturii. Aceasta se poate vedea din felul cum făceau ei jeritfele străbune și cum se desfășoară ele, în prezent. Într-adevăr, noi mergem pe căi rânduite, bine țărmurile și ducem cu noi lucruri semnificative, pe care le invocăm în rugăciunile către zei și le facem în slujbele sfinte, simple și necostisitoare; nimic nu este de prisos în cerințele naturale, nici în ceea ce privește îmbrăcămintea nici în cele necesare corpului; avem haine și încălțăminte ieftine precum și acoperăminte ale capului. Pe cap ne aranjăm piei de oaie; pe care punem ulcioare de lut și de bronz iar în ele aducem de mâncare și de băutură; socotim că nu este potrivit ca zeilor să le trimitem, după obiceiurile străbune, iar noi să ne desfătăm cu ceea ce e de prisos; desigur, ținem seamă de lucrurile noastre în raport cu utilitatea lor, iar cele oferite zeilor reprezintă un fel de prinosuri.

108. Mucius Scaevola, al treilea om important la Roma, păstra legea Fania ca și precedentii, Aelius Tubero și Rutilius Rufus, cel care a scris *Istoria patriei*. Legea porunea să nu primești mai mult de trei străini iar la țară mai mult de cinci, ceea ce se permitea numai de trei ori pe lună. Pe de altă parte, nu era îngăduit să pregătești un ospăț mai mult de două drahme și jumătate. Puteai să consumi carne afumată în valoare de cincisprezece talanți

pe an și toate celelalte legume produse de pământ!. Ținând seamă de faptul că se cheltuia foarte puțin din cauză că cei care călcau legea și risipeau cu nechibzuință erau dezonoați, lucrurile erau câștigate mergeau spre întrebuintărea cea mai liberală. Într-adevăr, Tubero cumpăra păsări de la cei aflați pe ogoarele sale, iar Rutilius de la sclavii lui pescari cumpăra pește de o mină și trei oboli, precum și așa-numitul *thurian*, reprezentând o parte componentă a câinelui de mare. Mucius făcea aceeași socoteală din partea acelor care primiseră vreo binefacere de la el. Ei, bine, din atâtea miriade de oameni numai aceștia păzeau legea cu jurământ și nu primeau nici cel mai mic dar; ei înșiși le-au dat altora mari daruri, acelor care erau prieteni din copilărie, căci ei aparțineau filosofiei stoice.

Viața de lux de la Roma. 109. Cel dintâi inițiator al vieții de lux, acum în floare, a fost Lucullus, care a luptat împotriva lui Mithridates, după cum spune Nicolaos Peripateticianul, căci, întorcându-se la Roma, după înfrângerea lui Mithridates și a lui Tigranes, regele Armeniei, și, raportând triumful, a dat socoteală de faptele săvârșite în timpul războiului și din vechea cumpătare, a alunecat într-o viață de moliciune; cel dintâi, a fost inițiatorul luxului pentru romani, luând ca rod de la cei doi regi luxul celor numiți mai înainte. „Dar acel Cato, după cum spune Polybios, în cartea a XXXL a di & *Istoriei*, era tare mâniat și striga că anumiți oameni au introdus în Roma desfrâul străin, cumpărând un vas de sărături pe trei sute de drahme și sclavi frumoși la un preț ce întrece valoarea unui ogor. Mai înainte, atât de puține nevoi aveau locuitorii Italiei încât și în vremea noastră, zice Poseidonios, cei foarte îndestulați în modul de viață aduceau copiilor apă pentru că beau mult, dar mănâncă ce se întâmplă. Și adeseori, zice el, tatăl sau mama întreba pe fiu ce vrea să mănânce (...) și se culca. În prezent, după cum povestește Theopompos în prima carte din *Filipice* nu există nimeni chiar dintre aceia cu avere mijlocie, care să nu pregătească o masă îmbelșugată, costisitoare, care să

nu aibă bucătări și alți mulți sclavi de tot soiul, să nu cheltuiască imens în fiecare zi și mai mult decât cheltuiau mai înainte la sărbători și la sacrificii.⁶⁴

De vreme ce amintirile au luat o mare amploare, să încetăm relatarea lor.

CARTEA A VII-A

Despre fagesii. 1. Terminându-se ospățul fagesiilor, cinicii socoteau că a luat sfârșit sărbătoarea și se bucurau cel mai mult dintre toți. Iar Cynoulcos zise:

„— Până când ne ospătăm noi, Ulpianus, căci ne întreținem prin cuvinte, îți propun să discutăm la cine sunt menționate sărbătoarea Fagesia și băuturile fagesiene”.

Acesta, încurcat porunci sclavilor să înceteze târcoalele pe când mai era seară, și afirmă:

„— Nu mă dau în lături, prea înțeleptule, astfel încât este momentul să-ți vorbesc, pentru a te înfrupta cu și mai mare plăcere”. Iar acesta sublinia:

„— Dacă-mi vei mulțumi când vei afla, îți voi spune”.

El se învoi, iar celălalt zise:

„— Clearchos, elevul lui Aristoteles, de fel din Soloi, în prima carte despre struji - eu păstrez grafia pentru că îmi place foarte mult - zice cam în felul următor: «Sărbătoarea se numește *fagessia* iar unii o numesc *fagesiposia*». Dar aceasta a lipsit ca și sărbătoarea rapsozilor pe care am petrecut-o și cea a dionisiilor, în oare, mergând de jur-împrejur, aduceau rapsodia ca un fel de cinste fiecărui zeu”.

Acestea le-a afirmat Clearchos, iar de nu crezi, prietene, eu am la îndemână și cartea și ți-o voi procura. Din carte vei învăța multe chestiuni și - te vei îmbogăți, căci autorul istorisește că și Callias, gramatic atenian, a compus o tragedie din care Euripides, în *Medeea*, și Sofocles, în *Oedip* au luat anumite părți și chiar subiectul.

Lagynophoria. 2. În timp ce toți se minunau de cunoștințele întinse ale lui Cynoulcos, Plutarchos, spuse:

„— Tot astfel și în Alexandria mea era în toi o sărbătoare numită *lagynophoria* despre care povestește Eratostenes în tratatul intitulat *Arsinoie*. El relatează: -

«Ptolemaios a întemeiat tot felul de sărbători și de jertfe și, mai ales, în legătură cu zeul Dionysos»”.

Arsinoie îl întrebă pe cel care ducea ramura de măslin ce sărbătorea și oum se numește. Acesta răspunse:

„— Se numește *lagynoforia* iar oamenii mănâncă din cele aduse stând întinși și fiecare bea din sticla pe care și-o aduce”. (...) Dacă felul sărbătorii ar fi plăcut, desigur că regina nu s-ar fi obosit să aducă aceleași lucruri așa cum se întâmplă la Choes, căci fiecare se bucură în particular iar cine invită la ospăț oferă lucrurile.

Ospețele nocturne. 3. Unul dintre gramaticii de față privi la pregătirea ospățului și zise:

„— Dar cum ne vom înfrupta noi la acest ospăț, poate că toată noaptea, așa cum a spus comicul Aristophanes în piesa *Aiolosiconi*⁶⁶: «Ca și când am fi băut - toată noaptea». Așa cum de altfel citim și la Homeros: «Zace înăuntrul peșterii, întins printre miei» 44.

Către acesta medicul Daphnos, prea iubitule, zise:

„— Ospetele nocturne sunt folositoare întregului organism pentru că astrul lunii se armonizează foarte bine cu digerarea hranei, oferind fermentii gastrici necesari, căci sunt mai ușor digestibile jertfele făcute noaptea pe lemnele tăiate la lumina lunii și chiar cele mai multe dintre fructe se coc la lună44.

4. Multe și felurite erau pregătirile ce se rânduiau mereu cu abundență de pește, foarte variat; Myrtilos zise:

„— Poate, iubiți prieteni, dintre toate mâncărurile gătite și denumite, a învins peștele, pentru că din pricina gustului excelent al cărnii sale, el a fost numit așa pentru că cei ce se ospătează din el au o dispoziție anume pentru acest fel de mâncare46.

Într-adevăr, noi numim *obsofagi* nu pe cei care se hrănesc asemenea lui Hercule cu carnea de vacă, sau cu smochine verzi cu carne de vacă. Nici pe iubitorul de smochine, cum era filosoful Platon, așa cum istorisește Phanocritos 2 în lucrarea *Despre Eudoxos*. Acesta

66 Termen grec neînregistrat în dicționar.

. 2 Personaj cunoscut numai prin opera lui Athenaios.

povestește că Arcesilas era mare mâncător de struguri. Noi însă numim *opsojagi* pe aceia care se învârtesc prin piața cu pește. Iubitori de mere erau Philipphos, regele Macedoniei, și fiul său, Alexandros cel Mare, așa cum spune Dorotheos în cartea a VI-a din *Istoria lui Alexandros*. Chares din Mitilene 1 relatează că Alexandros cel Mare, găsind niște mere foarte frumoase în jurul Bafilonului, a umplut corăbiile cu ele și le-a folosit într-o luptă de pe corăbii, pentru a oferi cel mai frumos spectacol; eu știu bine că la propriu *opson* se numește orice lucru pregătit la foc drept mâncare. (...)

Iubitori de plăceri. 14. Poetii spun că mare iubitor de plăcere a fost și anticul Tantalos. Acesta, vorbind despre întoarcerea Atrizilor, descrie cum acela a venit la zei și, petrecând cu ei, a cerut îngăduința de a dori un lucru de la Zeus. El însă, având o nesăturată înclinare către plăceri, aminti de ele și spuse că în același fel o duc și zeii. Zeus se mânie la auzul acestor cuvinte și-i îndeplini dorința așa cum îi promisese, dar îl pedepsi să nu guste nimic din bucatele aflate dinainte și să petreacă tot timpul în neliniște; îi pusese deasupra o piatră din cauza căreia nu putea să se atingă de niciunul din lucrurile din jurul lui. Și unii filosofi stoici au gustat asemenea plăcere. Într-adevăr, Eratosthenes din Cirena⁶⁷, elevul lui Ariston din Chios, care era unul dintre filosofii stoici, în lucrarea sa intitulată *Ariston*, subliniază că dascălul, în cele din urmă, se înclină spre plăcere:

„— Odinioară, am surprins acest zid al plăcerii, pe cel al virtuții l-am dăirâmat și am ajuns la plăcere⁴⁴. (...)”

Specii de pește. 17. Aristoteles, în opera sa intitulată *Moravurile animalelor* amintește: „În orice loc unde trăiește peștele de mare numit *jenon*, nu se mai găsește alt animal. Pescuitorii de bureți folosindu-se de un astfel de semn, îl scufundă, numindu-l peștele sfânt”. De - acest animal amintește și Dorion 1 în cartea sa *Despre pești*: „Unii îl numesc *jenanul* și peștele frumos; îl mai numesc și *calimonimos* și *clops*”. (...).

⁶⁷ Cunoscut matematician și astronom (secolul al III-lea î.e.n.).

Arta medicală. 33. Aceste lucruri iau martoră pe zeița Athena; n-ar fi tăgăduit Menecrates supranumit Zeus, foarte mândru la gândul că el singur putea să dea viață oamenilor prin arta sa medicală. Ei, bine, acesta a silit pe cei vindecați de el de așa-numitele boli sfinte să-i slujească, dacă vor fi salvați, ca niște sclavi. Și ei i-au urmat, unul având îmbrăcămintea lui Heracles, supranumit Heracles – acesta era Nicostratos din Argos care fusese vindecat de boala sfântă. De ei amintește și Ephippos în piesa *Scutierul*: „Menecrates n-ar mai fi spus el că este Zeus, iar Nicostratos din Argos că este un al doilea Heracles⁴⁴.

Un altul avea hlamida și *caduceul* lui Hermes iar pe lângă acestea, aripi; nu era altul decât Nicagoras din Zeleea, ajuns tiran în patria sa, așa cum istorisește Baton în lucrarea *Despre tiranii din Efes*. Hegesandros afirmă că a numit Apollon pe Astycreon, care fusese vindecat de el. Și un altul dintre cei care fuseseră vindecați de el, purtând mantia lui Asclepios⁶⁸, fusese corupt împreună cu ceilalți. Dar Zeus însuși, îmbrăcat într-o mantie de porfiră și purtând o cunună pe cap, având sceptrul în mână și crepide⁶⁹ în picioare, dădea târcoale cu un cor zeiesc. Adresându-i-se lui Philippos, i-a scris astfel: „Menecrates Zeus îi trimite sănătate lui Philippos. Tu, domnești peste Macedonia iar eu guvernez arta medicală; tu ea ti în stare, când vrei, să dai pierzării oameni sănătoși, iar eu pot să salvez pe cei bolnavi, însă pe cei sănătoși să-i fac imuni; cine ar vrea să mă asculte poate să trăiască până la bătrânețe. De aceea, macedonenii te străjuiesc cu sulite, iar pe mine mă străjuiesc aceia care vor avea să trăiască. Căci eu, Zeus le dau viața⁴⁴. Acestuia Philippos cuprins de melancolie i-a scris astfel: „Philippos îi trimite lui Menecrates sănătate⁴⁴.

În același fel, i-a scris și lui Archidamos, regele lacedemonienilor, precum și altora cărora le-a trimis scrisori fără să renunțe la titulatura de Zeus.

⁶⁸ Zeul sănătății, la greci.

⁶⁹ (Trepida, un fel de sanda. s

Odată, Philippos l-a chemat la ospăț cu zeii săi proprii și i-a întins pe toți la masa din mijloc cât se poate de sus și mai demn pentru niște zeități. A așezat alături o masă pe care era un altar cu câte ceva din toate darurile pământului. Când sclavii aduceau și puneau înaintea celorlalți comeseni mâncăruri, celor din jurul lui Menecrates le făceau fum de tămâie și libații. În cele din urmă, noul Zeus împreună ou zeii săi supuși, fiind luat în râs, fugi de la ospăț, după cum afirmă Hegesandros. De Menecrates amintește și Alexis în piesa *Minos*.

CARTEA A VIII-A

Belșugul din Spania. - 1. Polybios din Megalopolis, descriind belșugul din Lusitania - acesta este un ținut din Iberia pe care romanii acum o numesc Spania - prea slăvitule Timocrates, în Cartea a XXXIV-a din *Istorie* spune că acolo, din cauza bunei temperaturi a aerului, și oamenii, și animalele au multe vlăstare. Și mai zice că roadele din acel ținut nu încetează niciodată: „Acolo se găsesc rodii (...), asparagus și alte plante asemănătoare cu acestea care nu lipsesc mai mult de trei luni. Iar peștele de mare, în ceea ce privește mulțimea, folosul și frumusețea, prezintă o sensibilă diferență față de peștii care se găsesc în marea noastră. O baniță de făină siciliană valorează o drahmă, iar o baniță de grâu, nouă oboli alexandrini. O vadră de vin costa o drahmă, iar un ied mijlociu, un obol ca și o monedă. Mieii valorează un triofool și un tetrabol. Un porc îngrășat costă cinci drahme dacă cântărește șase mine iar oaia costă două.

Un vițel are prețul de cinci drahme, Un bou de jug, zece drahme. Carnea animalelor sălbatice n-are aproape nicio valoare, ci se folosesc de ea ca să dea pe deasupra și să facă un dar gratuit⁴⁴. „Nouă, prea darnicul Larensis, determinând ca Roma să fie o Lusitanie, ne umple de fiecare dată tot felul de bunuri, având ambiția ca odată cu plăcerea, să ne ofere și măreția, când noi nu aducem nimic de acasă decât limbuția⁴⁴.

2. Întrucât se vorbea mult despre pește, se vedea că Cynoulcos era prost impresionat, iar bunul Democritos,

luându-i-o înainte, îi zise;

„— Dar desigur, bărbați - imitând pe Archipos - ați uitat că trebuie ca și noi să ne ospătăm cu puțin pește, ați uitat, zic, peștii numiți *oricți*, care trăiesc în jurul Heracleei și pe la Tion din Pont, colonia milezienilor, despre care istorisește Theophrastos. Același filosof povestește și despre peștele care, din cauza iernii, este fixat în cristal, și nici nu simte și nici nu se mișcă mai înainte ca cineva să-l arunce în căldare și să-l fiarbă. Un lucru ciudat se întâmplă și la peștele numit *orict* din jurul Paflagoniei; se sapă mult în adânc locurile de acolo; deși nu au revărsări de râuri și nici izvoare evidente, totuși în ele se găsește pește⁴⁴.

Speciile de pește. 3. Nasias din Patrai în cartea intitulată *Periplu* - afirmă că peștii din râul Cleitor scot sunete, deși Aristoteles spune că numai peștele numit *scar* și cel numit *vierul de râu* emit sunete. Phil-ostephanos, de fel din Cirena, cunoscut cu Calimachos, în lucrarea sa despre râurile ciudate spune că în râul Aornos, care curge prin Pheneos, există un fel de pește emițător de sunete asemenea peștilor de mare și se numește pestrițul. Nymphodoros din Siracuza în lucrarea *Periplu* relatează că în râul Heloros se află lupi de mare și broaște țestoase atât de blânde încât primesc chiar pâinea oferită din mână. Eu însumi am privit în râul Are thusa, dare curge prin Chalcis - poate și cei mai mulți dintre noi au făcut-o - am zărit chestre ce pot fi luate cu mâna și înguste cu spatele de argint și de aur; aceștia primesc, de la cei care le dau, hrană, măruntaie de la jertfe și grâu verde. Simon în cartea a VIII-a din *Despre Delos* afirmă: „Când atenienii aduceau un sacrificiu, Laldelos un sclav, vârnid în Hernis mâna, a scos odată cu iapa și pește⁶⁶.

4. Polybios în cartea a XXXIV-a din *Istории* relatează că de la Pirinei până la Narbona există o câmpie prin care curg râurile Illeberis și Roscynos pe lângă cetățile cu același nume, locuite de celți. El spune ca în această câmpie se află peștii numiți *oripți*. De asemenea, autorul afirmă că această câmpie are pământul mai puțin dens și

poate fi întâlnit mult *angrostis*. Sub acest strat de pământ se află unaltul nisipos și la doi sau la trei coți curge apa provenită din râuri. Cu această apă se strecoară, odată cu undele, peștele atras de hrană – căci lor le place foarte mult rădăcina de *angrostis* – și astfel ei au făcut ca toată câmpia să fie plină de pește subteran, pe care-l scor –, monesc și-l prind. Theophrastos spune că la indieni peștele iese din râuri pe uscat, sare după aceea, iarăși, în apă, asemenea broaștelor; la înfățișare sunt la fel cu peștii numiți *maxenoi*.

5. Țin să amintesc și faptul că Clearchos, filosoful peripatetic, în cartea intitulată *Acvatică*, vorbește despre peștele numit *exocoitos*. Acesta zise – și eu păstrez chiar propriile sale cuvinte:

— „Peștele *exocoitos*, pe care unii îl numesc Adonis, și-a luat numele din faptul că adeseori iese din apă și stă pe uscat. El este cam de culoarea focului, iar de la bronhii, pe de o parte, și de alta a corpului, până la gât, are o linie albă. Este rotund, dar nu plat, iar la dimensiuni este aproape cât un măgăruș de mare. Aceștia sunt în ceea ce privește mărimea de opt degete. În general, este foarte asemănător cu peștele numit *țap*, afară de culoarea neagră de pe pânțele, denumită «barba țapului». *Exocoitos-ul* face parte din specia peștilor care trăiesc în locurile pietroase; când este liniște ies, stau pe suprafața apei și chiar pe pietre, nemișcați multă vreme pe uscat, întorcându-se după soare. Când se satură de ședere, se prăvălesc în apă până când iarăși valul îi ia și-i duce împreună cu șuvoiul până la mare⁶⁴.

6. Același Clearchos mai clar decât Philostephanos din Cirena, de care am amintit mai înainte, afirmă: „Unii dintre pești, deși nu au bronhii, totuși, scot sunete. Aceștia sunt cei aflați în jurul localității Cleytor din Arcadia, în râul numit Jjadon, căci aceștia emițând sunete dau naștere unui mare ecou⁴⁴.

Nicolaos din Damasc în cartea a CIV-a din *Istorie* relatează: „În Apamea din Frigia, pe vremea cutremurelor din timpul războiului cu Mithridates, au apărut câteva bălți

și râuri care nu existau mai înainte și s-au deschis alte izvoare din cauza mișcării pământului, iar multe au dispărut. În ținutul lor țâșnește cu atâta forță apă amară și verzuie încât deși marea este departe de acele locuri toată regiunea din jur sa umplut de pești și de alte vietăți.

Eu știu că în multe locuri divinitatea a plouat cu pește. Phaniās, în cartea a II-a din *Pritanii cetății Eresos*, spune că în Chersones divinitatea a plouat trei zile ou pește. Phylarchos în cartea a IV-a a operei sale afirmă că unii oameni au văzut în multe părți divinitatea plouând cu pește, și că ploaia de multe ori a fost cu broaște.

Heracleides Lembos¹ în cartea a XX-a din *Istorie* afirmă: „Prin Panonia și Dardania Zeul. a plouat cu broaște și atât de mare era mulțimea lor, încât se umphrseră de ele casele și dramurile. În primele zile oamenii s-au ferit, omorându-le și închizând casele. Dar cum nimic nu ducea la bun sfârșit căci se umpleau și vasele de broaște iar acestea se găseau fripte și fierte alături de mâncare, ba mai mult, oamenii nu se puteau folosi nici de apă, nici nu era posibil să pună piciorul pe pământ, încât broaștele se îngrămădeau peste tot, atmosfera fiind infestată și de mirosul uri-l al celor moarte, au părăsit ținutul acela⁴⁴. (...)

7. Mai știu că și Poseidonios, filosoful stoic, a spus despre mulțimea peștilor următoarele: „Când Tryphon din Apamea, acela oare a răpit domnia sirienilor, era atacat de Șarpedon⁷⁰⁷¹, fiind făcut prizonier, s-a retras pe uscat cu propriile sale armate, ostașii lui Tryphon se retrăgeau, de asemenea, victorioși pe lângă țărm, dintr-odată, valurile mării s-au ridicat la o înălțime nemaipomenit de mare, i-au inundat, i-au acoperit pe toți de apă și i-a înecat, iar când s-au retras, valurile, au lăsat pe țărm numeroase grămezi de pește împreună cu cadavrele ostașilor. Când Șarpedon și cei din jurul său au auzit de această nenorocire, s-au dus repede într-acolo și au intonat cântece funebre pentru cei

⁷⁰ Autorul unei lucrări intitulate *Istorie în treizeci și șapte de cărți* (secolul al II-lea î.e.n.).

⁷¹ Se cunosc doi Șarpedon : șeful licienilor la Troia ; rege al Lidiei.

morți, au luat, după aceea, pește din belșug și au adus jertfă lui Poseidon cel care îndepărtează nenorocirile, în fața cetății? 4 (...)

Prezicătorii. 8. Nu voi trece sub tăcere nici pe prezicătorii din Licia despre care – amintește Polyeharmos în cartea a II-a din *Liciace*: „Când se duc la mare, în locul în care se află o dumbravă a lui Apollon, lângă țărmul mării, unde există un vârtej pe nisip, prezicătorii se înfățișează având două figuri de lemn, care au l-a fiecare cap câte zece bucăți de carne friptă. Preotul stă lângă dumbravă în tăcere, iar prezicătorul înfige frigarea în vârtejul de nisip și așteaptă să vadă ce se întâmplă; După împlântarea frigării, nisipul se umple de apă din mare și se adună atât pește, încât rămân uimiți de ciudățenia faptului și se tem de zei. După ce se anunță speciile de pește, abia atunci prezicătorul ia oracolul dorit de la preot? 4 (...)

42. Clearchos, în cartea a II-a *Despre prietenie*, relatează: „Stratonicos chitaristul, când era gata să se odihnească, porunca întotdeauna unui sclav să-i aducă de băut și zicea: «Nu pentru, că mi-e sete, ci pentru a nu-mi fi sete» 44.

La Bizantion, un citared cântă foarte bine începutul, dar, în continuare, eșua. Atunci, Stratonicos se ridică și dădu de veste următoarele:

— „Cine va denunța în fața autorităților pe citaredul care execută bine începutul va primi drept recompensă o mie de drahme”. Întrebat, odată, care sunt cei mai răi oameni, răspunse, că cei din Fasalia sunt mai răi decât cei din Pamphilia, iar cei din Sid, decât toți oamenii de pe suprafața pământului. Iarăși fiind întrebat, după cum spune Hegesandros, dacă beoțienii sau tesalienii sunt mai barbari, răspunse că elenii. Cândva a ridicat un trofeu în diatribă și a scris pe el: „Împotriva citarezilor care cântă rău”. Fiind întrebat care nave prezintă mi-ai multă securitate – cele mari sau cele rotunde a răspuns că acelea trase pe uscat. Odată făcând o exhibiție la Rodos, cum nimeni nu și-a manifestat sentimentele în vreun fel, a părăsit teatrul și, ieșind, spuse:

— „Când voi nu apreciați gratuitatea cum o să iau eu de la voi bani strânși prin chetă?” Mai zise: „Întreceri de gimnastică să facă elenii, mișcări scenice să execute corintienii și atenienii iar dacă cineva dintre aceștia comite vreo greșeală, lacedemonienii să fie bătuți ou bice”. Prin aceasta a voit să batjocorească pe lacedemonieni care organizau biciuiri, așa cum spune Charicles în cartea I-a *Despre agonia în cetate*. Odată, regele Ptolemaios discuta cu el în contradicție cu prea multă dorință de a învinge în ceea ce privește arta chitaristicii, iar el zise:

— „Una este, o rege, scepstrul și alta este arcușul”, după cum spune Capiton în *Amintirile* adresate lui Philopappon. Cândva fusese chemat să asculte un chitarist și, după ce-l ascultă, zise: „Ăstuia, un lucru i-a dat taică-su, iar altul i l-a refuzat”, iar când cineva îl întreabă care anume, răspunse: „i-a dat să cânte rău din chitară și i-a refuzat să cânte bine”.

Odată, o bârnă a căzut, și a, omorât un om rău. De atunci) se zice: „Oamenii buni cred că există zei, iar dacă nu există zei se află bârne”. (...)

43. El mai amintește în afară de cele spuse și de următoarele cuvinte celebre: „Tatăl lui Ohrysogonos afirmă că le are pe toate acasă, pentru că el este antreprenor, unul dintre fiii săi va fi dascăl de flaut, iar celălalt va cânta din flaut”.

Stratonicos îi răspunse:

„— Îți mai lipsește încă un lucru.

— Oare? întreabă tatăl lui Ohrysogonios.

— Mai ai nevoie de un teatru particular”.

Odată, cineva întrebându-l de ce întreaga Ela dă merge de colo până colo și nu rămâne într-o singură cetate, răspunse că toți elenii au luat de la muze darul de a-și întreține lipsa de armonie. Replică faptul că Phanon n-a cântat din flaut o armonie ci pe Cadmos h Phaon se prefăcea *aulet*⁷² și pretindea că are un cor la Megară. Stratonioos i se adresă:

„— Acolo nu ai un cor, ci există un cor”.

⁷² Eponimii cadmeenilor, locuitorii Tebei din Beoția.

Spuse că se miră foarte mult că mama sofistului Satyros a suportat zece luni ceea ce o cetate n-ar fi suportat zece zile. Aflând că Satyros se găsește la Ilion, în lucrarea intitulată *Troienii*, adăugă: „Mereu dau nenorocirile peste troieni”.

Odată, Mennacos se contrazicea cu el în ceea ce privește muzica, atunci el zise:

„— Nu-ți mai dau atenție, pentru că mă iei - peste picior¹⁴.

Altă dată întâlni pe unul dintre cunoscuți, îi văzu încălțăminte ștearsă frumos cu buretele și se supără tare, socotind că nu ar fi arătat atât de bine, dacă nu le-ar fi șters el însuși.

În Teihioussa, loc din Milet, erau oameni amestecați. Când văzu că toate mormintele sunt ale străinilor, zise:

„— Să plecăm de aici, băiete, întrucât în aceste locuri numai străinii obișnuiesc să moară, iar dintre localnici nici unul⁶⁴.

Într-o zi, Zethos, chitaristul, discuta despre muzică, zicând că numai lui nu i se cade să vorbească despre aceasta, pentru că, își spuse „ți-ai luat numele cel mai lipsit de muzică, Zethos, în loc de Amphion”.

Odată, învăța pe un macedonean muzica și, fiind acru, pentru că elevul lui nu făcea niciun progres, zise:

„— Spre Macedonia!”

Alteori, ieșind dintr-o baie rece și proastă, fiind nesatisfăcut de ea văzu alături un templu consacrat eroilor frumos împodobit și reflectă:

„— Nu mă mir că aici zac atâtea tablouri drept mulțumire zeilor; fiecare îmbăiat depune un tablou, fericit că a scăpat⁶⁶. Mai spuse că la Ainos opt luni este frig, iar patru, iarnă. Că pontienii au venit din marele Pont ca dintr-o moarte. Pe rodieni îl n-urnea cirenâenii albi, și cetatea era considerată ca fiind a peștorilor. Cetății Heraclea îi dădea numele de Androcorint, Bizantionul a fost numit de el subțioara Eladei, pe cei din Leucadia i-a denumit eolii corintieni, iar pe cei din Ambracia, i-a numit membuachioți. Când ieșise pe - porțile cetății Heraolea,

privea jur-împrejur, iar cineva îl întrebă de ce se uită așa. El răspunse că se rușinează la gândul c-o să-l vadă cineva ieșind dintr-o casă de toleranță. Văzând doi oameni legați de o furcă, zise:

„— Ce condiții într-un mic oraș, să nu poți să te împlinești⁴⁴. Discutând cândva, în contradictoriu despre armonie, cu un armonist, afirmă:

„— Fiecare să facă meșteșugul pe care-l știe!”

Odată, se afla în cetatea Maronea, la băutură cu câțiva și ceru să știe în ce punct al cetății se găsea, pentru even -tualitatea că vor avea să-l ducă cu totul acoperit. După aceea, când îl duceau și îl întrebau unde este, acesta răspuns \$:

„— Într-o cârciumă⁴⁴, pentru că Maronea părea o cârciumă. Lui Telephanes, care cânta din flaut șezând, i se adresă:

„Nu ca cei care varsă!”

În Cardia un băiat îi oferă un săpun, pământ rău și apă sărată, iar el zise:

„— Sunt asediat pe uscat și pe miare! 44 (...) ”

45. După ce a învins la Sicione pe concurenții săi, a ridicat un monument de mulțumire lui Asolepios, pe care a pus să se scrie: „Stratonikos – din partea celor care au cântat rău din chitară⁴⁴.

Odată, cineva cânta, iar el întrebă al cui este cântecul.

I se răspunse:

„— Al lui Carcinos”, iar el zise:

„— Înseamnă mai mult decât al unui om”. Afirmă că la Maronea nu este primăvară, oi caldura.

La Pella se duse la un izvor și întrebă dacă apa este bună de băut. Cei care scoteau apă îi răspunseră:

„— Noi apa asta bem”, el replică:

„— Deci nu este bună de băut”.

CARTEA A X-A

Despre băutura lui Alexandros. 44. A băut și Proteos macedoneanul foarte mult, după cum spune Hermippos 1 în lucrarea Despre înmormântarea lui Alexandru și

Hephestion, și s-a menținut sănătos, deși făcuse multe exerciții de bătură. Ei, bine, Alexandros a cerut, odată, o cupă de două congii², a închinat în sănătatea lui Proteas și a băut-o; Proteas a luat-o și, după ce a adus multe cuvinte de laudă regelui, a fost aplaudat de toți cei de față. După puțin timp, Proteas a cerut aceeași cupă și iarăși a închinat regelui și a băut. Alexandros a luat-o și a băut-o cu tărie, dar n-a putut suporta, ci s-a lăsat pe pernă, iar cupa i-a scăpat din mină. Din această pricină îmbolnăvinduse, a murit fiindcă Dionysos era mâniat pe el pentru că-i asediase Teba, patria lui. Alexandros bea adesea foarte mult încât după beție dormea două zile și două nopți.

1 Din Smirna (secolul al III-lea! ejn.), elevul lui Callimachos, autorul unor lucrări, dintre care pot fi menționate: *Despre legiuitori*, *Despre cei șapte înțelepți* etc.

2 Congie, un fel de măsură de capacitate (= 3, 24 litri).

Acest lucru se arată în însemnările lui zilnice pe care le-au scris Eumenes din Cardia și Diodotos din Eretria. Menandros în opera intitulată *Lingușitorii* zice: „Am băut de trei ori un cond 1 de aur în Capadocia, în care încăpeau zece cotile, Struția, și l-am băut plin.

Struția: - Ai băut mai mult decât regele Alexandros.

Alexandros: - Pe zeița Atena, jur, nu mai puțin.

Struția: E mare lucru”.

Nico-bule sau acela care i-a dedicat scrierea zice că Alexandros lua masa odată la Medeios în Tesalia și erau douăzeci de oaspeți. Alexandros a băut în cinstea tuturor, a primit de la fiecare aceeași cupă și după aceea, ridicându-se de la o masă, după, puțin timp, a adormit. Callisthenes sofistul, după cum spune Lynceus din Samos în *Amintiri* și după cum relatează Aristobulos și Chares în *Istории*, a refuzat să bea la un ospăț cupa de vin curat care i se aduse - ospățul era dat de Alexandros - iar cineva îl întrebă:

„— De ce nu bei?” iar el răspunse:

„Nu trebuie să beau cupa lui Alexandros, ca să am nevoie de cea a lui Asclepios”.

Despre Dareios. 45. Dareios, care a ucis pe magi, avea pe mormântul său următoarea inscripție: „Puteam să beau vin mult și să-l suport bine”.

Ctesias⁷³ spune că la indieni, regelui nu-i este îngăduit să se îmbete. La perși se permite regelui să se îmbete o singură zi și anume în aceea în care aduc sacrificii zeului Mithra

Douris în cartea a VIII-a din *Istorie* precizează: „Numai în ziua serbărilor ce se prăznuiesc în cinstea lui Mithra de către perși regele se îmbată și dansează «persanul». Dintre ceilalți nimeni în Asia nu-l interpretează, ci toți se abțin de la acest dans. Perșii învață să danseze tot așa cum învață să călărească și socotesc că, din mișcarea dansului, ei dobândesc o pregătire bună pentru agilitatea și rezistența corpului”.

„Atât de tare se îmbăta Alexandros, după cum spune Carystios din Pergam⁷⁴ în *Amintiri istorice*, încât chefuia și pe un car tras de măgari. Acest lucru îl făceau, zice autorul, și regii perșilor.

Bețiile lui Philippos. 46. Și Philippos, tatăl lui Alexandros, era iubitor de vin, după cum spune Theopompos în cartea a XXVII-a din *Istorie*, iar într-un loc din opera sa afirmă: „Philippos, din fire, era nebun și pornit să înfrunte primejdiile, dar și din cauza beției, căci avea obiceiul să bea mult și adeseori beat se avânta în primejdii pentru a da ajutor ostașilor”.

În cartea a LUI-ia, istorisind despre, cele petrecute la Cheroneea și spunând că Alexandros a chemat la masă pe solii atenienilor, de față, relatează: „Philippos, după ce s-au retras aceia, pe dată, a poruncit să vină câțiva dintre prieteni, o întărețel din chitară, Aristonicos, Dotrion, cântărețel din flaut și alții care obișnuiau să bea cu el. Într-adevăr, Philippos ducea peste tot pe acești oameni împreună cu el și își pregătea multe instrumente muzicale pentru chef și petrecere. Îi plăcea vinul și fiind o fire nestăpânită, avea în jurul său mulți flecari, muzicanți și

⁷³ Vas de băut cuprinzând 4,5 litri.

⁷⁴ Zeița luminii, la iranieni.

măscărici. Bea toată noaptea și, îmbătându-se puternic, făcea mult zgomot, iar, spre ziuă, lăsând pe ceilalți să plece, pornea în chef spre solii atenienilor.

Carystios în *Amintiri istorice* zice: „Philippos când pornea să se îmbete, spunea:

«— Trebuie să bem, căci ajunge să fie treaz Antipatros»? 4

Odată, Philippos juca zaruri și! s-a anunțat că a venit Antipatros. Încurcat, el a ascuns sub pat tabla cu zaruri.

Dionysios, tiranul Siciliei. Printre băutori și bețivani, Theopompos numără și pe Dionysios cel Tânăr, tiranul Siciliei, care și-a distrus ochii din cauza băuturii. Aristoteles în *Constituția siracuzanilor* afirmă că acest Dionysios era încontinuu beat până la nouăzeci de zile. De aceea, și vederea lui era mai slabă. Theophrastos spune că și prietenii lui, lingușind tirania, se arătau că nu văd și erau duși de mână de Dionysios însuși, prefăcându-se că nu văd nici mâncărurile nici paharele. De aceea, au fost numiți lingușitorii lui Dionysios.

49. Chares din Mitilene 1, în *Istoriile despre Alexandros*, vorbind despre Oalanos⁷⁵⁷⁶, filosoful indian, spune „că s-a aruncat pe un rug aprins și a murit⁴⁴. Adaugă că „Alexandros a instituit la mormântul lui o întrecere de gimnastică și un encomion muzical? 4

„A mai inițiat, subliniază autorul, pentru iubirea de vin a indienilor, și o întrecere la băutura vinului neamestecat cu apă; premiul I era un talant, premiul al doilea, treizeci de mine, iar premiul al treilea, zece mine. Dintre cei care au luat parte la întrecerea ou vin, treizeci și cinci au murit imediat cuprinși de un fel de frisoane, iar dintre cei de pe scenă, cu șase ani mai târziu. Cine a băut cel mai mult șina ieșit învingător, a golit patru *choa* de vin curat, a luat talantul și a mai trăit patru zile. Se numea Rromachos”. Timaios spune că «„Dionysios tiranul, la sărbătoarea libațiilor, cel dintâi care va bea o *choa* va avea

⁷⁵ A luat parte la expediția lui Alexandros cel Mare..

⁷⁶ A urmat pe Alexandros cel Mare la curtea lui și, după aceea, s-a sinucis.

drept premiu o cunună de aur. Primul a băut filosoful Xenocrates și a primit cununa de aur. A luat-o, desfăcând-o, a dedicat-o lui Hermes, a cărui statuie se afla în curtea acestuia, de obicei, îi puneă cununi de flori, de fiecare dată, seara, când se ducea la el? 4 (...)

Mari băutori. 51. Herodotos istorisește că Mycerinos egipteanul, auzind de la prezicător că are o viață scurtă, a făcut mai multe lămpi și, când se înnopta, bea, se veselea, nu înceta nici ziua, nici noaptea, se ducea în câmpii și în dumbrăvi, oriunde afla că sunt locuri de distracție pentru tineri și se i-mbăta. Herodotos mai spune că și Am asis, regele Egiptului, a băut mult.

52. Un mare băutor era și Antiochos, regele supranumit Epiphanes, fost ostatec la romani, despre care istorisește Ptolemaios Evergetul în cărțile a III-a și a V-a din *Amintiri*, spunând că Epiphanes se preta la petreceri și beții indiene și cheltuia mult. Banii care-i rămâneau din chefurile zilnice, uneori, îi vărsa, alteori, se duceau pe drumurile publice și stând în picioare zicea:

„— Cui îi dă norocul să ia!”

După aceea, vărsa banii, de argint și plecă. De multe ori, purta pe cap o cunună împletită din trandafiri, o mantie țesută ou aur și au ea pietre prețioase cu care arunca în cei ce-l însoțeau. Se spăla în băile publice, ungându-se cu, miruri. Odată, un particular văzându-l la baie îi zise:

„— Fericit ești, rege, miroși scumjj!” Regelui i-au plăcut aceste vorbe și îi răspunse:

„— Ei, bine, eu am să te satur de asta⁴⁴.

Îndată, porunci ca pe capul acelui om să fie vărsat un vas care conținea mai mult de două *choa* de mir dens, astfel că și mulțimea oamenilor de rând s-a scăldat în mir. Locul devenind lunecos, regele căzu și începu să râdă ou hohote, iar majoritatea dintre cei oare se îmbăiau făcu la fel.

Polybios istoricul, în cartea a XXVI-a, îl numește Epimanes nu Epiphanes, din cauza faptului lui. Zice: „Astfel, el intra în vorbă nu numai cu oamenii din popor,

dar chiar cu străinii aflați prin împrejurimi și cu cei mai de rând începea să bea. Și, dacă afla că un grup de tineri petrece undeva, era de față ou corn și simfonie încât cei mai Mulți, din cauza priveliștii neobișnuite, se ridicau și fugeau. De multe ori, se dezbrăca de veșmintele regești, se îmbrăca cu o haină obișnuită și pornea spre piață.⁴⁴

53. În cârtea a XXXI-a, același Polybios zice că regele a organizat întreceri în cetatea Antiochia și a chemat la spectacol pe toți grecii și pe cei cate doreau. Și, deși se aflau foarte mulți oameni în gimnazii, a pus să fie unși toți cu mir de culoarea șofranului cu *danamon*; cu *nard*, cu maghiran și cu parfum Iris pe care

* le avea în vase de aur. Chemându-i la petrecere, uneori, pregătea câte o mie de triclinii, alteori, câte o mie cinci sute, pe care le împodobeau cu cel mai scump fast. Iar administrarea serviciului o făcea el însuși. Într-adevăr, el ședea la intrare și pe unii îi primea în casă, pe alții îi așeza pe pat, iar pe sclavii oare aduceau mâncărurile îi introducea el însuși, atent peste tot, se așeza când lângă unul, când lângă altul. Uneori, lăsa într-un loc bucata de pâine sau cupa pe care o avea în mână, sărea de la locul lui, se ridică și se pornea să dea târcoale pe la toți cei aflați la chef, închina paharul, stând în picioare, când unora, când altora, și se bucura auzind acramatele⁷⁷. Alteori, era prezentat chiar de către mimi, el singur acoperit, și se așeza pe pământ, ca și când ar fi fost unul dintre mimi. Iar când muzica îl îndemna, regele sărea, dansa și făcea giumbușlucuri cu mimii, încât toți erau cuprinși de rușine. Astfel de oameni face din nenorociți lipsa de stăpânire la beție. Mare iubitor de băutură era și omonimul lui Antiochos „cel care a purtat război în Media împotriva lui Arsaces, așa cum istoricește Poseidonios din Apamea în cartea a XI «a din *Istorii*.

Fiind luat prizonier, Arsaces îl bătu pe umăr și îi zise i „Te-au indus în eroare, Antiochos, îndrăzneala și băutura, căci ai sperat să sorbi, în marile cupe, regatul lui

⁷⁷ Acromată, audite, f.

Arsaces44. (...).

CARTEA A XI-A

1. „Deci, dare va fi începutul discuțiilor, cum zice poetul comic Cephisodoros, prietene Timocrates?”

Adunându-ne noi la timp, cu sânguință, ca să discutăm despre cupe, Ulpianus, când eram cu toții așezați, fără să se fi angajat vreun dialog, zise:

„— Prieteni, la Adrastos, frunțașii șed și se ospătează44.

Polyidos pe când sacrifica animale de jertfă în drum, îl opri pe Peteus, care trecea pe acolo îl așază pe iarbă și, rupând ramuri de măslin, în loic de masă, îi puse dinainte carne din animalele jertfite. Și lui Autolicos, care se dusesse la „poporul bogat al Itacei44, doica îi oferi același lucru, pe când ședea, căci așa luau masa oamenii de atunci. Doica, zice poetul, mângâie copilul de curând născut, pe fiul fiicei sale, pe care Euricleia i-l pusese pe genunchii dragi după ce terminase masa, Odysseus îl așază deci pe genunchi și nu alături. Noi deci să nu pierdem timpul, ci să ne întindem la masă pentru ca Plutarchos să ne facă o expunere asupra cupelor, așa cum se anunță, și să închine cupe pline la toți.

2. Știu că numele de potir l-a întrebuințat poetul Simonides din Amorgos în *Iambi*, când zice: „A luat potirele de pe masă44. Și poetul care a compus *Alemaionida* afirmă: „Așezând leșul pe un pat întins, de paie, așternut pe pământ, tor le-a pus dinainte un ospăț îmbelșugat și potire iar pe cap le-a aranjat cununi. Potirele își trag numele de la *posis* A, așa cum aticii spun *ecpoma*, de vreme ce zic și *hydropotein*⁷⁸ și *oinopiein*⁷⁹; Aristophanes în *Cavalerii* relatează că: „Bac is so folosea mult de potir44...

Phenocrates în *Tirania* consemnează: „Aceasta singură este mai bună decât o mie de potire44.

Anacreon zice: „Am devenit băutor de vin44.

Cuvântul se găsește, și la poet, căci *oinopotazin*

78 Băutură.

79 A bea vin.

înseamnă „a bea vin⁴⁴. Sapho, în cartea a II-a subliniază:
„Multe potire fără de număr⁴⁴. (...)

4. Merită să cercetăm dacă cei vechi beau din potire mari. Dicaiarchos din Messena, discipolul lui Aristoteles, în cartea Despre *Alcaios*, consideră că cei vechi sie foloseau de potire mici și beau vinul amestecat cu apă. Chamaileon⁸⁰ din Heraclea în cartea *Despre beție*, dacă îmi amintesc bine, afirmă: „Iar dacă aceia care dispun de averi și de bogății prețuiesc această beție, nu este nimic de mirare, căci, neavând o plăcere mai frumoasă decât aceasta și nici mai la îndemână, dau în mod firesc fuga la vin. De aceea, și marile cupe au fost îndătinate la dinasti. Căci la eleni acest obicei nu este vechi și nici tradițional, ci este împrumutat de curând de la străini, într-adevăr, străinii, fiind lipsiți de educație, se pornesc să bea vin mult și își procură tot felul de mâncăruri rafinate. În regiunile Heladei nici în scrieri, nici la generațiile anterioare nu vom găsi un potir mare lucrat, în afară de acelea, întrebuințate în tîmâpurile eroilor. Cupa numită *rhyton* n-a fost atribuită decât eroilor. Lucrul acesta. va constitui o nedumerire pentru unii, dacă nu se va spune că s-a ratat din cauza apariției repede a daimonilor⁸¹. Oamenii socotesc că eroii sunt violenți și răi mai ales noaptea decât ziua. Așadar, ca să nu apară că sunt astfel din cauza caracterului, ci datorită beției, îi imaginează bând din cupe mari. Cred că nu vorbesc rău cei care spun că potirul cel mare este un izvor de argint, în acestea se pare ca Chamaileon nu știe că cea mai mare cupă dată de Odysseus ciclopului, la Homeros, nu este mică. Căci el fiind o astfel de ființă, n-ar fi putut fi cuprins de beție, după ce a băut. de trei ori din ea. Aveau deci și atunci potire mari; dacă nu se cercetează puterea vinului, despre care a vorbit însuși Homeros, fie că motivul se datora neobișnuinței ciclopului cu vinul, întrucât, de cele mai multe ori, el bea lapte, fie cupa era. străină, - fiindcă avea dimensiuni mari, fiind luată din prada ciconilor. Ce avem deci de spus despre potirul lui

⁸⁰ Elev al lui Theophrastos.

⁸¹ Dannon, spirit.

Nestor, pe care cu greu îl putea duce un tânăr? 6 Nestor, bătrânul, fără oboseală, l-a ridicat dar despre aceasta ne va întreține Plutarchos. Acum este ora întinderii pe paturi.

5. Și, după ce ne-am întins pe paturi, Plutarchos zise: „Dar după poetul Pratinas din Phlious, eu nu ar un ținut brăzdat, ci, cercetând un pământ nesăpat, pornesc să vorbesc despre cylicsuri⁸²⁸³, fără să fiu unul dintre cylicranz, pe care luându-i în zeflema, comicul Hermippos în *Iambi* relatează 1 „Duicân du-mă în al cylicranilor Splenoped⁸⁴ am văzut Heraclea, cetatea foarte plăcută⁴⁴. Locuitorii din Heraclea sunt aceștia care își duc viața sub *Oițe* \ așa cum spune Nicandros din Thyateira, considerând că au fost numiți astfel de către Kylix, lidian de neam, unul dintre aceia care au luat parțe la expediție cu Heracles. (...)

7. Admir ospățul vostru plin de toată bucuria, așa cum spune Xenophanes din Colophon: „Acum podeaua este curată, la fel sunt și mâinile tuturor și cupele. Un sclav pune în jurul frunții cunună, iar altul întinde oaspeților mir plăcut mirositor în cupă. Vasul cel mare stă plin de bună dispoziție și alt vin este gata; despre aceasta se zice că nu trădează, e dulce ca mierea, mirosind a flori în ulcioare. În mijloc, tămâia exală un miros sfânt. Apa este rece, dulce și curată. Sunt întinse pâini blonde și o masă venerabilă încărcată cu brânză și miere groasă. Altarul, în centru, este ornat ou tot felul de flori, cântecul, dansul și ospățul stăpânesc în toată casa. Trebuie, mai întâi, ca oamenii cu minte să închine un imn zeului, prin vorbe bune și cuvinte frumoase. Făcând libații și rugându-ne să putem face ceea ce este drept, căci acestea ne sunt la îndemână, nu înseamnă un exces să bei încât să fii în stare să te duci acasă fără un sclav nu prea bătrân care să meargă înaintea?” „Laudă aceuia care se vede că bea ou măsură, și-și păstrează memoria precum și aceuia oare practică virtutea, Nu este bine să discuți despre luptele titanilor și

82 Cylics, un fel de cupe.

83 Cylicran, termen care nu figurează în dicționar.

84 Sens necunoscut.

giganților, nici despre luptele centaurilor, plăsmuiri ale celor vechi, și nici despre dezbinările pline de violență, nimic nu este folositor, ci să socotești totdeauna că un bine constituie înțelepciunea zeilor? 4

8. Și Anacreon, cel agreabil, zice: „Nu-mi place omul care, bând prea mult vin din crater, vorbește despre* certuri și războaie pline de lacrimi, ci admir, omul care amintește de muze și darurile strălucitoare ale Afroditei, amestecând înțelepciunea dragă.44

Și Ion din Chios zice: „Să fie sănătos basileul nostru salvator și tată. Un sclav să ne toarne vin în crater, iar sclavii oare se îndeletnicesc cu aceasta să amestece vinul în urnele pentru libații⁸⁵, făcând libații cu sfințenie lui Heracles, lui Procles și Persidelor care își trag neamul din Zeus, să bem, să glumim, cântecul să străbată noaptea, cineva să înceapă dansul; dă-i drumul bunei dispoziții? 4

Și cei numiți „șapte înțelepți44 făceau simposioane. Căci „vinul consolează și descurajarea bătrâneții44, afirmă Theophrastos în cartea *Despre beție*.

12... Chrisippos în *Tratat introductiv despre bune și rele* afirmă că nebunia cuprinde pe cei mai mulți. Una

se numește *gynaicomanie*, iar alta *portygomanie*: „Unii numesc pe cei iubitori de idei *doxomani*, așa cum numesc pe cei iubitori de femei *gynaicomani*, iar pe cei iubitori de păsări *ornitomani*, denumirile având același sens. În felul acesta și celelalte lucruri nu sunt exprimate într-un chip nepotrivit. Într-adevăr, și iubitorul de mâncăruri este *opsoman*, și iubitorul de vin este *oinoman* și la fel și toate celelalte asemănătoare, pentru că nebunia nu este așezată altfel la ei; aceștia greșesc orbește când este vorba de adevăr? 4 (...)

13. Dar noi, așa cum era și la atenieni, ascultând pe acești măscărici și pe alți meșteri, să bem. Despre aceste lucruri Phylarchos grăiește astfel: „Atenienii se duceau mai întâi la spectacol, la serbările dionisiace, după ce prânzeau și beau. Mergeau purtând cununi pe cap, în timpul spectacolului li se turna vin, li se aduceau prăjituri iar,

când corurile intrau, li se da să bea și iarăși., după ce corurile participau la întrecere; când ieșeau li se oferea din nou de băut⁴⁴. Acestor afirmații li se adaugă și confirmarea, comicului Pherecrates, care zice că, până pe vremea lui „spectatorii nu se așezau la spectacol fără să prânzească”.

Phanodemos afirmă că atenienii aduceau vin dulce, la templul lui Dionysos din Limnai, îl scoteau din buptaie, îl amestecau cu apă în cinstea zeului, apoi luau ei; se numește Dionysos din Limnai pentru că, mai întâi, vinul se amesteca cu apă și numai, după aceea, se bea.

De aceea, izvoarele s-a u numit nimfele și doicile lui Dionysos, pentru că apa, când se amestecă cu vin îl sporește; Fiind deci înveseliți de amestecul vinului cu apă, cântau zeul în ode, dansau, numindu-l Evan, Dithyrambos, Bacheutas sau Bromios. Chiar și Theophrastos în lucrarea *Despre beție* zice; „Doicile lui Dionysos erau, într-adevăr, nimfele, căci și vițele de vie, de cele mai multe ori, când sunt tăiate, scot din ele apă și, potrivit naturii, plâng”.

14. Știu pe unii oameni, iubiți prăznuitori ai thiasului⁸⁶, care erau destul de tari în judecată și se ocupau nu atât ca să dobândească bogății, cât să aibă multe pupe de argint și de aur.

Printre acești oameni se află și Pytheas din Arcadia, din localitatea Phialeias, care, și când era pe patul de moarte, nu a stat la îndoială să îndemne pe ai casei să pună pe mormântul. său următoarea inscripție: „Aici este mormântul lui Pytheas, un om bun și cu minte, stăpânul unui număr imens de cupe de argint, de aur și de chihlimbar strălucitor, întrecând astfel pe cei mai mulți dinaintea lui”.

Xenophon în cartea a VIII-a din *Educația la Perși*, între altele, scrie: „Din ce au un număr mai mare de cupe, din aceea se fălesc, iar dacă în mod vădit multe dintre acestea erau procurate pe căi necinstite, nu se rușinează, căci mare creștere dobândiseră la ei nedreptatea și răutatea”.

86 Asociație care celebra un zeu.

15. Caecilios din Cale Acte, în lucrarea *Despre istorie* relatează că Agathocles, tiranul, a arătat niște cupe prietenilor săi și a zis: „Am procurat aceste cupe din vasele de lut pe care le-am făcut⁴⁴.

Poseidonios în cartea a XVI-lea din *Istorii* consemnează că Lysimachos din Babilon a invitat la masă, pe Himeros, care stăpânea ca tiran nu numai Babilonul, dar și Seleucia, l-a chemat împreună cu trei sute de însoțitori și că, după ce s-au ridicat mesele, i-a dat fiecărui oaspete câte o cupă, care valora patru mine de argint și, făcând libații, a băut în cinstea tuturor, iar, după aceea, le-a oferit cupele, pentru a le lua cu ei acasă. Anticleides din Atena, în cartea a XVI-a din *Întoarceri*, vorbind despre Gras, acela care a trimis o colonie la Lesbos, împreună cu alți basilei, afirma că ei aveau un oracol ce le poruncea ca în timpul plutirii să lase în are ca fată pentru zeul Poseidon. Iată ce spunea: „Povestesc, ca un mit, unii locuitori din Methymna despre fecioara care a fost aruncată în mare, și zic că unul dintre conducători o iubea – numele lui era Enalos – și s-a scufundat în apă, voind s-o salveze. Atunci, amândoi au fost cuprinși de valuri și s-au făcut nevăzuți, dar, după o vreme, mai târziu, când Methymna fusese întemeiată, Enalos s-a înfățișat, a arătat felul cum se desfășuraseră lucrurile și a spus că fata își petrece timpul la Nereide, iar el însuși paște caii lui Poseidon⁴⁴. Mai zice că, odată, un val mare de apă, iscându-se, l-a cuprins și a ieșit apoi la suprafață având o cupă de aur, atât de minunată, încât comparată cu cele găsite la el, nu se deosebește cu nimic de una din bronz.

16. Dobândirea de cupe era, odinioară, la foarte mare cinste. Achilleus avea o cupă drept ceva distins; nimeni nu avea o astfel de cupă, nici nu se făcea libație vreunui zeu din această cupă, decât lui Zeus. Chiar Priam, când se duce să-l răscumpere pe Patroclos, îi dă cele mai distinse daruri și o cupă foarte frumoasă. Însuși Zeus socotește că este demn de nașterea lui Heriacles să dea Alcmenei, ca dar, un potir, pe care i-l oferă luând chipul lui Amphitryon.

(...)

Defectele lui Platon. 112. La aceste lucruri se va uita cu atenție cineva când este vorba despre bunul Xenophon, va putea să recunoască ce invidie avea pentru el Platon, sau poate de la început acești oameni se întreceau între ei, fiindcă, fiecare cunoștea virtutea celuilalt și probabil că erau în dezbinare și din cauza certei pe locul de frunte; acest lucru ni-l dovedesc nu numai din cele ce au spus despre Cyros, dar și din însăși atitudinea lor în problemele de fond. Într-adevăr, amândoi au scris câte un ospăț și în acest ospăț unul introduce cântărețele din flaut, iar celălalt le alungă. Unul, așa cum se vede, cere îngăduință să bea din cupe mari, iar celălalt, face pe Socrates să bea dintr-un clondir, până-n zori.

În lucrarea *Despre suflet*, Platon, amintind despre toți cei care se întâmplaseră să fie de față, nu spune niciun cuvânt despre Xenophon. Despre Cyros, unu] afirmă că din prima vârstă învățase legile patriei, iar Platon parcă, împotrivindu-i-se, zice în cartea a III-a din *Legi*: „Eu profetesc despre Cyros că îndeobște este „un bun comandant de oști și rezistent la oboseală, dar de o bună educație nici n-a avut parte, cât despre economie nici nu a luat cunoștință cât de puțin⁶⁶.

„Iarăși deci Xenophon coborî cu Cyros la perși, cu cei zece mii de eleni, știind cu de-amănuntul trădarea lui Menon din Tesalia, întrucât el era cauza pieirii lui Clearchos, provenit de la Tisaferne, și-i știa caracterul rău, nelegiuit⁴⁴. (...)

116. Hegesandros din Delfi în *Amintiri*, vorbind despre răutatea lui Platon față de toți, scrie, între altele, și acestea: „După moartea lui Socrates, când prietenii erau foarte descurajați, într-o reuniune, Platon se afla de față și, luând cupa, a început a-i îndemna să nu fie cuprinși de frică, de vreme ce este bine să se bucure în liniște, și a închinat cupa lui Apollodoros. Apollodoros, după ce bău, zise:

— „Aș fi băut mi-ai bine cupa cu otravă întinsă de Socrates decât cea cu vin închinată de tine⁶⁶.

Platon lăsa impresia că este invidios și nu avea deloc

o faimă bună în privința caracterului. Într-adevăr, a luat în răs pe Arisitippos care s-a dus la tiranul Dionysios, deși el însuși fusese de trei ori în Sicilia: odată, din cauza valurilor ridicate de vânt, luând legătura cu Diohysios cel Bătrân, era în primejdie de moarte, iar de două ori s-a dus la Dionysios cel Tânăr. Aischines, fiind sărac și având un elev numit Socrates, i l-a luat el. A trecut nepăsător cu vederea pe Phaidon care a înfruntat primejdia de a deveni sclav. Și, îndeobște, tuturor discipolilor lui Socrates le făcea șicane, ca o mamă vitregă. De aceea, și Socrates a spus cu multă abilitate despre el că a avut un vis și că erau mai mulți de față. Zise:

„— Se făcea că Platon se transformase în cioară, se așezase pe capul meu, îmi zgâria chelia, croncănea, uitându-se împrejur⁴⁶.

„— Mi se pare, afirmă el, că tu ai să spui, Platon, multe minciuni despre mine? 4

Platon, pe lângă faptul că era rău, se arăta și iubitor de faimă, de vreme ce sublinia: „De ultima haină, aceea a iubirii de faimă, ne dezbrăcăm la moarte, adică, în testamente, în convoaiele funebre, în morminte⁴⁴, așa cum spune Dioscurides în *Amintiri*.

Dar despre voința cuiva de a întemeia o cetate, de a da legi, nu va spune oare cineva că este patima iubirii de faimă? Lucrul acesta se veche din cele scrise în Timaios: „Am încercat un sentiment față de forma de guvernământ, și anume, după cum un pictor ar voi ca lucrările lui să se miște și să se manifeste, tot așa am dorit și eu să văd că cetățenii pe care-i descriu prind viață⁶⁴.

117. Despre cei „furați⁴⁶ în dialogurile lui, ce s-ar putea spune? Despre cele disimulate în dialogurile sale, iarăși ce s-ar putea spune? Căci despre sufletul plăsmuit nemuritor de către el, care după dezlegare se desparte de trup, s-a vorbit, mai întâi de către Homeros. Acesta afirmă că sufletul lui Patroclos „a coborât în Hades, lamentându-și soarta, părăsind bărbăția și puterea⁴⁴. Iar dacă cineva ar afirma că asemenea cuvinte aparțin lui Platon, nu văd ce folos am avea de la el. Dar chiar dacă am admite că

sufletele celor care au murit se mută în alte naturi sau se ridică spre un loc mai înalt și mai curat, deoarece se fac ușoare, ce avem noi mai mult? Dacă nu ne mai amintim și nu mai simțim lucrurile vieții unde am fost, dacă îndeobște am fost, care este harul. acestei nemuriri?

Legile compuse de el și *Politica*, scrisă mai înainte, ce au făcut? Desigur, ar fi trebuit ca ele să convingă pe atenieni a le folosi, așa cum a determinat Licurg pe lacedemonieni, Solon pe atenieni și Zeleucus pe turieni.

„Căci legea este, așa cum spune Aristoteles, un cuvânt delimitat după asemănarea comună a cetății, dând de veste cum trebuie să facă fiecare toate lucrurile⁶⁶.

Dar Platon cum a procedat? Nu este oare ciudat că dintre cei trei legiuitori atenieni, cel puțin, care sunt cunoscuți, Dracon, Platon și Solon, cetățenii au respectat legile celor doi, iar de cele ale sale au și răs? Același lucru trebuie spus și despre *Politica*. Și chiar dacă ar fi cea mai bună dintre toate, dar nu ne-ar convinge pe noi, care ar fi câștigul? Se pare deci că Platon nu a scris *Legile* pentru oamenii care există, ci pentru ființele plăsmuite de el, de aceea, a și căutat oamenii care să se folosească de legile făcute de el. Trebuie deci să scrie și să spună fapte prin care să convingă pe oameni, dar nu să facă lucruri asemănătoare cu cei care se roagă, ci cu acei care respectă cele primite.

118. În afară de acestea, dacă cineva ar primi *Timaios*, *Gorgias* și alte dialoguri ale lui, de acest fel, în care discută despre învățături, despre faptele potrivite cu natura și despre multe altele, nu trebuie să ne mirăm nici așa. Căci oricine poate lua aceste luleruri de la alții, carele-au spus sau mai bine sau mai rău. Astfel, și Theopompos din Chios, în cartea împotriva diatribei lui

Plato, zice: „S-ar putea descoperi că multe dintre dialogurile lui nefolositoare și mincinoase sunt străine de Platon, fiind luate din studiile lui Antisthenes; iar altele sunt luate din Bryson din Heraclea”.

Dar cele afirmate în privința omului le căutăm după vorbele lui, dar nu le găsim, întrucât, în schimb, întâlnim

simposioane și discuții despre dragoste, foarte necuviincioase, pe care le-a camipus disiprețuind pe cititori, după cum cei mai mulți dintre discipolii lui au fost tiranici și calomniatori.

119. Într-adevăr, Euphraios, petrecându-și viața la Perdiccas, regele Macedoniei, nu mai, puțin a domnit decât el, deși era slab și calomniator, acesta în așa fel a constituit suita regelui, încât nimeni – nu putea să ia parte la masa comună, dacă nu cunoștea geometria sau filosofia. După aceea, când s-a suit pe tronul Macedoniei, Philippos, Parmenion l-a prins în Oreas și l-a ucis, așa cum spune Oarystion în *Amintiri istorice*. Și Calippos din Atena, de asemenea, discipol al lui Platon, fiind prieten și coleg cu Dion, s-a dus cu el la Siracuza. Văzând că Dion pune mâna pe monarhie, l-a ucis și, după aceea, încercând să instaureze tirania proprie, a fost ucis. Euainon din Lampsacos și Dicaioipolis din Cnidos în cartea a LXXXIX-a din *Studii* dar chiar și Demochares oratorul, în cartea *Despre Sofocles* dedicată lui Philon, dând bani cu împrumut. patriei, și-a cerut drept garanție acropola, iar când patria n-a putut să-i restituie, a încercat să introducă tirania, până când lampsacenii, alergând cu toții la el și dându-i banii, l-au alungat. Timaios din Cizâc, după cum spune același Demochares, a dat grâu și bani concetățenilor; din această cauză, le căpătase încrederea de om bun, a mai trecut puțin timp și a pus mâna pe puterea politică cu ajutorul lui Aridaios. Fiind, după aceea, judecat, osândit și având o faimă rea, a rămas desigur, în cetate ca un bătrân înaintat în vârstă, dar a trăit lipsit de renume și cinste. Așa sunt și astăzi unii dintre academici, care își duc viața fără lege și faimă. Într-adevăr, punând mâna pe bani din nelegiuire și contra naturii, sunt celebri pentru șarlatania lor, după cum este și Chairon din Pellene, care a fost nu numai elevul lui Platon, dar și al lui Xenocrates. Și acesta, instituindu-se drept tiran amarnic în patria sa, nu numai că a exilat pe cei mai buni cetățeni, dar a și împărțit sclavilor banii stăpânilor și a colonizat pe femeile lor, pentru a înființa comunitatea căsătoriilor,

folosul acesta trăgându-l de pe urma frumoasei *Politici* și a *Legilor* nelegiuite.

CARTEA A XILA

Despre moliciune. Oameni celebri prin viața lor de moliciune.

1. „Mi se pare că ești un om din Cirena, după cum spune Alexis în piesa *Tindareos*, prietene Timocrates, și acolo dacă. cineva invită pe altcineva la cină.

Se mai prezintă alți optsprezece împreună cu zece care și cincisprezece perechi de cai înhămați iar tuturor acestora trebuie să le dai cele necesare. Încât era mai bine să nu chemi pe nimeni? 4

Și pentru mine ar fi fost mai bine să tac și la cele ce s-au spus, atât de numeroase, să nu mai adaug altele. Dar deoarece tu ne rogi cu foarte multă stăruință, să discutăm și despre cei renumiți prin viața lor de lux și despre moliciunea lor...

2. Gustul plăcerii vine mai întâi din dorință apoi, devine obișnuință. Desigur, Sophocles, poetul, fiind unul dintre aceia încântați să guste plăcerea, ca să nu fie acuzat că este bătrân și, totuși, dedat plăcerii, a făcut din slăbiciunea lui o mărturie de cumpătare, afirmând „că s-a despărțit bucuros de aceste dorințe ca de un despot⁴⁴.

Iar eu zic că și judecata lui Paris a fost plăsmuită de cei vechi ca o comparație a plăcerii cu virtutea. Căci, fiind Afrodita, adică plăcerea, toate au fost tulburate. Și mi se pare că bunul nostru Xenophon, de aici a creat mitul despre Heracles și virtute. După opinia lui Empedocles „ei nu aveau un Ares basileu, niciun Cronos, niciun Poseidon, ci zeița Cypris le era stăpână. Ei căutau s-o îmbuneze cu statui, cu picturi de animale și cu miruri care răspândeau parfumuri distinse, cu jertfe de smirnă curată și de tămâie puternic mirositoare, răspândind pe jos libații de miere blondă.⁴⁴

Și Menandru în piesa *Chitaristul* vorbind despre un oarecare cântăreț, zice: „Este foarte iubitor de muze și mereu în stare să îndrume cântări pentru plăcere⁴⁴.

3. Desigur, unii spun că plăcerea este potrivită cu

natura pentru că toate viețuitoarele îi slujesc, așa cum lașitatea, frica și alte patimi nu pot fi comune tuturor viețuitoarelor, dar sunt respinse de ființele înzestrate cu rațiune. A urma deci cu însuflețire plăcerile înseamnă a vina suferințe. De aceea, Homeros, vrând să facă plăcerea detestată, consideră că și zeii cei mai mari nu au niciun folos din puterea lor, dar de cele mai multe ori, sunt loviți, lăsându-se duși de plăcere. Căci toate gândurile pe care Zeus, veghind, le-a frământat despre troieni, și le-a pierdut a doua zi, fiind stăpânit de plăcere. Însuși Ares, foarte curajos a fost pus în lanțuri de către Hephaistos și a plătit ispășind cu* rușine, căci se lăsase pradă iubirii necugetate.

Așadar, Hephaistos zise către zeii care s-au dus să-l vadă prins în lanțuri: „Lucrurile rele nu se dobândesc prin virtute, îl ține unul încet la mers pe altul, iute la picior, așa cum și, în prezent, Hephaistos, deși este zăbavnic la mers, a pus stăpânire pe Ares, cel mai iute dintre toți zeii Olimpului. Hephaistos era șchiop, dar l-a prins cu meșteșug. De aceea, îi datorează o răscumpărare? 4

Nimeni nu spune că viața lui Aristides a fost plăcută, ci cea a lui Smyndrides din Sibaris și a lui Sardanapallos, deși, conform tuturor probabilităților, după cum afirmă Theophrastos în cartea Despre *plăcere*, „nu este la fel de strălucit, cu toate că nu a dus un trai de moliciune ca ceilalți. Nici viața lui Agesilaos, regele spartanilor, ci, dacă a fost așa, viața descrisă de Ananios, care era nevăzută, după cum se părea, și nici viața semizeilor de la Troia, ci cu mult mai mult cea de acum. Și acest lucru era firesc. Într-adevăr, unul era nepregătit și parcă nedescoperit, deoarece nu erau relații între oameni, iar meșteșugurile nu se deosebiseră, pe când celălalt era pregătit pentru o viață ușoară, pentru gustul plăcerii și pentru alte petreceri? 4

4. Platon zice în *Philebos*⁸⁷: „Plăcerea este cel mai impertinent lucru din toate. După cum merge vorba, chiar în desfătările afrodiziace, care par cele mai mari, însuși sperjurul a dobândit iertare din partea zeilor, deoarece plăcerile, asemenea copiilor, nu au nici cea mai mică

44. Iar în cartea a VIII-a din *Politica*, același Platon a pronunțat, cel dintâi, cuvântul atât de mult repetat de epicurei: „Dintre dorințe, unele sunt naturale și necesare; cele naturale nu sunt totdeauna necesare, iar altele nu pot fi nici naturale, nici necesare”⁴⁴. „Oare plăcerea de a se hrăni cu pâine și mâncare până la dobândirea sănătății și bunei stări nu ar fi oare o necesitate? A mânca pâine este util din două puncte de vedere: și din necesitate dar și pentru că poate curma viața?

— Da.

— Plăcerea mâncării oferă vreun folos pentru buna stare?

— Foarte mare.

— Ce anume? Dorința trecând dincolo de acestea și de alte feluri – de mâncăruri, când este reprimată, poate fi alungată de la mulți tineri: este vătămătoare și corpului și sufletului, când ne referim la gândire și la procesul gândirii; oare n-ar putea fi numită, pe drept cuvânt, inutilă pe bună dreptate?”

5. Heracleides din Pont în cartea *Despre plăcere* consemnează: „Tiranii și regii fiind stăpânii tuturor bunurilor și încercându-le pe toate, preferă plăcerea, pentru că aceasta face sufletele, firile oamenilor, mai mărinimoase. Toți acei care cinstesc plăcerea și preferă viața de moliciune sunt mărinimoși și generoși, așa cum se dovedesc mezii și perșii. Căci cel mai mult, dintre ceilalți oameni, aceștia cinstesc plăcerea și cultivarea moliciunii, fiind cei mai viteji și cei mai mărinimoși dintre toți străinii.

6.

— Într-adevăr, faptul de a se deda plăcerii și moliciunii este propriu unor oameni slobozi, întrucât dă frâu liber sufletelor și le sporește, iar munca aparține sclavilor și celor umili. De aceea, ei își constrâng firile. Și cetatea atenienilor, cât timp se acomoda cu viața de moliciune, era foarte mare și a crescut oameni mărinimoși. Ei se îmbrăcau cu haine de purpură, își puneau cămăși brodate și, legându-și părul în vârful capului, purtau greieri de aur pe față și pe tâmplă, iar sclavii le aduceau

scaune pliante, pentru ca să nu şadă oricum s-ar nimeri. Aşa erau aceia care au reputat victoria de la Maraton şi ei singuri au pus stăpânire pe toată Asia. (...)”.

Luxul perşilor. 8. Renumiţi pentru viaţa lor de plăceri, cei dintâi dintre toţi oamenii au fost perşii, ai căror regi îşi petreceau iarna la Sousa, iar vara la Ecbatana. Aristoboulos şi Chares zic că s-a numit Sousa din cauza ameninţării locului în care se află: *souson* în greceşte înseamnă crin. La Persepolis petrec toamna, iar la Babilon, restul anului. Regii părţilor trăiesc primăvara la Riga, iar iarna, la Babilon... şi restul anului. Chiar semnul distinctiv, pe care şi-l puneau pe cap regii perşilor, nu făgăduia viaţa de desfătare pe care o duceau.

„Era pregătit, după cum spune Dinon, din smirnă şi așa-zisul *labysos*⁸⁸. *Labysos-ul* este mirositor şi mai scump decât smirna, iar când cobora din trăsură, zice Dinon, regele nu sărea pe pământ, deşi distanţa era mică, nici nu se sprijinea pe mână, ci întotdeauna i se aranja un scaun de aur şi cobora punând piciorul pe el. Purtătorul de scaun al regelui, de aceea, îl urma? 4 „Pe rege îl păzesc şi trei sute de femei, după cum istoriseşte Hera – cleides din Cumae în cartea I-a din *Despre perşi*. Aceste femei ziua se odihneau pentru ca noaptea să vegheze, iar noaptea şi-o petreceau cântând şi psalmodiind la lumina lămpilor. Regele se foloseşte de asemenea femei, chiar de concubine... prin aula melophorilor *, toţi de neam persan, având în vârful lăncilor, mere de-aur, o mie la număr, fiind aleşi, după rangul de nobleţă, dintre cei zece mii de perşi, care se numeau nemuritori, iar regele trecea prin aula acestor melophori pe jos, călcând pe covoare fine din Sardinia, pe care nu mai păşise altcineva. iar când ajungea în ultima aulă, se urca în trăsură şi, uneori, pe caii, dar niciodată nu putea fi văzut mergând pe jos în afara palatului regal. Iar dacă se ducea la vânătoare ieşeau şi cadănele împreună cu el. Tronul pe care şedea, când avea treburi dregătoreşti, era de aur, în jurul lui se aflau patru stâlpi de aur încrustaţi cu pietre preţioase, pe care era

88 O specie de plantă necunoscută.

întinsă o pânză. de purpură brodată? 4!

9. Clearchos din Soloi, în cartea a IV-a din *Vieți*, vorbind despre luxul perșilor, zice că din această cauză, au transformat în eunuci pe mulți dintre locuitorii din jurul regiunii lor, și mai spune că perșii au împrumutat melophoria² de la mezi, nu numai ca pedeapsă pentru cele ce suferiseră, dar și ca un semn al vieții de moliciune la care ajunseseră purtătorii de lănci. Într-adevăr, după cât se pare, viața lor de lux intempestivă

1 *Melophor*, purtător de lănci.

2 Sărbătoare în care se celebra purtarea merelor.

și zadarnică poate să pună și pe purtătorii de lănci în situația de cerșetori. Și, continuând, Clearchos scrie astfel: „propunea premii pentru cei care îi procurau o mâncare plăcută. Chares din Mitilene în cartea a V-a din *Istoria lui Alexandros* subliniază: „În așa hal de moliciune ajunseseră regii perșilor, încât deasupra capului „la pat, regele avea un fel de căsuță cu trei paturi în care, tot timpul, se afla un obiect de aur, valorând cinci mii de talanți aceasta se numea, „perna regelui⁴⁴.

— Și la picioare se afla altă căsuță cu trei paturi unde se găseau trei mii de talanți din argint; aceasta se numea „sprijinul regelui⁴⁴. Iar în camera de culcare se afla o viță de aur încrustată cu pietre scumpe, deasupra patului. /Xmyntas, în lucrarea *Etapele*, relatează că această viță avea și struguri, făcuți din cele mai scumpe pietre, iar nu departe de ea, exista un crater de aur, opera lui Theodoros din Samos. Agathocles, în cartea a III-a a lucrării *Despre Cizic*, zice: „La perși se află și așa-zisa apă de aur, oare nu reprezintă altceva decât. șaptezeci de izvoare și nimeni nu are voie să bea din această apă, în afară de rege și de cel mi-ai mare dintre fiii lui, iar dacă bea altcineva, este pedepsit cu moartea⁴⁴.

10. Xenophon în cartea a VIII-a din *Educația* zice; „Se mai foloseau și atunci de educația perșilor, de haina și de prosperitatea care venea de la mezi, dar acum rezistența provenită de la perși o trec cu vederea când se stinge, dar păstrează comoditatea mezilor. Vreau să mai vorbesc și

despre dorința lor de a se simți cât mai comod.

Într-adevăr, pentru ei nu este de ajuns numai așternutul moale din paturi, ci chiar picioarele paturilor trebuie să stea pe covoare, pentru a nu se sprijini pe podea.

Dintre meniurile pregătite la bucătărie, care se aduceau mi-ai înainte, nimic nu se suprimă, ci altele noi se descoperă și tot astfel se întâmplă și cu mâncărurile pregătite la foc. Mereu perșii caută inovatori de mâncăruri.

În timpul iernii nu le ajunge să-și acopere numai capul, corpul și picioarele ci chiar mâinile și degetele; aveau un fel de mănuși pufoase pentru toată mâna și altele cu degete. Pe vreme de vară nu le este suficientă nici umbra arborilor, nici răceala peșterilor, ci chiar în acestea, meșteri speciali le aranjează alte umbrare? 4

Iar în cele ce urmează mai spune despre ei: „Acum au mai multe învelișuri pe cai decât pe paturi, căci ei nu se interesează atât de cavalerie, cât pentru a sta pe cai cât mai comod⁴⁴.

Lidienii. 11. Lidienii au ajuns la atâta moliciune, încât și-au transformat și femeile în eunuci, așa cum istorisește Xanthos lidianul sau cel care a scris *Istoriile* atribuite lui Dionysios Scytobrachion, după cum spune Artemon Casandreus în lucrarea *Despre stranger. ea cărților*, necunoscând că istoricul Ephoros amintește de el ea fiind mai vechi și pune pe seama lui Herodotos imboldurile – deci acest Xanthos în cartea a II-a din *Lidiace* zice că Adramytes, regele lidienilor, a făcut, cel dintâi, femei eunuci și s-a servit astfel de ele. Clearchos, în cartea a IV-a din opera *Despre vieți* afirmă: „Lidienii, din cauza vieții de moliciune, își pregăteau parcuri, le puneau la adăpost de razele soarelui și trăiau așa, socotind că este mai bine dacă razele soarelui nu cad asupra lor. Și, mi-ai departe, înaintând în excесе, duceau femeile și soțiile altora într-un loc care din cauza faptei se numea *agneon*⁸⁹ și acolo le violau. În cele din urmă, și-au efeminat într-atât sufletele,

încât au adoptat comportamentul, femeilor; de aceea, viața le-a procurat drept tiran o femeie, una dintre cele batjocorite, numită Gmiphale, care, cea (dintâi, a aplicat pedeapsa cuvenită lidienilor. Într-adevăr, a fi conduși de o femeie este dovadă de violență. Fiind deci și ea nestăpânită și respingând forța la oare fusese supusă mai înainte, a dat sclavilor din cetate, fecioarele stăpânilor, chiar în locul în care o violaseră acești stăpâni. În acel loc, strângând ea fecioarele cu forța, a dat sclavilor pe stăpâne. De aceea, lidienii, voind să diminueze amărăciunea acestei fapte printr-un termen hipocoristic, L-au numit «dulcea încovoiere»? 4 (...)

13. Heracleides din Cumae, autorul lucrării *Despre perși*, în opera intitulată *Pregătirile* zice că în regiunea care produce tămâie, regele este autonom, nefiind supus nimănui și scrie astfel: „Acest rege se distinge prin comoditate și viață ușoară. Căci își petrece tot timpul la palat, în lux și cheltuieli, fără a face nici cel mai mic lucru și nici nu vine în contact cu poporul, ci doar numește pe judecători. Și dacă cineva socotește că aceștia nu au dat sentințe drept, există o ușiță, în partea cea mai de sus a palatului, legată cu un lanț. Acela care consideră că a fost rău judecat, trage de lanț și de ușiță iar regele, bând bagă de seamă, îl cheamă și decide el.

Dacă se dovedește că judecătorii au apreciat rău, îi omoară. Iar dacă se demonstrează că au dat sentințe bune atunci ucide pe cel care a deschis ușița. Se spune că, cheltuielile zilnice pentru femeile și prietenii săi, erau de cincisprezece talanți babilonieni? 4 (...)

Luxul etruscilor. 14. La etrusci, cu deosebire înclinați spre comoditate, Timaios, în prima carte a operei sale, spune că sclavele serveau goale pe bărbați. Iar Theopompos, în cartea a XL-a din *Istorie* afirmă că exista chiar o lege, la etrusci, care le îngăduie să aibă femei comune. Se precizează că aceste femei se îngrijesc foarte mult de corp și adeseori fac exerciții de gimnastică cu bărbații, uneori și între ele. Nu este rușinos să apară goale. Aceste femei nu iau cina la bărbații lor, ci la cei la

care se întâmplă și închină cupa cu vin cui vor. Ele pot să bea mult și sunt foarte frumoase. Etruscii cresc toți copiii născuți fără să știe cine este tatăl fiecăruia. Trăiesc și ei la fel cu aceia care-i cresc, făcând deseori beții și unindu-se cu toate femeile. Pentru etrusci nu este nicio rușine să se comporte astfel sau să pățească ceva în public, căci acest lucru reprezintă o tradiție la ei...

Sicilienii. 15. Sicilienii sunt renumiți pentru viața de lux și pentru ospetele lor, considerând că la ei și marea este dulce, bucurându-se pentru hrana procurată din ea, așa cum spune Clearchos în cartea a V-a din *Vieți*.

La ei, lutroforii⁹⁰ și *parahiți*⁹⁰⁹¹, cei dintâi, au fost introduși în băi legați, pentru a nu veni prea puțin, pentru a râu se grăbi și a arde pe cei care se îmbăiază.

Sibariții nu îngăduie ca meșteșugarii care fac zgomot să se așeze în cetate, cum sunt fierarii, tâmplarii și alții asemănători, pentru ca în toate privințele somnul lor să fie cât mai netulburat. Nu îngăduiau nici să crească cocoși în cetate. Timaios povestește despre ei că un cetățean din Sibaricia în timp ce mergea pe ogorul său și lucrătorii săpau el primi o fractură. (...)

La Crotona, câțiva sibariți s-au oprit lângă unul care săpa o palestră⁹² cu nisip pentru atleți, se minunară și ziseră: „Ne mirăm că voi oare aveți o astfel de cel ale nu v – ați procurat sclavi pentru a săpa palestra. Un alt sibarit s-a dus la Sparta unde a fost chemat la masa comună, s-a întins pe lemne, a luat cina cu ei și a zis că mai înainte a fost tare impresionat auzind de vitejia spartanilor, dar acum, când îi vede, își dă seama că pe ei nu-i interesează nimic. Într-adevăr, și cel mai laș dintre ei ar prefera să moară decât să ducă o astfel de viață.”⁶⁴

16. Mai este obiceiul 1 ei ca și efebii să poarte veșminte de purpură, iar părul în bucle să fie legat cu agrafe de aur. Oamenii sunt mici de statură și, după – cum amintește Timaios, pot fi întâlniți așa-zișii observatori, care

90 Lutrofor, cel care aduce âpă.

91 Farahit, paharnic.

92 Loc unde se făceau exerciții pentru lupte.

la alții sunt numiți pitici, precum și câini de Malta ce-i urmează în gimnazii. După cum spune. Ptolemaios în cartea a VIII-a din *Amintiri*, când căutau să cumpere pitici, Massinissa, regele maurienilor, se adresa acestora și multor altora asemenea:

„— La voi, hei ăștia, femeile nu obișnuiesc să nască copii? 44

„Massinissa iubea mult copiii și creștea nu numai pe aceștia, căci erau numeroși, ci și pe ficele copiilor săi. Îi îngrijea, pe toți, până la vârsta de trei ani. După aceea, îi trimitea la părinții lor, întrucât veneau alții la rând⁴⁴. Aceste lucruri le-a spus și Euboulos, poetul comic: „Cât este de frumos, ca un om să crească copii, dacă au viață, în loc de găște gălăgioase, care stau mereu cu ciocul deschis, struți sau pitici intriganți⁴⁴. Athenodoros în cartea *Despre serios și glumă* zice că Archytas din Tarent, om politic și filosof, avea mulți sclavi și era încântat de cei pe care-i lăsa la simposion, însă sibariții se bucurau de câinii de Malta și de oamenii lipsiți de omenie.

Sibariții. 17. Sibariții mai purtau haine din lână de Malta; de la ei ne-au rămas și prietenii între cetăți, - după cum spune Timaios. Într-adevăr, dintre locuitorii din Italia, iubeau pe etrusci, iar dintre cei din afara Italiei, pe ionieni, fiindcă erau înclinați spre moliciune. Caii sibariților, mai mulți de cinci mii la număr, mergeau în alai, având pe piept pânze de culoarea șofranului. Vara cei mai tineri dintre ei, ducându-se la băile nimfelor lusiade, își petreceau timpul în toată efeminarea caracteristică. Iar cei mai vârstnici, când se îndreptau spre ogoare, deși mergeau în trăsură, totuși, calea de o zi o făceau în trei zile. Existau unele drumuri ce duceau spre ogoare acoperite. Majoritatea avea pivnițe pentru vin, aproape de mare, unde depozita vinul de pe ogoare, din care o parte îl vindea în afara regiunii, iar cealaltă parte, o transporta pe plute, în cetate. Ofereau în public multe și dese ospete iar celor care se arătau mai generoși le așeza pe cap cununi de aur, iar numele lor îl pomeneau în jertfele publice și la jocuri; dar ei vesteau cu bunăvoință și belșugul ospățului.

Printre cei încununati se aflau și bucătarii care pregătiseră cel mai bine mâncărurile oferite. Tot sibariții au introdus și căzile în care, întinși, făceau băi de abur. Ei, cei dintâi, au inventat și oalele de cameră, pe care le duceau cu ei la ospete.

Luând în răs pe acei oare păraseau cetatea, ei se mândreau că îmbătrânesc pe punțile râurilor.

18. Se pare că fericirea lor se datorează faptului că din ținut au de toate, căci regiunea este înconjurată de o mare fără porturi, iar locuitorii consumă roadele pământului și în acest fel atât așezarea cetății, cât și oracolul zeului îi îndeamnă la o viață de moliciune și de lux fără măsură. Cetatea lor, așezată într-o scobitură de teren, vara, dimineața și spre seară, are răcoare excesivă, iar în mijlocul zilei domină o căldură înăbușitoare; mulți dintre ei socotesc că băutura influențează sănătatea. De aceea, se și spune, la Sibaris, că cine nu dorește să moară înainte de a-i veni soarta, nu trebuie să vadă soarele nici răsărind, nici apunând. Au trimis pe câțiva sibariți la oracolul zeului ca să întrebe zeul până când vor fi fericiți; dintre aceștia, era unul numit Amyris. Pitia le răspunse: „Fericite sibarit, tu vei fi mereu în ospete, dacă vei cinsti neamul, zeilor, care există dintotdeauna. Cât timp vei cinsti un muritor ca pe un zeu, atunci vei avea parte de război civil și de răscoale? 4

Auzind ei acestea, au crezut că zeul le spune că vor fi întotdeauna în moliciune, întrucât niciodată nu vor cinsti pe un om mai mult decât pe un zeu. Dar soarta lor a început să se schimbe, când un cetățean, biciuind un sclav, deși acesta fugi într-un templu, cetățeanul îl biciuia în continuare. Când sclavul fugi la mormântul tatălui său, cel care îl bătea, rușinându-se, i-a dat drumul. Au fost deci cuceriti când se întreceau între ei în ceea ce privește moliciunea, iar cetatea lor se afla în competiții cu toate celelalte, în viața de lux. Peste puțin timp, după ce li s-au arătat multe semne și pieire, despre care nu voi vorbi, au fost distruși.

19. La așa grad de moliciune ajunseseră, încât la

petreceri obișnuiseră și caii să danseze în ritmul cântecului din flaut. Cei din Crotona, cu oare purtau război, au aflat despre acest obicei, și, după cum spune Aristoteles în *Politica*, au făcut să se audă cântecul dansului, întrucât ei aveau și flautiști alături de războinici, iar caii, când au auzit pe aceștia, nu numai că au început să danseze dar au și aruncat pe călăreți și au fugit. Charon în cartea a II-a din lucrarea intitulată *Coruri* a povestit aceleași lucruri și despre locuitorii din Lampsaca: „Cei din Bisaltia au pornit expediție în Cardia și au învins. Comandantul lor era Naris. Acesta, în copilărie, a fost vândut în Cardia și, devenind sclavul unui cetățean de acolo, s-a făcut bărbier. Locuitorii din Cardia aveau un oracol oare prezisese că cei din Bisaltia vor veni cu armată împotriva lor și deseori vorbeau despre acest lucru, când stăteau în frizerie. Sclavul bărbier, fugind din Cardia în patria lui, a revoltat pe cei din

Bisaltia împotriva cardienilor fiind ales comandantul. – lor. Cardienii învățaseră caii ca, la ospete, să danseze după cântecul flautului și, sprijinindu-se pe picioarele dinapoi, cu cele dinăinte, dansau, știind melodia din flaut. Naris, aflând de aceasta, a cumpărat din Cardia o flautistă; cântăreața, venind la cei din Bisaltia, a învățat pe mulți să deprindă cântatul din flaut. Cu aceștia a pornit expediția în Cardia. După ce lupta s-a angajat, a dat poruncă să se execute melodiile din flaut pe care le știau caii cardienilor. Iar când caii au auzit flautul, s-au sprijinit pe picioarele dinapoi și au. Început să danseze. Puterea cardienilor era în cavalerie; în acest fel, au fost învinși? 4

„Un sibarit, voind să plutească odată spre Crotona, a închiriat un vas pe socoteala sa de la un alt sibarit, vas pe care să nu se purifice și să nu se urce nimeni în schimbul calului său... Sibaritul s-a învoit și celălalt a urcat animalul. Apoi, unul dintre aceia care-l însoțeau, l-a rugat să-i dea voie să plutească cu el, zicând:

«— Am poruncit cârmaciului să navigheze pe lângă uscat.» Iar el îi răspunse:

«— Cu greu m-aș fi învoit, dacă ai fi avut de gând să

mergi pe jos, pe lângă mare și nu în apropiere de uscat.»
44

20. Phylarchos în cartea a XX V-a din *Istории* relatează că la siracuzani era obiceiul ca femeile să nu se împodobească cu aur, nici să poarte veșminte brodate nici să aibă haine de porfiră și franjuri, iar dacă vreuna dintre ele nu se învoiasă respecta legea, atunci devenea hetairă publică. El mai amintește și de o altă lege care poruncea ca bărbatul să nu se împodobească, și nici să poarte haine de prisos, pe care să le schimbe, iar dacă nu se învoiește cu legea, să fie adulter și desfrânat, o altă lege poruncea ca o femeie liberă serioasă să nu călătorească după apusul soarelui. Legea interzicea ca o femeie liberă să călătorească chiar în timpul zilei, fără gineconomiân timp ce o însoțea o sclavă. El zice astfel: „Sibariții, decăzând în viață de mioiciune, au scris o lege care poruncea să se cheme femeile la praznice, iar cine invita pe oameni la praznic să se pregătească, în vederea momentului, a îmbrăcăminte, a restului podoabelor, cu un an înainte pentru a avea timp s-o facă așa cum trebuie, și numai așa să răspundă la invitație. Iar dacă vreunul dintre opsomani sau dintre bucătari descoperea vreo mâncare particulară și de lux, să nu fie îngăduit ca un altul să se folosească de ea, mai înainte de un an, în afară de acela oare o descoperea; acesta trebuia să aibă și proprietatea asupra felului de mâncare, cu scopul ca și alții, muncind, să îi întreacă în astfel de îndeletniciri. Tot așa vânzătorii de țipari să nu plătească impozit după cum nici cei care pescuiau. De asemenea, au scutit de impozite pe cei ce scoteau culoarea porfirei de mare precum și pe cei care o aduceau?” (...)

21. Atât de mult au alunecat pe panta exceselor, încât, când au venit la ei douăzeci de soli, i-au ucis pe toți, au aruncat corpurile peste zidul cetății și le-au lăsat să fie mâncate de fiare. Acesta a fost pentru ei și începutul nenorocirilor, așa cum i-a înștiințat zeul. Părea că toți dregătorii au avut viziune identică în aceeași noapte. Se

1 Supraveghetori ai moravurilor femeilor.

făcea că zeița Hera s-a dus în mijlocul pieței și a

vărsat fiere. Apoi, un izvor de sânge a țâșnit în templul ei. Dar nici așa n-a încetat înfumurarea până când n-au fost distruși de crotoniți.

Despre locuitorii Crotonei. 22. Locuitorii din Crotona, după cum spune Timaios, după ce au suprimat pe sibariți, s-au prăvălit și ei în viața de moliciune. Însuși conducătorul lor se plimba prin oraș, îmbrăcat într-o mantie de purpură; pe cap, avea o cunună de aur, iar în picioare purta *crepide* albe. Unii spun că acest lucru s-a întâmplat nu din cauza luxului, ci datorită medicului Demodocos. Acesta era de fel din Crotona, prieten cu Polycrates, tiranul din Samos, și, după moartea tiranului, fiind făcut prizonier de către perși, a fost dus la regele lor, după ce Oroites ucisese pe Polycrates. Demodocos a îngrijit pe Atossa, soția lui Dareios, fiica lui Cyros, care avea o suferință la sân și a cerut ca răsplată să i se îngăduie a pleca în Grecia sub legământ că se va întoarce. Și, din întâmplare, a venit la Crotona. Voind să rămână acolo, a pus mâna pe un persan și i-a spus că este sclavul regelui. Locuitorii din Crotona au suprimat pe persan, l-au dezbrăcat, iar cu haina au îmbrăcat pe sclavul pritanului. De atunci, îmbrăcat în haină persană, în fiecare a șaptea zi a lunii, se duce la altare împreună cu pritanul, nu din cauza dorinței de lux și nici din exces, ci din pricina revoltei împotriva perșilor, ca să-i insulte. (...)

24. Iapygii erau cretani de neam, au venit, de acolo, după cercetarea lui Glaucos, și au întemeiat o colonie pe locurile unde se află și astăzi, iar cei care au urmat după ei au uitat de buna rânduială a vieții pe care o aveau cretanii iar, mai târziu, au ajuns la atâta exces, încât ei, cei dintâi, și-au dat cu fard pe față, au lăsat șuvițe de păr pe frunte și au luat obiceiul de a purta haine brodate, de a socoti că a munci și a se osteni reprezintă un lucru urât. Se spune că mulți dintre ei și-au făcut case mai frumoase decât templele, iar conducătorii iapygilor, insultând divinitatea, au prădat statuile zeilor din temple, ordonând să le fie duse frunțașilor. (...)

Locuitorii din Milesia. 26. Locuitorii din Milesia, cât

timp nu au fost atrași de viața de lux și moliciune, au învins pe sciți, după cum spune Ephoros, și au întemeiat cetăți în Helespont; au colonizat Pontul Euxin cu cetăți strălucitoare și toți dădeau fuga la Milet. Dar, după ce au decăzut în plăceri și lux, s-a dus pe copcă bărbăția cetății și au lăsat chiar să iasă o vorbă despre ei: „Odinioară locuitorii din Miliesia erau viteji”.

Heracleides din Pont în cartea a II-a din *Despre dreptate* afirmă: „Cetatea milezienilor a căzut în nenorociri din cauza vieții de lux și a dușmăniilor politice; ei, ne iubind cuviința, au suprimat din rădăcină, pe dușmanii lor politici. Într-adevăr, bogății intrând în dezbinare cu oamenii din popor, pe care aceia îi numeau *gergiți*, mai întâi, a învins poporul, a alungat pe bogați, au strâns pe copiii exilaților. și i-au pus înaintea boilor de pe ariile unde se bătea griul. I-au făcut bucăți, ucigându-i prin cea mai nelegiuită moarte. Apoi, iarăși au învins bogății și pe toți, pe care au pus mâna, i-au uns cu smoală, împreună cu copiii lor, și le-au dat foc. Se zice că în timp ce aceștia ardeau, s-au arătat și alte minunății, iar măslinul sacru a ars de la sine. De aceea, zeul de la Delfi i-a ținut departe de oracol și, când l-au întrebat din ce cauză sunt ținuți departe, a răspuns: „Mă doare uciderea gergiților nerăzboinici, soarta celor unși cu smoală și arborele fără frunze⁴⁴.

Clearchos în cartea a IV-a din *Vieți* zice că locuitorii din Miliesia, imitând viața de lux a colofonienilor au transmis-o și vecinilor.

Despre Sciți. 27. Și, după aceea, Clearchos istorisește despre sciți: „Singurul neam, cel dintâi, neamul sciților s-a folosit de cele comune. Apoi, iarăși au fost cei mai nenorociți dintre toți muritorii, întrucât au decăzut într-o viață de lux ca nimeni alții, iar ei dispuneau de belșug, de bogăție și de toate proviziile. Acest lucru se vede și din felul de viață și din îmbrăcămintea conducătorilor lor, oare este la modă și acum. Astfel, fiind atrași de lux și cei dintâi dintre toți oamenii decăzând în viața de lux, au ajuns la atâtea excese, încât tăiau nasul tuturor celor la care se duceau. Urmașii lor, oare au plecat

de acolo, au și acum denumirea după acea suferință. Iar femeile lor tatuau cu ace pe cele ale tracilor de la apus și miazănoapte, vecinii lor. De atunci, au șters, batjocura, tatuându-și restul corpului, dat fiind violența și rușinea suferite, acesta fiind socotit drept o variație a pielii, denumită «podoabă menită să șteargă rușinea». Pe toți i-au tratat cu atâta dispreț, încât sclavia, nefiind suportată de nimeni, fără lacrimi, a transmis la urmași de la sciți denumirea spre a arăta cum era. Și, din cauza mulțimii nenorocirilor care-i copleșeau și a suferinței, și-au distrus fericirea vieții, și-au smuls părul, de aceea, toate neamurile din afară au denumit tunderea părului cu violență «scitizare»”.

Sicilienii. Siracuzanii. 34. Erau renumiți pentru viața lor de lux și sicilienii și siracuzanii, așa cum spune Aristophanes în piesa *Convivii*: „Nu au învățat de la mine, să bea și să cânte rău; ospățul siracuzan, petrecerile sibarite și pe cele din Chios le-au deprins din Lacaima.⁴⁴

Platon în *Scrisori*, zice: „Acest gând l-am. avut când m-am dus în Italia și Sicilia, pentru prima dată. Și, când am ajuns acolo, viața, pe care am văzut-o, nu mi-a plăcut în niciun fel, adică să trăiești săturându-te de două ori pe zi și să nu stai deloc întins decât noaptea și toate cele care urmează un astfel de trai. Într-adevăr, cu aceste obiceiuri niciun om din câți trăiesc sub soare n-ar putea fi chibzuit, dacă se obișnuiește de tânăr, iar înțelept poate că nici nu i-ar păsa să fie?”

În cartea a III-a din *Politica* se constată: „După cât se vede, lauzi, prietene, masa siracuzană și varietatea mâncărilor siciliene⁴⁴.

35. Poseidonios în cartea a XI-a din *Istoriile orașelor din Siria*, descriind viața de lux, scrie: „Oamenii, din cauza abundenței pământului, după vexațiile suferite cu cele necesare, țineau mi-ai multe adunări unde mâneali copios, iar de gimnazii se foloseau ca de băi; deseori, se ungeau cu ulei de mare preț și cu tot soiul de miruri, iar de școli, căci așa se numeau locurile unde se ospătau. În comun, se foloseau ca de propriile case. Cea mai mare parte din zi o

petreceau acolo, umplându-se de mâncăruri și de vin; mai aduceau altele multe și cântau din flaut la sunetele răsunătoare ale lirei, încât toate cetățile răsunau de aceste zgomote⁴⁴. Agatharchides, în cartea a XXXV -, a din *Despre Europa* relatează: „Arycanzii, fiind vecinii

Licieii, din cauza lipsei de măsură în viață și a luxului, au ajuns datori și din pricina bătăriei și a iubirii de plăceri; neputând să-și plătească datoriile, s-au dat de partea macedonenilor, socotind că, drept recompensă, vor obține iertarea acestora?”

Capua. 36. Polybios, în cartea a VIII-a din *Istorie* relatează că locuitorii cetății Capua din Campania, datorită rodniciei pământului, s-au prăvălit în viață de lux și moliciune, întrecând faima despre locuitorii din Crotona și din Sibaris. El zice: „Neputând să mai suporte fericirea în care trăiau, au chemat pe Hanibal. De aceea, au îndurat, din partea romanilor, suferințe înfiorătoare. Dar locuitorii cetății Petilia, păstrând credința față de romani, au ajuns la o-atât de mare rezistență, încât, după ce au mâncat toate pieile găsite în cetate și după ce au terminat toate scoarțele copacilor și mugurii fragezi, au rezistat timp de unsprezece luni, fără ca cineva să le vină în ajutor, să-i încurajeze și după aceea, s-au predat romanilor? 4

Regii din Asia. Sardanapallos. 38. Iar în ceea ce privește persoanele individuale, am aflat următoarele: Ctesias în cartea a III-a din *Istoria perșilor* relatează că toți regii din Asia au cultivat luxul, dar cu deosebire Nynias, fiul lui Ninos și al Semiramidei. Acesta rămânea mereu înăuntrul casei, nu era văzut de nimeni, în afară de eunuci și de femeile sale. La fel se comporta și Sardanapallos, despre care unii spun că era fiul lui Anacyndaraxes, iar alții îl atribuie lui Anâabaraxaros. Când Arbaces, unul dintre generalii de sub comanda sa, de neam med, a mijlocit cu ajutorul lui Sparameizois, un eunuc, să-l vadă pe Sardanapallos, cu greu i s-a îngăduit, cu încuviințarea regelui. Când a intrat, l-a văzut pe Sardanapallos, fardat cu alb de ceruză, împodobit ca femeile; pieptăna porfira cu cadănele și ședea sus cu ele,

având sprâncenele date cu creionul, îmbrăcat cu o haină femeiască, cu barba rasă și frecat cu pietre *ponce*, era mai alb decât laptele și cu genele vopsite; când privi pe Arbaces, ridicând spre el albul ochilor, cei mai mulți, printre care era și Douris, afirmă că Arbaces, revoltându-se că un astfel de om este regele lor, l-a ucis străpungându-l ou spada. Dar Ctesias sublimă că Arbaces a pornit cu război împotriva lui Sardanapallos și a adunat multă oaste; a fost învins de Arbaces și s-a sinucis, dându-și foc în palatul regal, aprinzând un rug înalt de patru pietre, pe care a pus o sută cincizeci de paturi de aur și tot atâtea mese tot de aur. Înăuntrul rugului a făcut o cameră de o sută de picioare din lemne unde a așternut paturi pentru a se culca el și soția lui, iar cadânele, în alte paturi. Căci pe cei trei fii și pe cele două fiice, când a văzut că situația lui se înrăutățește, le trimisese la regele Ninos, ducându-i trei mii de talanți de aur. A acoperit camera cu bârne mari și groase, apoi, de jur-împrejur, a pus lemne multe și groase, ca să nu mai fie nicio ieșire. Acolo a lăsat o mie de miriade de aur, o miriadă de argint, miriade de talanți, veșminte, porfiră și haine de tot felul. După aceea, a poruncit să se dea foc rugului. Unii se minunau văzând fumul și socoteau că regele aduce jertfă. Dar numai eunucii știau adevărul. Sardanapallos, deci, dedându-se plăcerilor, într-un mod cu totul ciudat, a murit în chip nobil, așa cum era.

Regele perșilor. 30. Clearchos, scrie despre regele perșilor: „Celor care-i procurau o mâncare plăcută le dădea o răsplată... dar nu avea minte. Căci aceasta este, cred, așa-zisul creier al lui Zeus și al regelui. De aceea, cel mai fericit dintre toți, este Sardanapallos, care toată viața a prețuit plăcerile, arată și pe basorelieful de pe mormânt cu degetele cât de vrednice de luat în răs sunt lucrurile omenesti, nefiind demne nici de zgomotul făcut de degete... Se vede că Sardanapallos n-a fost inactiv, întrucât stă scris pe mormântul lui: «Sardanapallos a construit Aghiale și Tarsos într-o singură zi, dar acum a murit». Se spune că acesta este mormântul lui Sardanapallos oare a

domnit peste cetatea Ninos; de el a fost scrisă pe o coloană de piatră, în litere heldeice, inscripția pe care a tradus-o în metru. Aceasta sună astfel: «Eu am domnit și cât timp am văzut lumina soarelui, am băut, cum mâncat, am avut plăceri sexuale, știind că timpul cât trăiesc oamenii este scurt și că viața are multe schimbări și suferințe și că alții se vor bucura de bunurile pe care le voi lăsa eu. De aceea, eu n-am pierdut nicio zi să fac așa.» (…)

41. Theopompos, în cartea a XV-a din *Istoria despre Philippos*, spune că Straton, rege în Sidon, a întrecut în privința gustului pentru plăceri, pe toți oamenii. Așa cum Homeros a cerut feacilor, mitologizând, să prăznuiască, să bea, ascultând pe chitarezi și pe rapsozi, tot astfel Straton s-a comportat în viața lui, vreme îndelungată. Și cu atât mai mult decât aceia, era împins către plăceri, cu cât feacii, după cum spune Homeros, beau împreună cu soțiile și ficele lor, iar Straton ou flautiste, harpiste și chitariste își organiza petrecerile. A chemat multe hetaire din Pelopones, cântărețe din Ionia, alte tinere sclave din toată Helada, unele cântau, altele dansau; le obișnuia să facă întreceri cu prietenii, se desfăta tot timpul în petreceri, bucurându-se de o astfel de viață. Era sclav, din natură, al plăcerilor, dar avea și un mare dor de întrecere față de Nicocles. Se dovedeau stăpâniți de un nespus dor de întrecere între ei și fiecare se silea să facă viața cât mai plăcută. Dar ei au ajuns la un atât de mare grad de competiție, după cum aflăm, încât, informându-se de la cei care veneau pe la el despre împodobirile oaselor și despre amploarea jertfelor făcute de fiecare, se străduiau să se întreacă și în astfel de lucruri. Se forțau să pară fericiți în cea mai în are satisfacție. Totuși, când s-a adus vorba despre sfârșitul vieții lor, n-au mi-ai fost fericiți, dar amândoi au fost supuși unei morți violente.

Anaximene, în lucrarea intitulată *Schimbările regilor*, istorisind aceleași lucruri despre Straton, zice că luându-se la întrecere cu Nicocles, care domnea în Salamina și-și dădea toată silința s-o ducă în lux și nestăpânire, au sfârșit amândoi printr-o moarte bruscă.

Philippos. 42. În prima carte din *Istoriile lui Philippos*, Theopompos, scriind despre Philippos, zice: „A treia zi vine la Onocarsis, un loc din Tracia care avea o pădure deasă, pregătită frumos, și mai ales, adaptată pentru șederea acolo îndeosebi vara. Acel loc era unul dintre cele preferate de Cotys – acesta era pornit cel mai mult, dintre toți regii traci, spre viața de plăceri și de lux – și, străbătea țara, oriunde vedea întinderi umbrite de arbori și udate de ape, pe care le pregătea drept spații de luat masa, se ducea la fiecare, cum se întâmpla și aducea sacrificii zeilor, desfătându-se împreună cu dregătorii; era neînchipuit de mulțumit și fericit până când a început să profereze blasfemii și vorbe urâte ia adresa zeiței Atena⁴⁴. Autorul continuă apoi să istorisească cum Cotys a pregătit un ospăț, pe motiv că zeița Atena se căsătorește cu el, și, aranjând camera nupțială, aștepta beat pe zeiță. După aceea, ieșindu-și din minți, a trimis pe unul dintre lăncieri să vadă dacă zeița a venit în camera nupțială. Doriforul s-a întors și a spus că nu se află nimeni în camera nupțială, iar Cotys a luat arcul, a tras în el, l-a ucis și, de asemenea, pe al doilea, pentru același motiv, până când cel de-al treilea, înțelegând, a zis că zeița a venit și-l așteaptă. Acest rege, gelos pe soția sa, el însuși a tăiat-o, începând cu organele genitale.

Chabrias. 43. În cartea a XIII-a din *Istoria lui Philippos*, povestind despre Chabrias, general atenian, spune: „Nu putea să trăiască în cetate, pe de o parte, din cauza nestăpânirii și vieții de lux pe care o ducea, iar pe de altă parte, și din pricina ateniienilor, căci toți sunt de nesuferit. De aceea, cei mai de seamă oameni ai lor au preferat să trăiască în afara cetății: Iphicrates în Tracia, Conon în Cipru, Timotheos în Lesbos, Chares în Sigeion, însuși Chabrias în Egipt. Iar despre Chares în cartea a XLV-a, zice: „Chares era bastard și leneș ca unul ce ducea o viață de moliciune. El, în expediții, lua cu sine flautiste, harpiste și hetaire de rând, iar din banii dați pentru război, o parte îi cheltuia în aceste excese, o altă parte lăsa oratorilor, celor care scriau decrete și celor care judecau

pe particulari. De aceea, poporul atenian nu se supăra niciodată, ci, dimpotrivă, pentru, aceste fapte îl iubea cel mai mult dintre toți cetățenii și pe drept cuvânt, căci și el ducea același trai, tinerii își petreceau viața cu cântărețe din flaut și cu hetaire, iar cei mai în vârstă, la băutură, la jocuri cu zaruri și la alte petreceri lipsite de frâu; tot poporul cheltuia cu ospete comune și mai mult cu distribuirile de carne pentru administrarea cetății.”⁴

Familia Peisistratos. 44. Idomeneus spune că și familia Peisistratos, Hippias și Hipparchos, a descoperit dansurile și chefurile. De aceea, la ei se găseau întotdeauna din abundență numeroși cai și alte lucruri, din care cauză conducerea lor a fost grea. Desigur, tatăl lor, Peisistratos, gusta cu măsură plăcerile. El, după cum istorisește Theopompos, nu punea gardieni nici la locurile lui nici în grădini, ci lăsa pe fiecare să guste și să ia cât avea trebuință. Același lucru l-a făcut, mai târziu, și Cimon, imitându-l. Despre Cimon, Theopompos în cartea a X-a din *Istoria lui Philippos*, zice: „Cimon n-a pus pentru roade niciun gardian pe ogoare și grădini, pentru ca cetățenii care voiau să intre să guste și să ia ou ei, dacă aveau nevoie de ceva, din cele găsite pe ogoare. De asemenea, punea casa la dispoziția tuturor și oferea un ospăț îmbelșugat tuturor oamenilor, iar cetățenii săraci din Atena veneau la ei și cinau. Se îngrijea în fiecare zi de aceia care aveau nevoie de ceva și se spune că da mereu târcoale, ținând doi sau trei tineri cu bani, poruncindu-le să împartă oricui se apropia de el și cerea. Acest lucru îl făcea de multe ori când vedea un om rău îmbrăoat și ordona unui tânăr dintre aceia oare urmau să-l îmbrace. Pentru toate aceste comportări ale lui aveau o bună faimă și era cel dintâi dintre cetățeni. Peisistratos era greoi cu mulțimea, de aceea, unii la Atena zic că fața lui Dionysos este chipul lui? 4

Pericles. 45. Heracleides din Pont în lucrarea *Despre plăcere* relatează că Pericles Olimpianul și-a alungat din casă soția, preferând viața de plăcere, și a locuit cu Aspasia, o hetairă din Megara, cheltuind cu ea o mare

parte din avere. Themistocles, când atenienii nu se deprinseseră să se îmbete și să aibă hetaire, a pus la o trăsură, în loc de patru cai, patru hetaire și a trecut prin Ceramaicos la ora când era plin de lume, dimineața. Dar, Idomeneus n-a spus clar dacă Themistocles a înhămat patru hetaire, în loc de cai sau le-a așezat pe o trăsură cu patru cai. Possis, în cartea a III-a din *Despre Magnesia* zice că Themistocles, la Magnesia, luând în primire dregătoria de *Stephanphor*, a adus sacrificii zeiței Atena, denumind sărbătoarea Panatennée și a făcut jertfe lui Dionysos Choopotes întemeind acolo sărbătoarea izvoarelor.

Alcibiades. *47. Despre frumosul Alcibiades, Satyros istorisește: „Se zice că fiind în Ionia se arăta mai atras de viața comodă decât ionienii, iar la Teba își exersa corpul făcând gimnastică și se arăta mai beoți în decât tebanii; în Tesalia creștea cai, îi conducea de frâu și apărea mereu inițiindu-se în arta cavaleriei mai mult decât tesalienii, iar la Sparta, învățând rezistența și simplitatea, a* întrecut pe lacedemonieni, și de asemenea, puterea tracilor de a bea vin curat. Voind să pună la încercare propria lui soție, i-a trimis o mie de dariei ca din partea altuia. Fiind foarte frumos, a avut părul lung multă vreme și în picioare purta sandale cu totul neobișnuite, care de la el s-au numit „alcibiade44. Iar când se ducea cu alai în calitate de coreg și intra în teatru, îmbrăcat cu porfiră, era admirat nu numai de bărbați, dar și de femei. De aceea, și Antisthenes socraticul, care la văzut el însuși pe Alcibiades, zice că era robust, viril, needucat, îndrăzneț și grațios la orice vârstă. Iar când era trimis în străinătate se folosea de patru cetăți ca de slave. Astfel, locuitorii cetății Efes îi procurau cort persan, cetatea Chios îi dădea hrană pentru cai, cetatea Cizic îi pune la dispoziție animale de jertfă pentru sacrificii și distribui de carne, lesbienii îi duceau vin și toate cele necesare traiului zilnic. Mergând de la Olimpia la Atena a pus două tablouri ca ofrandă, opera lui Aglaophon, dintre care unul reprezenta pe Appollon Olimpianul și pe Appollon din Pythias încununându-l, iar pe celălalt era pictată Nemeea șezând și purtând pe genunchi

pe Alcibiades, care avea o față mi-ai frumoasă decât femeile. Chiar când comanda oști voia să arate bine: ținea un scut de aur și din fildeș, pe care era sculptat Eros purtător de trăsnet, lansând o săgeată. Plecând cu chef la Anytos, un iubit bogat, în grup cu acesta era și Thrasyllus, sărac, Alcibiades a închinat lui Thrasyllus și a poruncit ca jumătate din cupele aflate în dulap să fie duse de caii care-l însoțeau pe Thrasyllus.

48. Lysias oratorul, vorbind despre viața de lux a lui Alcibiades, zice: „Axiochos și Alcibiades au pornit pe mare la Hellespont, iar la Abydos, s-au căsătorit amândoi ou Medontis din Abydos și au locuit împreună cu ea. După un timp, femeia a născut o fată, despre care spuneau că nu se putea ști a cui este... Fiind la Sparta, a corupt pe Timaia, soția regelui Agis. Când mulți îl dojeneau pentru acest fapt, a spus că nu din pricina nestăpânirii s-a culcat cu Timaia, ci pentru ca un fiu al său să domnească la Sparta, iar regii să nu mai pretindă că se trag din Heracles, ci din Alcibiades. În timp ce se afla în expediție ducea cu el și pe Timandra, mama curtezanei Lais din Corint, și pe Theodot din Attica.

49. După ce a fost exilat, a făcut ca în Hellespont să vină stăpânirea atenienilor și, capturând mai bine de cinci mii de peloponezieni, i-a trimis la Atena. Când s-a întors, după aceea, în patrie, a încununat triremele atice cu ramuri de măslin, cu coroane; a legat cu panglici una de alta cam două sute de corăbii capturate, cărora le tăiase ornamentele și a dus corăbii transportoare de cai, pline de prăzi, de arme spartane și peloponeziene. Iar trirema pe care se afla el plutea înainte cu pânze de purpură până la cheile Pireului. Când era înăuntru, iar vâslașii luaseră vâslele, Chrysogonos, îmbrăcat cu haină de sărbătoare a început să intoneze cântecul vâslașilor, iar Callipides, actorul tragic, dădea ritmul îmbrăcat cu mantia de pe scenă. De aceea, cu mult spirit cineva spuse:

„— Sparta n-ar fi putut suporta doi Lisandrii, nici Atena doi Alcibiades. Alcibiades imita politica filopersană a lui Pausanias; când trata cu Pharnâbazos era îmbrăcat în

mantie persană; învăța limba persană, așa cum făcuse și Temistocles?”

50. Douris, în cartea a XXII a din *Istoriei* zice: „Pausanias, regele spartanilor, dând jos haina străbună, a îmbrăcat manta persană, iar Dionysios, tiranul Siciliei, a pus *existida* iar pe osul peroneu a așezat cununa tragică. Alexandros, pe când era stăpânul Asiei, s-a îmbrăcat în haine persane. Dar Demetrios i-a întrecut pe toți, căci încălțăminte, pe care o purta, și-o pregătise cu mulți bani. În ceea ce privește calitatea încălțăminte era un fel de fetru din cea mai scumpă porfiră pe care meșteri iscusiti au brodat, în față și în spate, multe figuri cu aur. Mantiile lui erau de culoarea pielii cu nuanță închisă, iar pe toată suprafața hlamidei era brodat polul, având cele douăsprezece zodii și stele de aur. Mitra, provenită dintr-o pălărie macedoneană, era brodată cu aur, pe care o strângea, iar pe spate purta ultimele franjuri ale țesutului. Când se sărbătoreau Demetriile la Atena, era pictat pe avanscenă străbătând tot pământul. Nymphis din Heraclea în cartea a VIII-a din *Despre Heraclea* afirmă: „Pausanias, cel care a învins pe Mardonios, la Plateea, a părăsit obiceiurile patriei și, înfumurându-se, pe când se afla la Byzantion, a îndrăznit să scrie pe craterul destinat zeilor, care din întâmplare există și acum, că el însuși l-a dedicat, punând această inscripție, uitându-și propria persoană, din cauza excesului de înfumurare:

«Monument al virtuții l-a pus zeului Poseidon; Pausanias, comandant al Helladei vaste;

La Pontul Euxis, Pausanias, de neam spartan, fiul lui Cleombrotos, care se trage din Heraclizi»”.

51. Și Pharax lacedemonianul a fost atras de viața luxoasă, după cum istorisește Theopompos, în cartea a XIV-a a *Istoriei* sale și cu atâta lipsă de cap se deda plăcerilor, încât, din cauza comportării lui, era socotit în ai degrabă sicilian decât, datorită patriei, spartan.

52. Să ne grăbim a vorbi de Callias și lingușitorii lui, despre oare a mai fost vorba. Dar, deoarece Heracleides din Pont, în lucrarea *Despre plăcere*, amintește despre el,

am să istorisesc, luând-o mai de sus: „Când perșii au venit cu oaste pentru prima dată în Eubeea, atunci, după cum se spune, un om din Eretria, numit Diomnestos, a pus stăpânire pe banii comandantului, întrucât acesta își așezase cortul pe ogorul lui și lăsase banii într-o cameră a locuinței. Cum toți au murit, nu s-a băgat de seamă că Diomnestos are aurul. Iar când regele perșilor a trimis a doua oară oaste în Eretria, a poruncit ca populația cetății să fie strămutată; și, în mod firesc, cei avuți își transportau banii. Cei rămași din casa lui Diomnestos au dus banii la Atena la Hipponicos, fiul lui Callias, supranumit Ammon, și cum toți eretrienii au fost ridicați de către perși, aceștia au deținut bani mulți la număr. De aceea, Hipponicos, care a venit după acela, a luat depozitul de bani, a cerut de la atenieni un loc pe acropolă, unde să-și zidească o locuință, zicând că nu este în siguranță să stea într-o casă particulară cu atâția bani.

Se zice că atenienii i-ar fi dat, dar, sfătuit de prieteni, și-a schimbat părerea. Ei, bine, pe acești bani punând stăpânire Callias și ducând o viață de plăcere – căci ce lingușitori și ce mulțime de prieteni nu se aflau în jurul lui și ce cheltuieli nu trecea el cu vederea – aceasta l-a dus într-o astfel de stare, încât a fost silit să trăiască cu o bătrânică și, lipsit de cele necesare vieții zilnice, și-a sfârșit viața? 4

Alexandros cel Mare. 53. Despre excesul vieții de lux al lui Alexandros, Ephippos din Olimp în lucrarea *Despre moartea lui Hephaistion și a lui Alexandros*, amintește că în grădină Alexandros avea un tron de aur și paturi cu picioarele de argint pe care ședea, când dregătoarea cu prietenii. Nicoboule zice că în timpul cinei toți atleții își dădeau silința să-l amuze pe rege și că, la ultimia cină, însuși Alexandros a recitet un fragment din tragedia *Andromeda* de Euripides, l-a interpretat, a închinat vin neamesteoat cu apă silind și pe ceilalți să facă la fel. Ephippos spune că Alexandros purta la cină chiar hainele sacre, când mantaua de porfiră a lui Ammon, încălțăminte și coarnele, întocmai unui zeu, când mantia zeiței Artemis,

pe care o ducea uneori pe trăsura sa, în timp ce era îmbrăcat în mantie persană, iar deasupra umerilor se vedeau arcul și lancea; câteodată, purta și mantia lui Hermes. Toate celelalte le îmbrăca în fiecare zi și, anume, hlamida obișnuită, mantia de porfiră, tunica semialbă și pălăria macedoneană, având diadema regală, dar când se aduna cu prietenii, avea sandale și pe cap coiful, iar în mână caduceul; câteodată, își punea blana de leu, ca Heracles, și ținea măciuca.

Ce este deci de mirare, dacă, și pe vremea noastră, împăratul Commiodus, când stătea în trăsură, purta măciuca lui Henades, ședea pe o blană de leu și voia să fie numit Heracles, că Alexandros aristotelic se aseamăna cu atâția zei și chiar cu Artemis? Alexandros se stropea cu mir tare mirositor și pardoseala duhnea a vin. Era tămâiat cu smirnă și cu alte mirodenii. Bună-cuviința și tăcerea stăpâneau pe toți cei de față, de teamă.

Se arăta, într-adevăr, intolerabil și pornit pe ucidere. Căci se pare că era melancolic. La Ecbatana a adus o jertfă lui Dionysos și toate erau pregătite din belșug pentru ospăț, iar Satrabates, satrapul, ospăta pe toți ostașii. Adunându-se mulți la spectacol, zice Ephippos, s-a dat o veste plină de înfumurare oare a întrecut îngâmfarea persană. Întrucât, în timp ce alții propuneau prin gura crainicului ceva și încununau pe Alexandros, un oareoare dintre paznicii arsenalului de arme „întrecând orice lingușire, comunică lui Alexandros și porunci crainicului să spună că „Gorgos, paznicul arsenalului de arme, încununează pe fiul lui Ammon cu trei mii de monezi de aur, iar când va asedia Atena, îi va dăruia zece mii de panoplii, cu tot atâtea catapulte și cu toate celelalte arme de aruncat pentru război”.

54. Chares în cartea a X-a din *Istoria lui Alexandros* subliniază: „Când a capturat pe Dareios a pus la cale căsătoria lui și a altor prieteni, pregătind nouăzeci și două de camere nupțiale în același loc. Casa avea o sută de paturi, fiecare pat era împodobit cu așternuturi de nuntă, oare costau o sută de mine de argint. Patul său era de aur.

La ospățul de nuntă au luat fiecare pe prietenii săi particulari iar regele i-a așezat pe paturi, în fața lui și a altor miri; cealaltă oaste, pedestră și navală, pe ambasadorii și pe călătorii aflați prin împrejurimi i-a așezat în curte. Casa fusese pregătită cu mult fast, cu stofe și falduri de mare preț, iar sub ele se găseau porfire și stofe de culoarea chihlimbarului și aurului. Ca susținători ai cortului erau coloane de douăzeci de coți aurite și cu încrustări cu pietre și argint. Iar împrejmuirea purta cortine pe care erau brodate animale aurite, având susținători, de asemenea, auriți și argintați. Perimetrul incintei măsura patru stadii. Ospețele, atunci, la căsătorie se anunțau cu trompeta și tot astfel se proceda, când făcea libații, pentru ca să știe toată armata. Căsătoriile au durat cinci zile și au slujit foarte mulți oameni străini și eleni? 4

55. Polideitos din Larisa în cartea a VIII-a din *Istoriei* zice că Alexandros se culca pe un pat de aur și că mereu îl însoțeau flautiste și flautiști la armată bând până în zori. Clearchos în lucrarea *Despre vieți*, vorbind despre Dareios, care a fost ucis de Alexandros, zice: „Regele perșilor, organizând întreceri pentru cei care-i procurau plăceri, a arătat că domnia a fost învinsă de toate aceste distracții și nu și-a dat seama că el luptă contra lui însuși până când nu s-a anunțat că alții i-au luat sceptrul. Phylarchos în cartea a XXIII-a din *Istoriei* și Agatarchides din Cnidos în cartea a X-a a lucrării *Despre Asia* subliniază că și prietenii lui Alexandros au fost adepții unui lux excesiv. Printre aceștia se afla și Agnon, care purta cuie de aur în sandale. Iar Cleitos poredit «cel alb» ori de câte ori dregătoarea, vorbea cu cei care se duceau la el, plimbându-se în haine de purpură. Lui Perdiccas și Crateros, iubitori de gimnastică, le atârnavu piei lungi de un stadiu, pe care luau loc pe când își așezau tabăra și făceau exerciții de gimnastică, îi urmau multe animale oare duceau nisip pentru palestră. După Leonatos și Menelaos puteau fi văzute pânze lungi de o sută de stadii, pe care, întinzându-le în jurul animalelor, vânau. Iar despre platanii și vița de aur cu struguri de smarald, unde regii perșilor adesea

ședeau când dregătoareau, în timp ce antraxurile indice și alte pietre prețioase de tot felul le întreceau în lux, Phylarchos spune că de fiecare dată erau mi-ai mici decât cheltuielile zilnice la Alexandros. Cortul lui avea o sută de paturi și îl susțineau cincizeci de coloane din Haur. Iar cerurile de aur, întinse deasupra cortului, lucrate cu broderii scumpe, acopereau spațiul de sus. Și fruntașii perșilor au *melophori* în număr de cinci sute care stăteau înăuntru, îmbrăcați în haine de porfiră și de nuanța verdelui de măr. După aceștia erau o mie de arcași, unii îmbrăcați cu haine de culoarea focului, iar alții, cu veșminte de culoarea roșu-chihlimbar, iar mulți aveau mantale de un albastru închis. În fața acestora stăteau cinci sute de macedoneni cu scuturi de argint. În mijlocul cortului se pusese un scaun de aur, pe care ședea Alexandros, când dregătoarea, iar în jurul lui se afla garda personală. Afară, în jurul cortului, putea fi văzută trupa de elefanți, în ordine, și o mie de macedoneni îmbrăcați în haine tradiționale, apoi, zece mii de perși, iar cei oare purtau haine de porfir erau în număr de cinci sute; acestora, Alexandros le dăduse această haină. Deși erau atât de numeroși și prietenii și cei care-l slujeau, nimeni nu îndrăznea să se apropie de Alexandros, atât de mare era respectul pentru el. Odată, Alexandros a scris cetăților din Ionia și celei dintâi cetăți Chios ca să-i trimită purpură. Căci voia ca toți prietenii lui să se îmbrace cu haine de purpură.⁴⁴ (...)

Demetrios din Phaleron. 60. Demetrios din Phaleron, după cum spune Douris în cartea a XI-a din *Istoriei*, era stăpân pe o mie două sute de talanți, în fiecare an, și din aceștia cheltuia puțin pentru armată și întreținerea cetății, iar pe toți ceilalți îi risipea pentru nestăpânirea înăscută, punând la cale ospete strălucite, zilnic cu un mare număr de invitați. În ceea ce privește cheltuielile pentru ospete întrecea pe macedoneni, iar prin curățenie pe ciprieni și fenicieni: „Stropi de miruri cădeau pe pământ și multe dintre pardoselele din camerele bărbaților aveau flori pregătite de lucrători... Se îngrijeau și de aspectul fizic, își

vopseau părul, blond, își dădeau cu fard și cu alte unsori pe față, căci voiau să aibă un aspect vesel și să pară plăcut celor care-l întâlneau? 4 (...)

63. Toate școlile filosofilor și-au revendicat dreptul asupra vieții de plăceri. Școala filosofică numită cirenaică, și-a marcat începutul odată ou Aristippos, discipolul lui Socrates; acesta, considerând că în viață, plăcerea este totul, afirmă că în ea constă fericirea. Și mai spune că pentru sine nu contează nici amintirea desfătărilor trăite, nici speranța celor viitoare, socotind că singurul bine este în prezent, iar satisfacțiile trecute sau viitoare nu au importanță pentru el, deoarece plăcerea gustată nu mai există, iar despre cea viitoare nu se poate vorbi încă. Așa cum au sentimentul și cei atrași de viața luxoasă, prețuind buna petrecere a prezentului, totul s-a desfășurat în conformitate cu doctrina lui; a dus un trai plin de lux, miruri, haine scumpe și femei. Avea cu sine în public pe curtezana Lais și se bucura de toate gesturile lui Dionysios, deși adesea devenea insultător. Hegesandros spune că odată i s-a oferit un pat de rând, și nu s-a supărat. Dionysios l-a întrebat cum consideră patul de astăzi față de cel de ieri, iar Hegesandros a răspuns că i se pare la fel. Zise:

«— Cel de ieri apare astăzi fără faimă, căci este separat de mine, iar ieri era cel mai renumit dintre toate din cauza noastră; patul acesta părea ieri lipsit de importanță întrucât lipseam eu, iar acum a devenit cunoscut datorită prezenței mele». Hegesandros mai amintește: «Aristippos, fiind stropit de sclavii lui Dionysios, era luat în răs de Antiphon pe motiv că rabdă». Dar el zise:

«— Dacă aș fi fost pescar, oare aș fi părăsit meseria și mi-aș și dus?»”.

Aristippos își petrecea cea mai mare parte a timpului la Egina, în lux. De aceea, și Xenophon relatează în *Amintiri* că Socrates îi atrăgea adesea atenția și plâsmuind chipul Virtuții și al Plăcerii i le-a dus... Alexis, ironizându-l, într-o comedie intitulată *Galateea*, pune un sclav să discute despre un discipol astfel:

„— Stăpânul meu fiind băietan și-a petrecut timpul cu discuții și era deprins să filosofeze. Acolo se afla unul din Cirena, Aristippos, filosof bine făcut, care îi întrecea pe toți cei de atunci și pe cei dinaintea lui prin lipsa de stăpânire?
4 (...)

64. Aristoxenos muzicianul în *Viața lui Archytas* zice că din partea tiranului Dionysios cel Tânăr s-au dus soli în cefatea Tarent, printre care se afla și Polyarchos, cel supranumit „efeminatul⁴⁴, un om care își petrecea timpul cu plăcerile trupești și nu numai cu fapta, dar și cu cuvântul. Se cunoștea cu Archytas, iar de filosofie nu era cu totul străin, îl întâlnea pe Archytas în locurile consacrate templelor și, în timp ce se plimbau, discutau împreună. Aflându-se odată încuroart într-un dialog cu privire la dorințe și, în general, în legătură cu plăcerile trupești, Polyarchos zise:

„— Mie, oameni buni, de multe ori, când am cercetat problema, mi s-a părut că acest eșafodaj al virtuților este departe de natură. Natura, când face să i se audă vocea, poruncește omului să se supună plăcerii și zice că aceasta este comportarea unui om cu minte. Iar a te împotrivi și a încerca să-ți supui plăcerile nu este conduita unui om cu rațiune, nici fericit, nici înțelept, care a înțeles construcția firii omenești. O dovadă puternică a acestui lucru o constituie faptul că toți oamenii, când pun mâna pe o avere mare, alunecă spre desfătărilor trupești și socotesc că acesta este scopul averii, în timp ce despre celelalte aproape că spun fără înconjur că sunt niște lucruri fără însemnătate. Trebuie amintiți ca exemplu regii perșilor și alții care au mai fost stăpâni absoluți, ca tirani. Și mai înainte se pot da ca exemplu lidienii și mezii și încă, mi-ai înainte, sirienii. Se spune că niciun fel de plăcere n-a rămas neîncercat de ei, dar că la perși se propuneau daruri pentru cei care puteau să descopere o nouă plăcere. Și, pe drept cuvânt. Căci repede firea omenească se satură de plăcerile inveterate, chiar dacă ar fi fost delicate. De aceea, fiindcă noutatea are o mare forță pentru a conferi desfătărilor o mai mare putere, nu trebuie neglijată, ci e

necesar a fi cultivată cu multă grijă. Din această cauză, au fost des – coperite numeroase feluri de mâncăruri, de prăjituri, multe arome și miruri, diverse haine, așternuturi, cupe și alte obiecte, căci toate acestea procură unele satisfacții când (...) materia celor admirate de natura omenească există”.

67. Nu numai Aristippos și adepții săi au îmbrățișat plăcerea mișcării, dar și Epieur și adepții săi... El spuse:

„— Eu nu pot să concep binele dacă suprim plăcerile gustului, cele sexuale, cele auditive, sau cele ale formei vizuale în mișcare”. (...)

80. Atât de mult erau stăpâniți de plăcere oamenii de atunci, încât au ridicat și templul „Afroditei cu șoldurile frumoase” din următoarea cauză: Un țăran avea două fete frumoase. Acestea, cerbându-se odată între ele, mergeau pe drum și se tot sfădeau care are șoldurile mai frumoase. Din întâmplare, trecu un tânăr al cărui tată era bătrân și le arătă și lui. Bătrânul, privindu-le, preferă pe cea mai mare. Îndrăgostindu-se de ea, căzu la pat bolnav și istorisi faptul fratelui său, mai tânăr. Acesta se duce și el la țăară, vede fetele și se îndrăgostește de cealaltă. Tatăl fetelor, după ce a încercat să-i determine să se căsătorească cu fete mai de seamă, nu i-a convins, le dă fetele de la țăară în cetate... Ele erau numite de cetățeni „cu șolduri frumoase”. Aceste fete deci, punând stăpânire pe o avere considerabilă, au ridicat templul Afroditei numind-o „cu șolduri frumoase”, așa cum istorisește și Archelaos în *Iambi*.

CARTEA A XIII-A

Despre dragoste. 1.

— Antiphanes, autorul de comedii, prietene Timocrates, când a citit regelui Alexandros una dintre comediiile sale, dar se vedea că regele n-o primise prea bine, zise:

„— Rege, cel care gustă astfel de comedii trebuie să fi cinat cu contribuție și, adeseori, la hetaire, să fi primit și să fi dat lovituri”, așa cum spune și Lycophron din Chalcis în lucrarea *Despre comedie*.

Noi, având să instituim aici discuția despre dragoste,

(întrucât despre soțiile legitime și hetaire a mai fost adeseori vorba) pentru cei care știu vom expune povestea rugând pe muza Erato să ne aducă aminte de acel renumit catalog erotic și de aici vom începe:

„— Haide acum, Erato, vino lângă mine și spune-mi ce lucruri s-au relatat despre dragoste și tot ce e legat de ea”.

2. Astfel, prea buna noastră gazdă, laudând femeile legitime, zice că Hermippos a consemnat în lucrarea *Despre legiuitori* că la Sparta toate fetele erau închise într-o cameră întunecoasă alături de băieții necăsătoriți. Fiecare tânăr, pe fata pe care punea mâna, o lua în căsătorie fără dotă. De aceea, și Lysandros a fost pedepsit întrucât, lăsând prima soție, și-a luat alta mai frumoasă. Clearchos din Soloi în opera *Despre proverbe* zice: „La Sparta, femeile, cu prilejul unei anumite sărbători, târăsc la altar pe cei necăsătoriți și-i ciomăgesc, pentru ca bărbații să fugă de violența acestei fapte, să le iubească și să se căsătorească la timp. La Atena, Cecrops, cel dintâi, a dat o singură femeie unui singur bărbat, căci mai înainte uniunile între bărbat și femeie erau libere și se practicau căsătoriile în comun. De aceea, unii se socoteau cu două naturi, pentru că înainte nu-și cunoșteau tatăl, dat fiind numărul lor mare? 4 Dacă cineva ar porni de aici ar putea să critice pe aceia care i-au atribuit lui Socrates două soții legitime, pe Xanthippa și pe Myrto, fiica lui Aristides, nu a celui numit „cel drept”⁴⁴¹, ci a celui de-al treilea Aristides, care a trăit după el. Căci altfel timpul nu se potrivește. (...)

3. La perși, palatul regesc este deținut de cadâne multe la număr, deoarece regele stăpânește. soția ca un despot și pentru ca aceasta să fie cinstită de cadâne, așa cum zice Dinon, în *Istoria perșilor*, întrucât i se închină. Și Priam avea mai multe soții, iar Hecuba nu se mânia.

Medea, deși știa că el are un caracter străin, nu suporta căsătoria lui (Iason) cu Glaucē, de vreme ce primise o educație mai bună, adică elenică. Și Clytaimnestra, fiind cuprinsă de patimă, ucide pe Cassandra împreună cu Agamemnon, pe care stăpânul

armiei, o adusesse în Hellada, practicând obiceiul unor căsătorii străine. Aristoteles zice: „S-ar putea mira cineva că Homeros n-a prezentat nicăieri în poem pe Menelaos unindu-se cu o concubină, deși tuturor le-a dat femei. În poemele lui chiar și bătrânii se culcă cu femei, de pildă, Nestor și Phoinix. Aceștia nu avuseseră corpurile destrămate în tinerețe, din cauza băuturii, a plăcerilor afrodisiace, sau a indigestiei provocate de voracitate; de aceea, în mod firesc, ei iubeau la bătrânețe. Se pare, deci, că Spartanul se rușina de Elena din cauza căreia adunase armata. Dar Agamemnon este batjocorit de Thersites, pentru că avea multe femei:

«— Tu ai multe corturi pline de aramă, numeroase femei distinse pe care noi ahei i ți le dăm ție, șefului.»

Dar nu este firesc că femeile îi sunt oferite pentru a se folosi de ele, ci drept dar, așa după cum nici vinul nu era dat pentru beție.⁴⁴

4. Heracles, se pare, că a avut cele mai multe femei, (căci era iubitor de femei), le avea pe rând, ca un om care era mereu în expediții și se afla în diferite locuri; de la acestea a provenit și o mulțime de copii; în șapte zile a dezverginiat cincizeci de fete ale lui Thestios, după cum istorisește Herodotos. Un mare număr de femei a avut și Aigens; prima soție a fost fiioa lui Opletos, după care a luat pe fiioa lui Chalcodion...

Isitros, în cartea a XLIII-a din *Istoria Aticii*, făcând lista femeilor pe care le-a avut Theseus, zice că pe unele le-a luat din dragoste, pe altele, drept pradă, iar pe altele le-a avut soții legitime. Soții avute prin răpire au fost: Elena, Ariadna, Hyppolyta, apoi. ficele lui Cercion și

Sinis, iar soție legitimă i-a fost Meliboia, miama lui Ajax.

5. Philippos, regele 4 Macedoniei, nu ducea cu el femei la război, cum făcea Dareios, care a fost doborât de Alexandros; acesta lua cu sine în război trei sute șazeci de cadâne, după cum spune Dicaiarchos în cartea a III-a a lucrării *Viața Helladei*. Dar Philippos se căsătorea mereu în război. „În timp ce douăzeci și doi de ani cât a domnit,

după cum relatează Satyros în opera intitulată *Viața lui Philippos*, a luat în căsătorie pe Andata din Iliria și a avut cu ea o fată, pe Cynna. S-a însurat cu Phila „sora lui Derda și Machates. Voind să-și atragă și pe tesalieni, a făcut copii cu două femei tesaliene, dintre care una era Nicopolis din Pherai, oare i-a născut pe Thettalonica, iar alta era Philinna din Larissa, de la care a avut pe Arridaios. Și-a atras și pe regina molossilor⁹³ numită Olimpiada: aceasta la dăruit pe Alexandros și Cleopatra. Când a cucerit Tracia, s - a dus la el Cathelas, regele tracilor, și i-a adus pe fiica sa împreună cu daruri multe. Căsătorindu-se eu c-a, a dus-o în casă, alături de Olimpiada. Pe lângă toate acestea, s-a însurat și cu Cleopatra, pe care a iubit-o, sora lui Hippostratos, nepoata lui Attains.

Dar, de îndată, chiar în timpul căsătoriei, Attains zise:

«— De acum înainte se vor naște regi legitimi și nu bastarzi.»

Alexandros, auzind aceste cuvinte, aruncă spre Attains cupa pe care o avea în mină, iar Attalos azvârli potirul spre Alexandros. Și, după aceea, Olimpiada se refugia la molossi, iar Alexandros se duse în Iliria. Cleopatra născu lui Philippos o fată, pe nume Europa.⁴⁴ (...)

10. Socotesc că nimeni dintre voi nu trebuie să ignoreze că și cele mai mari războaie s-au iscat din cauza femeilor. Războiul Troiei s-a declanșat datorită Elenei, ciuma (din tabăra aheilor) mulțumită Chryseidei, mânia lui Achilles s-a dezlănțuit din pricina Briseidei, iar războiul sacru grație altei femei măritate, zice Douris în cartea a II-a din *Istorii*, de neam teban, numită Theano, care a fost răpită de un faceean. (...)

Euboulos sau Araros, în piesa *Campylon* zice:

„— Cine este acela care, cel dintâi dintre oameni, a zugrăvit sau a făcut din material plastic pe Eros înaripat? Acest pictor nu știa să transpună pe pânză decât rândunele, dar era cu totul neștiutor de caracterul zeului. Căci zeul nu este nici ușor și nici comod pentru cel care

vrea să scape de boală, ci este greu. Cum ar putea să aibă aripi un lucru de acest fel? Aiureli.44 (...)

11. După aceste cuvinte, filosofil de față au fost de părere să spună ceva și despre Eros. S-au rostit foarte multe vorbe filosof icești; unii au amintit despre un cânt al poetului-filozof dramatic Euripides, în care se consemna: „Eros este educatorul virtuții înțelepciunii; acest zeu a fost făcut foarte plăcut pentru a se apropia de toți muritorii. Și în necazuri, aduce mângâiere celor care suferă însuflându-le optimism... De aceea, eu sfătuiesc pe tineri să iubească și să nu fugă de dragoste, ci să o guste cum trebuie, când vine.4 3

12/ Pontianos a afirmat că Zenon din Citium îl socotește pe Eros zeu al prieteniei și al libertății pregătind buna înțelegere și nimic altceva. De aceea, și în *Constituție* a subliniat că Eros este zeul care ajută la salvarea cetății.

13. După ce s-au spus aceste lucruri, Plutarchos aminti următoarele versuri din *Phaidros* de Alexis: „Când veneam odată din Pireu, copleșit de rele și de încurcătura în care mă găseam, m-am apucat să filosofez. Și mi se pare că pictorii nu cunosc pe Eros. (...) Căci nu este nici femeie, nici bărbat, și, iarăși, nici om, nici zeu, nici lipsit de minte dar nici cu minte, ci poartă într-o singură plăsmuire mai multe chipuri. Are curaj de bărbat și lașitate de femeie; prostia lui e nebunie, iar cuvântul aparține unui om înțelept; asprimea este a unei fiare, iar rezistența de oțel, ambiția fiind a unui zeu. Jur pe zeița Atena și pe toți zeii că nu știu ce este, dar reprezintă ceva și sunt aproape de nume? 4

14. Theophrastos, în lucrarea *Despre dragoste* spune că poetul tragic Chairemon descrie că așa cum Vinul se amestecă cu firea oamenilor, tot astfel se întâmplă și cu

Eros. Aristophanes în lucrarea *Discipolul lui Pitagora* zice: „Oare nu pe drept cuvânt a fost exclus Eros din grupul celor doisprezece zei! Întrucât îi tulbura și provoca dezbinări, când era cu ei, se dovedea prea îndrăzneț și impetuos, i-au tăiat aripile ca să nu mai zboare spre cer și

l-au fugărit până jos, la noi, iar aripile le-au dat lui Nike să le poarte, un trofeu evident de la dușmani? 4 (...)

35. Chares din Mitilene în lucrarea *Istoriile lui Alexandros cel Mare* scria astfel: „Hystaspes avea un frate mai mic, numit Zariadres, despre oare localnicii relatează că s-a născut din Afrodita și Adonis. Hystaspes era stăpân peste Media și țara de jos până la Tanais. Regele Omartes, oare stăpânea țara învecinată cu Tanais-ul, avea o fiică, numită Oda tis. Despre aceasta se spune că, văzând în vis pe Zariadres, s-a îndrăgostit de el și că aceeași pasiune a conceput și Zariadres, pentru Odatis. Ei își duceau deci, viața dorindu-se unul pe altul, după cele visate în timpul nopții. Odatis era cea mai frumoasă dintre femeile din Asia, dar și Zariadres arăta chipeș. Zariadres trimise la Omartes și-i ceru fiica în căsătorie, dar Omartes nu se învoi, pentru că nu avea băieți. Dar, nu după mult timp, Omiartes adună pe toți dinastii, prietenii și rudele din regatul său, și porni nunta, fără să spună cui dă în căsătorie pe fiica sa. Când petrecerea era în toi, tatăl chemă pe Odatis și i se adresă în fața tuturor oaspeților:

«— Noi acum, fiica mea, sărbătorim nunta ta. Uită-te deci de jur-împrejur și cercetează pe toți cei de față, ia o cupă de aur, umple-o cu vin și dă-o aceluia cu care dorești să te căsătorești căci lui vei fi soție.»

Odatis, privindu-i pe toți, plecă plângând, întrucât dorea să-l vadă pe Zariadres, fiindcă îl anunțase că se pregătește căsătoria ei. El avea tabăra la Tanais și, lăsând la o parte expediția, pomi numai cu conducătorul carului și, urcându-se noaptea pe car, străbătu un ținut intens, făcând peste opt sute de stadii.

Aproape de satul unde se celebra nunta, lăsă într-un loc pe conducătorul carului, ou carul și pomi îmbrăcat în haine scitice. Intrând în curtea palatului, văzu pe Odatis în fața paharului cum plângea și amesteca încet cupa. Zariadres, stând lângă ea, i se adresă:

«— Odatis, uite sunt de față, așa cum ai găsit de cuviință, eu, Zariadres.»

Odatis, văzând un străin frumos și la fel cu acela pe

care-l visase cuprinsă de bucurie, îi oferi cupa. Acesta, răpind-o o duse la car și fugi cu Odatis. Sclavii și slavele, știind de dragostea ei, au tăcut iar când tatăl lui Odatis le-a poruncit să vorbească, au răspuns că nu știu unde s-a dus. Această dragoste se amintește mereu la străinii care locuiesc în Asia și este foarte îndrăgită; povestea se pictează în palatele regale, în temple și chiar în case particulare iar mulți dintre dinaști pun ficelor numele Odatis”.

CARTEA A XIV-A

(...) 22. Polybios din Megalopolis, după cum relatează Ephoros din Cumae, zice:

Nu trebuie să presupunem că muzica le-a fost hărăzită oamenilor pentru a-i înșela și momi și nici nu e posibil să socotim că vechii lacedemonieni și cretani au introdus flautul și ritmul pentru război în locul trâmbiței și nici că primii arcadieni au adus muzica în toată viața statului; astfel au fost educați nu numai în copilărie, ci chiar până la treizeci de ani, ei oare în alte privințe erau foarte austeri. Numai la arcadieni copiii învață să cânte din pruncie, după lege, imnuri și peane, prin oare fiecare, în patria sa, închină imnuri eroilor și zeilor locali. După aceea, învață cântecele lui Timiotheos și Philoxenos, dansează în fiecare an cu adulții dionisiaci, în teatre: copiii se întrec între ei, iar tinerii cu oameni mari. Și tot timpul vieții în reuniunile comune... își propun unii altora să cânte. Iar în ceea ce privește, celelalte îndeletniciri, a spune că nu le cunoști nu constituie o rușine, dar a afirma că nu știi să te ocupi cu muzica este rușinos. Ei exersează cântece de marș cu flautul, după aceea, încearcă să și danseze... Aceste lucruri le-au deprins nu din cauza vieții de moliciune și pentru a petrece nefolositor timpul, ci fiindcă au văzut asprimea și austeritatea vieții fiecăruia, care îi urmărește datorită răcelii și tristeții ce domnește foarte mult în acele locuri, cu care, din fire, ne asemănăm toți oamenii. De aceea, și în privința diferențelor etnice, foarte mult ne deosebim unii de alții, la moravuri, figuri și culoare”.

CARTEA A XV-A

(...) 49. Mulți au amintit și de acele școli atice. Este vrednic să le menționăm, ținând seamă de vechimea și simplitatea celor ce le-au făcut și au fost lăudați pentru această specie poetică, Alcaios și Anacreon...

50. Dintre deipnosofiști, unul a rostit un cântec de miasă:

A

Palas Tritogeneia, stăpână Atena, îndreaptă aceasta cetate și pe cetățeni.

Fără dureri și dezbinări

Și, dintre zei, - tu și tatăl tău.

B

Cânt pe Olympia, mama lui Pluton.

Pe Demetra, în anotimpurile care aduc cununi și pe tine, fiică a lui Zeus, Persephone.

Bucurați-vă și străjuți bine cetatea! e în Delos a născut fii Latona, 4

Pe Phoibas, ou părul de aur, stăpânul Apollon.

Și pe campestra, străpungătoare de cerbi.

Artemis, care peste femei are mare putere.

D

O, Pan, slăvit stăpân al Arcadiei.

Dănțuitor cu Bromii și Nimfe.

Fie să te veselești, o Pan, de ale mele

Voioase cântece!

E

Am învins - cum am voit.

Iar victoria ne-au dat-o zeii, aducându-ne-o

De la Pandrosos...

F

O, de s-ar putea ca fiecare, cum este.

Să deschidă pieptul și să vadă mintea

Și apoi iarăși > să-l închidă

Și să socotească prieten pe cel care n-are minte vicleană!

Z

Cel mai bun lucru pentru un muritor este sănătatea

Apoi, făptura frumoasă, din naștere.

Al treilea, bogăția strânsă fără înșelăciune.

Și al patrulea, să fii în vigoare, înconjurat de prieteni.

CUPRINS

Prefață V

Notă biografică. XIX

Cuvântul traducătorului; XXI

Cartea I-a 1

Cartea a II-a... * 18

Cartea a III-a 28

Cartea a IV-a. 33

Cartea a V-a 63

Cartea a VI-a... 69

Cartea a VII-a. 101

Cartea a VIII-a 107

Cartea a X-a... 118

Cartea a XI-a. 125

Cartea a XII-a 139

Cartea a XIII-a... " ...178

Cartea a XIV-a...186

Cartea a XV-a...189

Lector: CARMEN DUMITRESCU Tehnoredactor:

AURELIA ANTON

Bun de tipar la 31.V.1978. Tiraj 40.110 ex. broșate.

Coli ed. 8, 67. Coli tipar 6, 75.

Zt Tiparul executat sub comanda

I nr. 5.044 la întreprinderea

H-julag poligrafică Bacău, str. Eliberării.

nr. 63.

REPUBLICA SOCIALISTA ROMÂNIA

Lucrarea a fost tipărită pe hârtie fabricată de C.C.H.

„Letea” Bacău

athenaios

„Privită din perspectiva cercetătorului contemporan, opera intitulată *Ospățul înțelepților* de Athenaios constituie o sursă inepuizabilă de informații referitoare la aproape toate aspectele vieții și moravurilor antice. Din acest punct de vedere, se poate afirma, pe bună dreptate, că *Ospățul înțelepților* este o veritabilă enciclopedie a antichității. Portretele conturate prin intermediul diferitelor procedee, citatele din poezii, dialogurile, redarea diverselor fragmente din alte lucrări se adună într-un tot, în care autorul și-a imprimat erudiția cîștigată în timp. Ceea ce salvează însă opera de la linearitatea unei expuneri savante rigide este varietatea citatelor și interesul prezentat de ideile în sine. De aceea, și astăzi, *Ospățul înțelepților* se citește cu o curiozitate deosebită. În același timp, dat fiind numărul mare al surselor de informație folosite, cartea prezintă interes documentar, întrucît ea constituie, pentru multe aspecte, singura sursă din care aflăm despre multe opere care nu se mai păstrează”.

N. I. BARBU

Lei 4

editura minerva